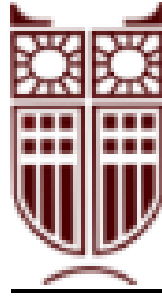

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

**Οι «ασφαλείς ζώνες» στη Συρία και η στόχευση τους:
Προστασία αμάχων ή αποτροπή προσφυγικών ροών;**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Χριστίνα Παπαγεωργίου

Αθήνα, 2017

Τριμελής επιτροπή

Μαρία-Ντανιέλλα Μαρούδα, Επίκουρη Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου
(επιβλέπουσα)

Στέλιος Περράκης, Ομότιμος Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Δημήτριος Ακριβούλης, Επίκουρος Καθηγητής Πανεπιστημίου Μακεδονίας

Copyright © Χριστίνα Παπαγεωργίου, 2017

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

Περιεχόμενα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	9
ΜΕΡΟΣ Α΄: Η προστασία των αμάχων σε περιόδους ενόπλων συρράξεων	14
Κεφάλαιο Πρώτο: Νομικό πλαίσιο και φορείς προστασίας	14
Η έννοια της προστασίας	14
Νομικό πλαίσιο για την προστασία των αμάχων	16
<i>Διεθνές Δίκαιο των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων</i>	16
<i>Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο</i>	17
<i>Διεθνές Προσφυγικό Δίκαιο</i>	19
<i>Η προστασία του εσωτερικά εκτοπισμένου πληθυσμού</i>	20
Φορείς προστασίας	22
<i>Το κράτος</i>	22
<i>Διεθνείς οργανισμοί με επίσημη εντολή προστασίας</i>	22
<i>Ανθρωπιστικές οργανώσεις</i>	23
<i>Συμβούλιο Ασφαλείας και ειρηνευτικές επιχειρήσεις</i>	24
Κεφάλαιο δεύτερο. Προστασία αμάχων και ασφαλείς ζώνες	26
Η εξέλιξη της έννοιας της ασφάλειας: Το επίκεντρο στον άνθρωπο	26
Οι ασφαλείς ζώνες στο Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο	27
Η δημιουργία ασφαλών ζωνών από τη διεθνή κοινότητα και τα αποτελέσματά τους στην προστασία των αμάχων	28
<i>Η προστασία των Κούρδων στο Βόρειο Ιράκ (1991)</i>	30
<i>Οι ασφαλείς ζώνες της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης (1993) και η σφαγή της Σρεμπρένιτσα</i>	30
<i>Η γενοκτονία στη Ρουάντα και οι ασφαλείς ανθρωπιστικές περιοχές (1994)</i>	31
<i>Τα Ανοιχτά Κέντρα Ανακούφισης στη Σρι Λάνκα (1990)</i>	32
Κεφάλαιο Τρίτο: Η αλληλεπίδραση μεταξύ ασφαλών ζωνών και δικαιώματος στο άσυλο	35
Η αλλαγή του παραδείγματος στην αντιμετώπιση των προσφύγων στη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου και τη μεταψυχροπολεμική περίοδο	35
Προληπτική προστασία και το δικαίωμα στο άσυλο – Η αλλαγή της εντολής της Ύπατης Αρμοστείας για τους Πρόσφυγες	38
Οι «επιλογές» των εγκλωβισμένων πολιτών σε ανασφαλείς εμπόλεμες περιοχές	40
ΜΕΡΟΣ Β΄: Η προστασία των αμάχων στη Συρία	45
Κεφάλαιο Πρώτο: Η σύγκρουση στη Συρία: Ένα περίπλοκο μωσαϊκό	45
Κεφάλαιο Δεύτερο: Άμαχος πληθυσμός σε κίνδυνο	49

Εκτελέσεις αμάχων.....	50
Τέλεση βασανιστηρίων και άλλων μορφών σκληρής, απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας	51
Αυθαίρετες συλλήψεις και εξαναγκαστικές εξαφανίσεις	51
Παραβιάσεις των δικαιωμάτων των παιδιών.....	52
Μέθοδοι και μέσα διεξαγωγής εχθροπραξιών	52
<i>Αδιάκριτες και δυσανάλογες επιθέσεις</i>	52
<i>Επιθέσεις σε προστατευμένα αντικείμενα ή άτομα</i>	53
<i>Αυθαίρετη και βίαιη εκτόπιση πληθυσμού</i>	55
<i>Πολιορκίες</i>	55
<i>Χημικά Όπλα</i>	56
<i>Γενοκτονία</i>	57
Κεφάλαιο Τρίτο: Η συζήτηση για «ζώνες» στη Συρία: Ασφαλείς ζώνες, ζώνες σταθερότητας, ζώνες αποκλιμάκωσης	58
Ζώνες ασφαλείας	60
Προσωρινές Ζώνες Σταθερότητας.....	66
Ζώνες αποκλιμάκωσης	67
Είναι ασφαλείς οι ζώνες αποκλιμάκωσης;	72
Κεφάλαιο Τέταρτο: Η πολιτική «περιορισμού» των Σύρων προσφύγων από την Ευρώπη ...	75
Η μεγάλη έξοδος των Σύρων προσφύγων	75
Η αντίδραση της Ευρώπης στην προσφυγική κρίση του 2015	79
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	87

Γραφήματα

Γράφημα 1: Μοντέλα «Ασφαλών Περιοχών»	27
Γράφημα 2: Οι δρώντες στη Συρία και οι συμμαχίες τους	46
Γράφημα 3: Ο εκτοπισμός των Σύρων	74
Γράφημα 4: Ο αριθμός των αιτούντων άσυλο στην Ευρώπη 1985-2015.....	75

Χάρτες

Χάρτης 1: Η περιοχή της προτεινόμενης «ασφαλούς» ζώνης στη Βόρεια Συρία το 2015	60
Χάρτης 2: Οι περιοχές του Δυτικού Κουρδιστάν τον Φεβρουάριο του 2014	60
Χάρτης 3: Οι περιοχές του Δυτικού Κουρδιστάν τον Ιούνιο του 2015.....	61
Χάρτης 4: Οι περιοχές του Δυτικού Κουρδιστάν τον Οκτώβριο του 2016.....	61
Χάρτης 5: Οι 4 προτεινόμενες ζώνες αποκλιμάκωσης	67

Χάρτης 6: Ποιος ελέγχει ποια περιοχή στη Συρία 68

Περίληψη

Η διεθνής κοινότητα αντιμετωπίζει ολοένα και μεγαλύτερες προκλήσεις στην προστασία των αμάχων πολιτών σε περιοχές με ενεργές ένοπλες συρράξεις. Η μεταβαλλόμενη φύση των συγκρούσεων και ο νέος τρόπος διεξαγωγής των εχθροπραξιών έχουν συντελέσει στην αύξηση του αριθμού των θυμάτων μεταξύ των αμάχων πολιτών σε αντιδιαστολή προς τα θύματα των μαχητών. Στο πλαίσιο των μη-διεθνών συρράξεων, οι άμαχοι γίνονται στόχος από τις διάφορες ένοπλες ομάδες μη κρατικών δρώντων ή ακόμη και από τις δυνάμεις του ίδιου του κράτους τους. Η κατάφωρη παραβίαση των κανόνων του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου προκαλεί μεγάλες μετακινήσεις πληθυσμών που αναζητούν προστασία εντός ή εκτός των συνόρων της χώρας τους.

Η δεκαετία του '90 στιγματίστηκε από αιματηρές μη-διεθνείς συγκρούσεις που προκάλεσαν τη μαζική έξοδο προσφύγων. Την ίδια περίοδο άρχισαν να αναδύονται έννοιες όπως η προσωρινή προστασία και η προληπτική προστασία, ενώ, παράλληλα, δοκιμάστηκε στην πράξη η δημιουργία ασφαλών ζωνών με την επιβολή τους από το Συμβούλιο Ασφαλείας (ΣΑ) υπό το Κεφάλαιο VII του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών ή και από συνασπισμούς προθύμων χωρών. Οι ζώνες αυτές είχαν διττό στόχο. Από τη μία στόχευαν στην προστασία των αμάχων πολιτών και από την άλλη στον περιορισμό των προσφυγικών ροών. Το αποτέλεσμα στις περισσότερες περιπτώσεις ήταν η παροχή προσωρινής προστασίας που κατέρρευσε ξαφνικά προκαλώντας μεγάλο αριθμό θυμάτων, με αποκορύφωμα τη σφαγή της Σρεμπρένιτσας.

Η δημιουργία ασφαλών ζωνών έχει επανέλθει στο προσκήνιο με τη σύρραξη στη Συρία. Κύριος υπέρμαχος της ιδέας αυτής ήταν η Τουρκία, η οποία έχει στρατηγικά συμφέροντα στην περιοχή. Λόγω της κακής προηγούμενης εμπειρίας με τις ζώνες ασφαλείας και των ιδιαιτεροτήτων της σύγκρουσης, δεν επιτεύχθηκε διεθνής συμφωνία προς αυτή την κατεύθυνση. Στις αρχές του 2017 ένα άλλο σχέδιο συμφωνήθηκε από τη Ρωσία, την Τουρκία και το Ιράν για τη δημιουργία τεσσάρων ζωνών αποκλιμάκωσης στη χώρα. Τις ζώνες αυτές τις αποκαλούν εναλλακτικά και ως ζώνες ασφαλείας, στις οποίες σταδιακά θα μπορέσουν να επιστρέψουν πρόσφυγες και εσωτερικά εκτοπισμένοι πληθυσμοί. Το σχέδιο αυτό δεν έχει τύχει καθολικής αποδοχής, ενώ τα κίνητρα και οι επιδιώξεις των εμπλεκόμενων εγείρουν υποψίες μεταξύ των διάφορων αντιπολιτευτικών ομάδων.

Η παρούσα εργασία εξετάζει τους στόχους της δημιουργίας αυτών των περιοχών και τα χαρακτηριστικά τους. Μέσα από την εξέταση πρωτογενών και δευτερογενών πηγών και κυρίως μέσα από την εξέταση της διεθνούς ειδησεογραφίας και στρατηγικών αναλύσεων, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η χρήση του όρου «ασφαλείς» για τις εν λόγω περιοχές είναι καταχρηστικός, παραπλανητικός και επικίνδυνος. Οι περιοχές αυτές δεν πληρούν ούτε τα κριτήρια που θέτει το Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο ούτε και τις προϋποθέσεις που απαιτούνται, όταν απουσιάζει η συναίνεση και η αποστρατικοποίηση, για την αποτελεσματική προστασία του άμαχου πληθυσμού. Παράλληλα, οι πολιτικές που προωθούνται σε διεθνές επίπεδο σηματοδοτούν μία τάση απομάκρυνσης από τις ευρωπαϊκές αξίες και το ευρωπαϊκό και διεθνές κεκτημένο για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του δικαιώματος στο άσυλο. Η προστασία του άμαχου πληθυσμού στη Συρία απαιτεί μέτρα που θα ληφθούν με ευρεία συναίνεση και που θα δίνουν έμφαση στην ανθρώπινη ασφάλεια και όχι στις στρατηγικές στοχεύσεις των αντίπαλων πλευρών, ενώ το δικαίωμα στην αναζήτηση προσφυγικής προστασίας σε τρίτες χώρες πρέπει να συνεχίσει να αποτελεί εφικτή επιλογή για τον άμαχο πληθυσμό που βρίσκεται σε κίνδυνο.

Λέξεις-κλειδιά: ασφαλείς ζώνες, ζώνες αποκλιμάκωσης, προσφυγικές ροές, εσωτερικά εκτοπισμένοι πληθυσμοί, προσωρινή προστασία

“Safe Zones” in Syria and their objective: Protection of civilians or containment of refugee flows?

Christina Papageorgiou

Abstract

The international community is facing ever growing challenges to the protection of civilians in areas with ongoing armed conflicts. The changing nature of the conflicts and the new ways hostilities take place has resulted in an increase of the number of victims among civilians compared to those of combatants. In the context of non-international armed conflicts, civilians are targeted by non-state actors or even by their own state forces. The flagrant violations of the rules of international humanitarian law cause large movements of populations that seek protection inside or outside the borders of their countries.

The 1990s were marked by bloody non-international conflicts that caused mass exodus of refugees. During the same period, concepts like temporary protection, and preventive protection started to emerge, while at the same time, the creation of safe zones with the authorization of the Security of Council under Chapter VII of the UN Charter or imposed by coalitions of willing states was put to test. These zones had a dual objective. They aimed, on the one hand, at the protection of civilians and, on the other, at the containment of refugee flows. The result in most cases has been the provision of a temporary protection that suddenly collapsed causing great number of victims, reaching its climax with the Srebrenica massacre.

The creation of safe zones has come again to the fore with the conflict in Syria. The main supporter of this idea was Turkey that has strategic interests in the area. However, due to past bad experience with the safe zones and the peculiarities of the conflict, no international agreement was reached toward this direction. In early 2017, another plan was agreed upon by Russia, Iran and Turkey for the creation of four de-escalation zones in the country. These zones are interchangeably referred to as safe zones, where refugees and internally displaced populations may return to. This plan

has not been widely accepted by all sides, whereas the motives and objectives of those involved raise suspicions among various opposition groups.

This dissertation examines the objectives of the creation of these areas and their characteristics. Through the analysis of primary and secondary sources and through the examination of international news coverage and of strategic analyses, it concludes that the use of the term “safe” for these zones is arbitrary, misleading and dangerous. These areas meet neither the criteria set by international humanitarian law nor even the conditions necessary, when consent or demilitarization are absent, for the effective protection of civilians. At the same time, the policies promoted at the international level signal a tendency to move away from European values and the European and international acquis for human right protection and for the right to asylum. The protection of the civilian population in Syria requires measures to be taken with broad consensus and focusing on human security rather than on the strategic objectives of the opposing sides, while the right to seek refugee protection in third countries must continue to be a feasible choice for the civilian population at risk.

Keywords: safe zones, de-escalation zones, refugee flows, internally displaced populations, temporary protection

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η προστασία των αμάχων¹ βρίσκεται στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος της διεθνούς κοινότητας και των προσπαθειών της για την ανάπτυξη, υλοποίηση και παρακολούθηση ενός πλαισίου κανόνων δικαίου και πολιτικών που θα τους περιβάλλει και θα τους προστατεύει από τις φρικαλεότητες των ενόπλων συρράξεων.

Παρά την ανάπτυξη του διεθνούς δικαίου και κυρίως του ανθρωπιστικού, προσφυγικού, ποινικού και του δικαίου των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ο αριθμός των θυμάτων που προέρχονται από τον άμαχο πληθυσμό αυξήθηκε δραματικά στη σύγχρονη εποχή. Τον προηγούμενο αιώνα, οι απώλειες σε άμαχο πληθυσμό δεν ξεπερνούσαν το 5%. Σταδιακά, το ποσοστό άρχισε να αυξάνεται, με τις απώλειες να ανέρχονται στο 15% στο Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, στο 65% στον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο και στις ένοπλες συρράξεις της δεκαετίας του '90 έφτασε μέχρι και το 90%. (UNICEF n.d.)

Ο πραγματικός αριθμός των θυμάτων δεν είναι εύκολο να προσδιοριστεί με ακρίβεια. Μελέτες πάνω στο θέμα (Erps 2013:325) δείχνουν ότι τα θύματα που προέρχονται από τον άμαχο πληθυσμό κυμαίνονται μεταξύ του 75–90%. Ανεξαρτήτως όμως των ποσοστών, είναι έκδηλη η αλλαγή στον τρόπο με τον οποίο διεξάγονται οι εχθροπραξίες και στα αποτελέσματα που αυτές επιφέρουν στον ευρύτερο πληθυσμό. Όπως εύστοχα σημειώνει ο David Rieff (2002:70), «κανένας αιώνας δεν είχε καλύτερους κανόνες και χειρότερες πραγματικότητες», ενώ και η Διεθνής Επιτροπή του Ερυθρού Σταυρού (ΔΕΕΣ) διαπίστωσε (ICRC 2012:7):

Σήμερα, η γενική έλλειψη προστασίας σε κρίσεις που επηρεάζουν αμάχους σε καταστάσεις ενόπλων συγκρούσεων και βίας, δεν οφείλεται σε ανεπαρκές νομικό πλαίσιο αλλά σε αδύναμη συμμόρφωση.

Η επιδείνωση των συνθηκών που βιώνει ο άμαχος πληθυσμός είναι αντιστρόφως ανάλογη της ανάπτυξης του διεθνούς δικαίου, αντικατοπτρίζοντας τη μεταβολή στη φύση των συγκρούσεων και στον τρόπο διεξαγωγής των συγκρούσεων. Μετά τους δύο Παγκοσμίους Πολέμους και τον καθορισμό των συνόρων των κρατών —όπως αυτά προέκυψαν εν τέλει και από την απο-αποικιοποίηση— η φύση των συγκρούσεων είναι σπανίως πλέον διεθνής. Αντιθέτως, έχουν αυξηθεί δραματικά οι

---

¹ Στην εργασία αυτή, ως άμαχοι ορίζονται οι πολίτες που δεν συμμετέχουν στις εχθροπραξίες.

μη-διεθνείς συγκρούσεις και η ανάδυση μη κρατικών δρώντων ικανών να προκαλούν σημαντικές στρατιωτικές απώλειες στους αντιπάλους τους, να καταλαμβάνουν υπό τον έλεγχό τους γεωγραφικές περιοχές και πλουτοπαραγωγικές πηγές και να διεκδικούν την de facto αναγνώριση της υπόστασής τους από τη διεθνή κοινότητα. Αυτοί οι μη κρατικοί δρώντες αλλά και, σε πολλές περιπτώσεις, οι ίδιες οι κυβερνήσεις κρατών με ανεπαρκείς δημοκρατικές δομές, στρέφονται ευθέως κατά των πολιτών, έχοντας πολλές φορές, όπως αναφέρει η Karin Landgren (1995:437), ως «ρητό στόχο τον εκτοπισμό ή και την εξόντωση αντίπαλων εθνικών ή κοινοτικών ομάδων. Οι δρώντες αυτοί μπορεί να μη γνωρίζουν ή να μην ενδιαφέρονται για τη διάκριση μεταξύ αμάχων και μαχητών και να είναι λιγότερο ευαίσθητοι στο θέμα της διεθνούς κατακραυγής».

Παράλληλα, εκτός από τη φύση των συγκρούσεων, έχει επέλθει αλλαγή και στον τρόπο με τον οποίο διεξάγονται οι εχθροπραξίες. Οι τεχνολογικές εξελίξεις στα οπτικά συστήματα έχουν πλέον μεταφέρει τον πόλεμο από τις ακατοίκητες στις κατοικημένες περιοχές. Η εποχή που οι μάχες διεξάγονταν με την απευθείας σύγκρουση αντίπαλων στρατευμάτων έχει παρέλθει. Πλέον οι αναμετρήσεις διεξάγονται μέσα σε κατοικημένες περιοχές, με μεθόδους που προσομοιάζουν με ανταρτοπόλεμο και με ευρεία χρήση μέσων που μειώνουν μεν τις απώλειες στρατιωτών, αυξάνουν δε τις απώλειες αμάχων. Επιπλέον, η ανάδυση της τρομοκρατίας με στοχευμένες επιθέσεις εναντίον αμάχων έχει περιπλέξει ακόμη περισσότερο την κατάσταση στη σύγχρονη εποχή.

Μία άλλη σημαντική εξέλιξη που έχει επηρεάσει τη νομική προστασία των πολιτών στις εμπόλεμες συρράξεις είναι η ανάδυση του προσφυγικού δικαίου και η σταδιακή αλλαγή της στάσης των κρατών της Δύσης όσον αφορά την αντιμετώπιση των προσώπων που χρήζουν διεθνούς προστασίας.

Το συμβατικό κείμενο που θεμελιώνει την προστασία των προσφύγων είναι η Σύμβαση της Γενεύης του 1951, όπου ορίζεται η έννοια του πρόσφυγα και προβλέπονται τα δικαιώματά του. Η Σύμβαση της Γενεύης είχε τοπικό και χρονικό περιορισμό, αφορούσε δηλαδή στους Ευρωπαίους πρόσφυγες του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου. Το Πρωτόκολλο του 1967 αφαίρεσε αυτούς τους περιορισμούς. Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου η προστασία των προσφύγων διατηρούσε την παραδοσιακή της μορφή, όπως αυτή είχε περιγραφεί από τα παραπάνω συμβατικά κείμενα. Η προστασία αφορούσε αυτούς που είχαν διέλθει

διεθνών συνόρων και οι χώρες υποδοχής παρείχαν την προστασία και τα δικαιώματα που προβλέπονταν από τις συμβατικές τους υποχρεώσεις. Την περίοδο αυτή τα κράτη είχαν ιδιαίτερους λόγους να υποδέχονται πρόσφυγες από κράτη της αντίθετης ιδεολογίας. Πολλοί πολίτες της Σοβιετικής Ένωσης, για παράδειγμα, αναζήτησαν και έλαβαν άσυλο στις ΗΠΑ την εν λόγω περίοδο. Όπως αναφέρει η Julie Mertus (1998:65) στην ανάλυσή της για τη μετεξέλιξη του προσφυγικού καθεστώτος, «η βοήθεια κάθε είδους, συμπεριλαμβανομένου του ασύλου, ήταν συνδεδεμένη με την εξωτερική πολιτική και τις επιδιώξεις του Ψυχρού Πολέμου».

Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου σήμανε τη μείωση των ιδεολογικών διαφορών μεταξύ κρατών και την αλλαγή του προφίλ των προσφύγων από άτομα που διώκονταν κυρίως λόγω ιδεολογικών διαφορών σε θύματα φυσικών καταστροφών και εμφυλίων συγκρούσεων. Οι εσωτερικές μη διεθνείς συγκρούσεις έχουν προκαλέσει εκτεταμένες εσωτερικές εκτοπίσεις πληθυσμών, μεγάλο μέρος των οποίων έχουν διέλθει διεθνών συνόρων στο πλαίσιο προσφυγικών ροών.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση και οι χώρες της Δύσης, θορυβημένες από τις μεγάλες αυτές μετακινήσεις πληθυσμών προς τη Δύση, έχουν μεταβάλει τη στάση τους και αναζητούν εναλλακτικές λύσεις στην αντιμετώπιση των μετακινήσεων που πλέον θεωρούνται ότι απειλούν την περιφερειακή και διεθνή ειρήνη και σταθερότητα. Η τάση στις πολιτικές που ακολουθούνται είναι ο προσανατολισμός στην «προστασία» των εσωτερικά εκτοπισμένων και η ανάδυση συμφωνιών με τρίτες χώρες που θα μπορούσαν, με ανταλλάγματα, να παρέχουν προστασία αντί των κρατών της Δύσης.

Η μεγαλύτερη πρόκληση που αντιμετώπισε η διεθνής κοινότητα μετά τη δεκαετία του '90 με τον πόλεμο στην πρώην Γιουγκοσλαβία και τη γενοκτονία στη Ρουάντα, είναι η μη-διεθνής σύρραξη στη Συρία. Η σύγκρουση αυτή που ξέσπασε τον Μάρτιο του 2011 με τη μορφή διαδηλώσεων στο πλαίσιο της Αραβικής Άνοιξης, εξελίχθηκε σε μία από τις πιο αιματηρές συγκρούσεις της σύγχρονης εποχής. Ο αριθμός των νεκρών αμάχων στη σύγκρουση αυτή ξεπερνά τις 200.000 με πολλά παιδιά και γυναίκες μεταξύ των θυμάτων. Εξοντωτικές πολιορκίες, καταστροφή των υποδομών, επιθέσεις σε νοσοκομεία, σχολεία, αγορές και χώρους θρησκευτικής λατρείας έχουν εξαναγκάσει εκατομμύρια ανθρώπους να εκτοπιστούν είτε εσωτερικά είτε να αναζητήσουν ασφάλεια σε άλλες χώρες.

Καθώς η σύγκρουση διανύει τον έβδομο χρόνο της, η πολυσυζητημένη πολιτική λύση για τη Συρία δεν φαίνεται να ευοδώνεται ακόμη. Στο πλαίσιο αυτό, η συζήτηση για «ασφαλείς ζώνες» μέσα στη χώρα έρχεται και επανέρχεται στο προσκήνιο, ανακινούμενη από διάφορες πλευρές και για διάφορους λόγους.

Η ιδέα για τη δημιουργία τέτοιων ζωνών είχε ήδη ανακινηθεί το 2012. Οι δύο κύριες χώρες που είχαν εκκινήσει αυτή τη συζήτηση ήταν η Τουρκία και οι ΗΠΑ. Αμφότερες ανήκουν στην πλευρά που υποστηρίζει και εξοπλίζει αντιπολιτευτικές δυνάμεις στη Συρία. Μολονότι αμφότερες είχαν προτείνει το σχέδιο δημιουργίας ασφαλών ζωνών, υπήρχαν από την αρχή διαφορές στον τρόπο που το οραματίζονταν, με αποτέλεσμα να μην επιτευχθεί τελικά ένα κοινό πλαίσιο υλοποίησης.

Εκτός από την Τουρκία και τις ΗΠΑ, και άλλες κυβερνήσεις βρίσκουν δελεαστική μια τέτοια λύση, έχοντας ως κύριο σκοπό τον περιορισμό των προσφυγικών ροών και τη δυνητική επιστροφή μερικών εκ των εκατομμυρίων Σύρων προσφύγων στη συριακή επικράτεια. Παρά την ελκυστικότητα της εν λόγω ιδέας, η διεθνής κοινότητα εμφανίζεται γενικά διστακτική, καθώς η διεθνής εμπειρία μέχρι σήμερα δημιουργίας τέτοιων ζωνών με στόχο την προστασία των αμάχων ήταν μάλλον αρνητική, με αποκορύφωμα τη σφαγή στην «ασφαλή περιοχή» της Σρεμπρένιτσα το 1995.

Η παρούσα εργασία στοχεύει να παρακολουθήσει τις συζητήσεις γύρω από τη δημιουργία «ασφαλών ζωνών» στη Συρία και να απαντήσει στα ζητήματα που εγείρει η δημιουργία τέτοιων περιοχών στο πλαίσιο του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου και του Προσφυγικού Δικαίου.

Στο πρώτο μέρος αναλύεται το πλαίσιο που περιβάλλει την προστασία των αμάχων σε περιόδους ενόπλων συρράξεων. Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται μία σύντομη περιγραφή του νομικού πλαισίου και των φορέων που είναι υπεύθυνοι για την εξασφάλιση της προστασίας αυτής, ενώ γίνεται αναφορά και στον αυξανόμενο ρόλο φορέων που δεν έχουν παραδοσιακά τέτοια εντολή. Το δεύτερο κεφάλαιο αναπτύσσει συγκεκριμένα το νομικό πλαίσιο για τη δημιουργία ασφαλών ζωνών και παρουσιάζει τη διεθνή εμπειρία από τις κυριότερες περιοχές που δημιουργήθηκαν κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '90. Τέλος, στο τρίτο κεφάλαιο αναλύονται οι εξελίξεις μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου στο τοπίο της προσφυγικής προστασίας και πώς η δημιουργία ασφαλών ζωνών επηρέασε το δικαίωμα στο άσυλο.

Το δεύτερο μέρος της εργασίας αναλύει την κατάσταση στη Συρία, ξεκινώντας με μια σύντομη περιγραφή στο πρώτο κεφάλαιο για την εξέλιξη της σύγκρουσης και τους δρώντες που συμμετέχουν σε αυτή. Το δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζει την κατάσταση την οποία βιώνει ο άμαχος πληθυσμός στη χώρα και το εύρος των παραβιάσεων του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου από όλους τους δρώντες στη σύγκρουση. Το τρίτο κεφάλαιο ξεδιπλώνει τη συζήτηση για τη δημιουργία ασφαλών ζωνών στη Συρία και αναπτύσσει τις στοχεύσεις και τους κινδύνους που ελλοχεύουν για τους αμάχους. Τέλος, στο τέταρτο κεφάλαιο αναλύεται η ευρωπαϊκή αντίδραση στην προσφυγική κρίση που προκάλεσε η σύγκρουση στη Συρία και οι πολιτικές που υιοθετούνται για την αντιμετώπιση της.

Η εργασία καταλήγει με τα συμπεράσματα που συνοψίζουν την παραπάνω συζήτηση και απαντούν στο ερώτημα για τον τελικό στόχο που διαφαίνεται να έχει η δημιουργία μιας τέτοιας περιοχής με τα σημερινά δεδομένα και κατά πόσο θα μπορέσει να συμβάλει στην ουσιαστική προστασία των αμάχων. Για τη συγγραφή της εργασίας χρησιμοποιήθηκαν πρωτογενείς πηγές, όπως διεθνείς συνθήκες, Αποφάσεις διεθνών οργανισμών και εκθέσεις οργάνων των Ηνωμένων Εθνών, αλλά και δευτερογενείς πηγές όπως επιστημονικά άρθρα και βιβλία που πραγματεύονται θέματα διεθνούς δικαίου, ασύλου, ασφαλών ζωνών κλπ., εκθέσεις οργανώσεων και άλλων φορέων. Εκτενής είναι και η χρήση του ηλεκτρονικού τύπου για την καταγραφή και παρακολούθηση των διεθνών εξελίξεων.

ΜΕΡΟΣ Α΄: Η προστασία των αμάχων σε περιόδους ενόπλων συρράξεων

Κεφάλαιο Πρώτο: Νομικό πλαίσιο και φορείς προστασίας

Μια διαρκής πρόκληση κατά τη διάρκεια ενόπλων συγκρούσεων είναι η προστασία του αμάχου πληθυσμού από τις εχθροπραξίες μεταξύ των εμπόλεμων πλευρών. Τα κύρια σώματα δικαίου που καλύπτουν τα δικαιώματα και την προστασία των πολιτών σε τέτοιες περιόδους είναι το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο και το δίκαιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Το τελευταίο στοχεύει στον σεβασμό γενικότερα των δικαιωμάτων των ανθρώπων, είτε σε περιόδους ειρήνης είτε σε περιόδους πολέμου, ενώ το πρώτο στην προστασία των αμάχων κατά τη διάρκεια διεθνών ή μη διεθνών ενόπλων συγκρούσεων. Παράλληλα, το διεθνές προσφυγικό δίκαιο παρέχει νομική προστασία στα πρόσωπα που εγκατέλειψαν τις χώρες τους για να αναζητήσουν προστασία σε τρίτες χώρες ενώ έχουν αναπτυχθεί και κατευθυντήριες γραμμές για την προστασία των εσωτερικά εκτοπισμένων πληθυσμών. Παρόλα αυτά, στη σύγχρονη ιστορία παρατηρείται μια ιλιγγιώδης επιδείνωση των συνθηκών που αντιμετωπίζουν οι άμαχοι στις εμπόλεμες περιοχές με συνεχείς παραβιάσεις των προβλέψεων του διεθνούς δικαίου και με εξόφθαλμες διαπράξεις εγκλημάτων πολέμων και εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας.

Η έννοια της προστασίας

Όσο αυτονόητος και αν φαίνεται, ο ορισμός της έννοιας της προστασίας απασχόλησε ιδιαίτερα τους διεθνείς οργανισμούς και τους θεσμούς που ασχολούνται με την προστασία των πολιτών σε καιρό ενόπλων συρράξεων. Ο στόχος της προσπάθειας για την υιοθέτηση μίας κοινής ερμηνείας του όρου διεθνώς ήταν να επιτευχθεί μία κοινή κατανόηση των θεμάτων που αφορούν την προστασία των πολιτών και μία ομογενοποίηση των όρων που χρησιμοποιούνται από τους διάφορους φορείς.

Το 1999 η ΔΕΕΣ συγκάλεσε συνάντηση εκπροσώπων ανθρωπιστικών οργανώσεων και οργανώσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων με στόχο την επίτευξη συναίνεσης στον ορισμό της προστασίας και στο τι πρέπει να περιλαμβάνει ο όρος

αναφορικά με τη δράση των οργανώσεων. Η συνάντηση κατέληξε στον παρακάτω ορισμό:

[Η έννοια της προστασίας περιλαμβάνει] όλες τις δραστηριότητες που στοχεύουν στη διασφάλιση του πλήρους σεβασμού των δικαιωμάτων των ατόμων σύμφωνα με το γράμμα και το πνεύμα των σχετικών σωμάτων δικαίου, δηλαδή το δίκαιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο και το προσφυγικό δίκαιο. Οι ανθρωπιστικές οργανώσεις και οι οργανώσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων πρέπει να διεξάγουν αυτές τις δραστηριότητες με αμεροληψία. (Giosi Caverzasio 2001:19)

Σύμφωνα με τη ΔΕΕΣ (ICRC 2012:10), ο ορισμός αυτός ενεργοποιεί τις διασυνδέσεις μεταξύ βοήθειας, πρόληψης και προστασίας και συντελεί στη διαμόρφωση ολοκληρωμένης στρατηγικής για τη διευθέτηση των αιτιών και των αποτελεσμάτων των παραβιάσεων των αρχών του ανθρωπιστικού δικαίου και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ο ορισμός αυτός έχει δεχτεί κριτική (Bonwick 2006:271), καθώς θεωρείται πολύ ευρύς για την επίτευξη του στόχου του, ήτοι για να συντελέσει στον καλύτερο συντονισμό της ανθρωπιστικής δράσης. Ωστόσο, έχει γίνει αποδεκτός από τους περισσότερους φορείς ως ένα γενικό πλαίσιο αναφοράς, ενώ παράλληλα οι περισσότεροι υιοθετούν πλέον εξειδικευμένους ορισμούς ανάλογα με τη δράση και τον επιχειρησιακό σχεδιασμό τους (O'Callaghan & Pantulliano 2009:2).

Ένα παράδειγμα εναλλακτικού ορισμού που μπορεί να βοηθήσει στην καλύτερη κατανόηση της έννοιας της προστασίας και στο τι αυτή αφορά, είναι αυτός που χρησιμοποιείται από τους Callaghan και Pantulliano (2007:3), σύμφωνα με τους οποίους:

Προστασία είναι η εγγύηση της ασφάλειας των πολιτών από την έντονη βλάβη. Παρόλο που η ανάγκη για προστασία μπορεί να προκύψει κατά τη διάρκεια φυσικών καταστροφών και λιμών, συνήθως οι καταστάσεις ενόπλων συγκρούσεων ή παρατεταμένης πολιτικής αστάθειας είναι που θέτουν τους πολίτες στον μέγιστο κίνδυνο βλάβης μέσω της βίας, της εκμετάλλευσης ή της σκόπιμης εξαθλίωσης. Οι θεμελιακοί στόχοι της προστασίας είναι να μειωθούν αυτοί οι κίνδυνοι, ελαχιστοποιώντας το

επίπεδο απειλής ή περιορίζοντας την έκθεση των αμάχων πολιτών στις απειλές ή ενισχύοντας τις ευκαιρίες των αμάχων πολιτών να είναι ασφαλείς.

Η βλάβη που μπορεί να υποστεί ο άμαχος πληθυσμός, διαχωρίζεται σε άμεση και έμμεση. Η άμεση βλάβη περιλαμβάνει βιαιοπραγίες που στρέφονται άμεσα εναντίον τους. Η Επιτροπή Αλήθειας και Συμφιλίωσης στη Σιέρρα Λεόνε, στη μελέτη της για τον εμφύλιο πόλεμο της χώρας, όρισε κατά μη περιοριστικό τρόπο δεκαεπτά τύπους άμεσης βλάβης (Sierra Leone Truth and Reconciliation Commission, n.d: 35):

Απαγωγή, ακρωτηριασμός, αυθαίρετη κράτηση, επίθεση/ξυλοδαρμός, καταστροφή περιουσίας, ναρκωτικά, εκβιασμός, εξαναγκαστικός κανιβαλισμός, εξαναγκαστικός εκτοπισμός, εξαναγκαστική εργασία, εξαναγκαστική στρατολόγηση, φόνος, λεηλασία, βασανιστήρια, βιασμός, σεξουαλική εκμετάλλευση, σεξουαλική σκλαβιά.

Η έμμεση βλάβη περιλαμβάνει τις επιπτώσεις που έχει η σύγκρουση στη δυνατότητα βιοπορισμού του πληθυσμού, στην καταστροφή των υποδομών, την απώλεια ευκαιριών και δυνατοτήτων κ.λπ. (Bellamy & Williams 2009:8)

Νομικό πλαίσιο για την προστασία των αμάχων

Τα τρία βασικά σώματα δικαίου που διαμορφώνουν το κανονιστικό πλαίσιο για την προστασία των αμάχων είναι το Διεθνές Δίκαιο των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, το Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο και το Προσφυγικό Δίκαιο. Πέραν των συμβατικών κειμένων, έχουν αναδυθεί εθιμικοί κανόνες οι οποίοι είναι δεσμευτικοί για κράτη αλλά και για μη-κρατικούς δρώντες. Ταυτόχρονα, άλλα κείμενα μη δεσμευτικού περιεχόμενου, όπως οι Κατευθυντήριες Αρχές για την προστασία των εσωτερικά εκτοπισμένων πληθυσμών, τέθηκαν για την προστασία των πληθυσμών ανταποκρινόμενα στις διαρκώς μεταβαλλόμενες διεθνείς συνθήκες.

Διεθνές Δίκαιο των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

Στο παρελθόν επικρατούσε η άποψη ότι το Διεθνές Δίκαιο των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΔΔΑΔ) ισχύει εν καιρώ ειρήνης, ενώ το Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο (ΔΑΔ) ισχύει εν καιρώ πολέμου. Σήμερα είναι πλέον αποδεκτό ότι το πρώτο συνεχίζει να ισχύει και κατά τη διάρκεια ενόπλων συρράξεων. Το Συμβούλιο των

Ηνωμένων Εθνών για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (UNHRC 2008) επισήμανε το παραπάνω στην Απόφαση του 9/9 για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των αμάχων στη διάρκεια ενόπλων συρράξεων, διευκρινίζοντας ότι το ΔΑΔ εφαρμόζεται παράλληλα ως *lex specialis*.

Τα πιο σημαντικά διεθνή νομικά κείμενα του δικαίου των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (1966), το Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Μορφωτικά Δικαιώματα (1966), η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (1989) και τα προαιρετικά πρωτόκολλά της, η Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων και άλλων τρόπων σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας (1984) και πληθώρα άλλων περιφερειακών συμβάσεων και εθνικών νόμων.

Αξίζει να τονιστεί, ότι σύμφωνα με το Άρθρο 4 του Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, το δικαίωμα στη ζωή (Άρθρο 6), η απαγόρευση των βασανιστηρίων (Άρθρο 7) και της δουλείας (Άρθρο 8), η απαγόρευση της φυλάκισης λόγω αδυναμίας εκτέλεσης συμβατικών υποχρεώσεων (Άρθρο 11), η απαγόρευση της δίκης για πράξεις που δεν ήταν αξιόποινες κατά την τέλεση τους (Άρθρο 15), το δικαίωμα για κάθε άτομο της αναγνώρισης της νομικής προσωπικότητάς του (Άρθρο 16), το δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης, της θρησκείας και συνείδησης (Άρθρο 18), είναι δικαιώματα από τα οποία δεν επιτρέπεται παρέκκλιση ούτε και σε περιόδους έκτακτης ανάγκης.

Αν και το κράτος εξακολουθεί να διατηρεί την πρωταρχική του υποχρέωση να προστατεύει τα δικαιώματα των υπηκόων του (United Nations 2011:27), σύμφωνα με την Έκθεση των Ηνωμένων Εθνών για τη διεθνή νομική προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στη διάρκεια ενόπλων συρράξεων (Ibid:25), οι υποχρεώσεις σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από ένοπλες ομάδες είναι μια πραγματιστική προσέγγιση που αναγνωρίζει την κατάσταση στο πεδίο και προσπαθεί να καλύψει τα πιθανά κενά προστασίας των πολιτών, που μπορεί να προκύψουν από τον αποτελεσματικό έλεγχο εδάφους από ομάδες εκτός των κρατικών αρχών.

Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο

Το Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο (ΔΑΔ) περιλαμβάνει κανόνες που ρυθμίζουν, από τη μία, τα μέσα και τις μεθόδους που χρησιμοποιούνται στη διάρκεια ενόπλων

συρράξεων και, από την άλλη, περιέχει προστατευτικές διατάξεις για αυτούς που δεν λαμβάνουν μέρος ή δεν λαμβάνουν πλέον μέρος στις συγκρούσεις (άμαχοι, τραυματίες, ασθενείς, ναυαγοί, αιχμάλωτοι πολέμου, καθώς και μέλη των υγειονομικών υπηρεσιών και όσοι προσφέρουν συνδρομή σε θύματα) (Μαρούδα 2015:35). Με τα δύο πρόσθετα Πρωτόκολλα του 1977 στις τέσσερις Συνθήκες τις Γενεύης του 1949 (ICRC 1949) αναπτύχθηκε ακόμη περισσότερο το ΔΑΔ με συμπλήρωση των διατάξεων και των Συμβάσεων της Γενεύης του 1949, αλλά και των Συμβάσεων της Χάγης, συμβάλλοντας στη στροφή προς ενιαία αντιμετώπιση του Δικαίου της Χάγης και της Γενεύης. Το Πρόσθετο Πρωτόκολλο I (ΠΠ I '77) αναφέρεται στην προστασία του αμάχου πληθυσμού στη διάρκεια διεθνών ενόπλων συρράξεων (ICRC 1977), ενώ το Πρόσθετο Πρωτόκολλο II (ΠΠ II '77) στην προστασία του αμάχου πληθυσμού στη διάρκεια μη-διεθνών ενόπλων συρράξεων (Μαρούδα 2015:64). Πολλοί δε από τους κανόνες που περιλαμβάνονται στις διατάξεις των Συνθηκών και Πρωτοκόλλων του ΔΑΔ θεωρήθηκαν ότι αποτελούν κωδικοποίηση εθιμικών κανόνων.²

Οι βασικές πάντως εγγυήσεις κατά τη διάρκεια ενόπλων μη-διεθνών συρράξεων προβλέπονται από το Κοινό Άρθρο 3 των τεσσάρων Συμβάσεων της Γενεύης του 1949 και απαριθμούν τις απαγορεύσεις προς αμάχους και μέλη ενόπλων δυνάμεων εκτός μάχης. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το Άρθρο αυτό απαγορεύονται:

- α) η προσβολή κατά της ζωής και σωματικής ακεραιότητας, ιδίως ο φόνος κάθε τύπου, ο ακρωτηριασμός, η σκληρή μεταχείριση και κάθε είδους βασανιστήριο,
- β) η κράτηση ομήρων,
- γ) οι προσβολές κατά της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και ειδικώς η ταπεινωτική και εξευτελιστική μεταχείριση,
- δ) οι απαγγελίες καταδικών και οι εκτελέσεις χωρίς να προηγηθεί διεξαγωγή δίκης υπό κανονικώς συσταθέντος δικαστηρίου, που παρέχει τις δικαστικές εγγυήσεις που αναγνωρίζονται ως απαραίτητες από τα πολιτισμένα έθνη.

Επίσης, προβλέπεται ότι οι τραυματίες και ασθενείς θα περισυλλέγονται και θα περιθάλπονται.

---

² Για παράδειγμα, τα Άρθρα 51 και 52 του ΠΠ I του 1977 περί της αρχής διάκρισης και του ορισμού του στρατιωτικού στόχου. Βλ. σχετικά Cassese (2012:48)· Μαρούδα (2015:67).

Σήμερα, λόγω της αλλαγής της φύσης των συρράξεων, παρατηρούνται μεγάλες προκλήσεις όσον αφορά τον σεβασμό των κανόνων του ΔΑΔ ιδίως από μη-κρατικούς δρώντες (Μαρούδα 2015:4). Η αίσθηση της ατιμωρησίας που επικρατεί, αλλά και σε πολλές περιπτώσεις η άγνοια των κανόνων αυτών, έχει επιδεινώσει την ασφάλεια των αμάχων αλλά και αυτών που προσπαθούν να προσφέρουν ανθρωπιστική βοήθεια, των δημοσιογράφων και του ιατρικού προσωπικού.

Πάντως, είναι πλέον αποδεκτό ότι εκτός από τα κράτη, είναι και οι μη-κρατικοί δρώντες υποχρεωμένοι να ακολουθούν τους κανόνες εκείνους του ΔΑΔ που έχουν αποκτήσει ισχύ εθιμικού δικαίου, όπως το Κοινό Άρθρο 3 των τεσσάρων Συμβάσεων της Γενεύης του 1949 και τα άρθρα του ΠΠ Π '77, ενώ υπό συγκεκριμένες συνθήκες μη κρατικοί δρώντες δεσμεύονται —εθελοντικά ή μη— από το ΔΔΑΔ (United Nations 2011:23–24).

Διεθνές Προσφυγικό Δίκαιο

Η Σύμβαση της Γενεύης και το Πρωτόκολλο του 1967 είναι τα βασικά συμβατικά δεσμευτικά κείμενα για την προστασία των προσφύγων, των προσώπων δηλαδή εκείνων που αναζήτησαν την προστασία εκτός των ορίων της χώρας τους. Συγκεκριμένα, στο Άρθρο 1 παρ. 2 της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων (Ηνωμένα Έθνη 1951), όπως αυτή ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη, ως πρόσφυγας ορίζεται:

Παντός προσώπου όπερ συνεπεία γεγονότων επελθόντων πρό της 1ης Ιανουαρίου 1951 και δεδικαιολογημένου φόβου διώξεως λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, κοινωνικής τάξεως ή πολιτικών πεποιθήσεων ευρίσκεται εκτός της χώρας της οποίας έχει την υπηκοότητα και δεν δύναται ή, λόγω του φόβου τούτου, δεν επιθυμεί να απολαύη της προστασίας της χώρας ταύτης, ή εάν μη έχον υπηκοότητα τινά και ευρισκόμενον συνεπεία τοιούτων γεγονότων εκτός της χώρας της προηγούμενης συνήθους αυτού διαμονής, δεν δύναται ή, λόγω του φόβου τούτου, δεν επιθυμεί να επιστρέψη εις ταύτην.

Το Πρωτόκολλο του 1967 ήρε τον χρονικό και τον γεωγραφικό περιορισμό και έτσι διέυρνε την έννοια του πρόσφυγα και σε πρόσωπα που διέφυγαν της χώρας τους

λόγω γεγονότων που έλαβαν χώρα μετά το 1951, ανεξαρτήτως γεωγραφικής περιοχής.

Ακρογωνιαίος λίθος της προσφυγικής προστασίας αποτελεί η αρχή της μη-επαναπροώθησης (Άρθρο 33, παρ. 1). Σύμφωνα με αυτήν την αρχή, απαγορεύεται η με οποιονδήποτε τρόπο επιστροφή των προσφύγων σε χώρες ή σε εδάφη όπου απειλούνται η ζωή τους ή η ελευθερία τους λόγω της φυλής τους, της θρησκείας τους, της εθνικότητάς τους, της συμμετοχής τους σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα ή των πολιτικών τους πεποιθήσεων, με εξαιρέσεις μόνο τις περιπτώσεις που το συγκεκριμένο πρόσωπο αποτελεί κίνδυνο για την εθνική ασφάλεια ή έχει καταδικαστεί για πολύ σοβαρό έγκλημα (άρθρο 33, παρ. 2). Η αρχή αυτή ισχύει και για τους αιτούντες άσυλο, μέχρι να καθοριστεί το νομικό τους καθεστώς (Υπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες 2006).

Η Σύμβαση προβλέπει συγκεκριμένα δικαιώματα στους αναγνωρισμένους πρόσφυγες, όπως το δικαίωμα στην εργασία, στην εκπαίδευση, σε ταξιδιωτικά έγγραφα, σε νοσοκομειακή περίθαλψη. Σύμφωνα με το Εγχειρίδιο της Ύπατης αρμοστείας για τη διεθνή προστασία (Ibid.), αυτή «παύει με την επίτευξη διαρκούς και βιώσιμης λύσης». Ως τέτοιες θεωρούνται ο εθελοντικός επαναπατρισμός, η μετεγκατάσταση και η ένταξη.

Η προστασία του εσωτερικά εκτοπισμένου πληθυσμού

Η προστασία του πληθυσμού που δεν κατάφερε ή δεν ήθελε να διέλθει των διεθνών συνόρων, αλλά μετακινήθηκε εντός των συνόρων της χώρας καταγωγής δεν τύγχανε ιδιαίτερης προστασίας και ενδιαφέροντος από τη διεθνή κοινότητα. Ο βασικός λόγος για αυτή την «παραμέληση» είναι ότι η προστασία των υπηκόων ενός κράτους είναι κύρια κρατική ευθύνη και θεωρείται πλέον βασικό στοιχείο της κυριαρχίας ενός κράτους.

Η στάση της διεθνούς κοινότητας απέναντι στους εσωτερικά εκτοπισμένους άρχισε να αλλάζει τη δεκαετία του 1990, όταν οι μαζικές εκτοπίσεις πληθυσμού λόγω ενόπλων συγκρούσεων και παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων αυξήθηκαν δραματικά. Ενδεικτικά, το 1982 ο πληθυσμός που ήταν εσωτερικά εκτοπισμένος ήταν περίπου 1,2 εκατομμύρια σε 11 χώρες, ενώ το 1995 εκτινάχθηκε στα 20–25

εκατομμύρια σε περισσότερες από 40 χώρες (Internal Displacement Monitoring Centre n.d.).

Ελλείπει διεθνούς κειμένου που να προστατεύει πρόσωπα που εκτοπίστηκαν εντός της χώρας τους, το 1998 παρουσιάστηκαν στην Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα οι Κατευθυντήριες Αρχές για τους Εσωτερικά Εκτοπισμένους Πληθυσμούς. Το κείμενο αυτό αποτελείται από 30 αρχές, οι οποίες προβλέπουν προστασία πριν και κατά τη διάρκεια του εκτοπισμού, καθώς και στη διαδικασία επιστροφής, επανένταξης και μετεγκατάστασης σε άλλες περιοχές της χώρας. Αν και οι αρχές αυτές δεν είναι δεσμευτικές, αντικατοπτρίζουν στοιχεία του ανθρωπιστικού δικαίου, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και αναλογικά του προσφυγικού δικαίου. (Ibid.) Επίσης, έχουν τύχει της έντονης στήριξης της διεθνούς κοινότητας και έχουν οδηγήσει σε περιφερειακά συμβατικά δεσμευτικά κείμενα, όπως η Σύμβαση της Καμπάλα που υιοθετήθηκε από την Αφρικανική Ένωση (ICRC 2017).

Σύμφωνα με τις κατευθυντήριες αρχές (Υπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες 2006:17):

Εσωτερικά εκτοπισμένοι είναι όσοι αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τις εστίες τους λόγω ενόπλων συγκρούσεων, εμφυλίων πολέμων, συστηματικών παραβιάσεων των δικαιωμάτων του ανθρώπου ή φυσικών ή ανθρωπογενών καταστροφών και βρίσκονται εντός των ορίων της επικράτειας της χώρας τους.

Οι εσωτερικά εκτοπισμένοι πληθυσμοί αποτελούν ιδιαίτερη ομάδα ενδιαφέροντος, καθώς ενώ θεωρητικά εμπίπτουν στην προστασία του κράτους που ανήκουν, στην πραγματικότητα οι κρατικές δυνάμεις είναι συχνά η αιτία του εκτοπισμού τους και της παραβίασης των δικαιωμάτων τους. Δεδομένων των περιορισμών που υπάρχουν στην πρόσβαση στους πληθυσμούς αυτούς, καθώς εμπλέκονται ζητήματα εθνικής κυριαρχίας αλλά και σοβαρά θέματα ασφάλειας, οι πληθυσμοί αυτοί ανήκουν στις πιο ευάλωτες ομάδες σε περιόδους ενόπλων συρράξεων, ιδίως δε όταν πρόκειται για μη-διεθνείς συρράξεις.

Το Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο, αν και δεν αναφέρεται ρητά σε εσωτερικά εκτοπισμένους πληθυσμούς, προβλέπει την προστασία τους, καθώς ανήκουν στην γενικότερη κατηγορία των αμάχων. Επιπρόσθετα, στις διατάξεις των Συμβάσεων της

Γενεύης και των προσθέτων πρωτοκόλλων προβλέπεται η απαγόρευση της εξαναγκαστικής εκτόπισης, ενώ όταν αυτή δικαιολογείται για εξαιρετικούς λόγους που βασίζονται στην ασφάλεια ή την επιτακτική στρατιωτική αναγκαιότητα, πρέπει να προβλέπεται το δικαίωμά τους στην εθελοντική επιστροφή και στην ανάκτηση της περιουσίας τους (ICRC 2017).

Φορείς προστασίας

Το κράτος

Η προστασία των πολιτών είναι η κύρια ευθύνη των κρατών (Giossi Caverzasio 2001:9). Το κράτος έχει την ευθύνη να εκπαιδεύσει τα μέλη των ενόπλων δυνάμεών του και να ελέγχει τον σεβασμό στις αρχές του ΔΑΔ. Παράλληλα, όταν το κράτος αδυνατεί να προστατεύσει τους υπηκόους του από στερήσεις, κακουχίες και βιαιοπραγίες, οφείλει να επιτρέψει την πρόσβαση σε ουδέτερους φορείς για την παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας. Άρνηση για πρόσβαση χωρίς έγκυρους λόγους αποτελεί παραβίαση του Άρθρου 14 του Δεύτερου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου των Συμβάσεων της Γενεύης που απαγορεύει τη χρήση της λιμοκτονίας ως μέσου πολέμου.

Ωστόσο, σε συνθήκες ενόπλων συγκρούσεων και κυρίως κατά τη διάρκεια μη-διεθνών συγκρούσεων, το κράτος δύναται να είναι το ίδιο ο φορέας της απειλής προς τους αμάχους ή μπορεί να αδυνατεί να τους προστατεύσει από άλλους δρώντες που ενεργούν μέσα στην επικράτεια του. Η στόχευση του πληθυσμού από τους κρατικούς φορείς στη διάρκεια μη-διεθνών συρράξεων δημιουργεί μεγάλες προκλήσεις για την αποτελεσματική προστασία των αμάχων, καθώς οι δυνατότητες επέμβασης από διεθνούς φορείς χωρίς την αποδοχή της κυβέρνησης παραβιάζει έννοιες όπως η κρατική κυριαρχία, ενώ ταυτόχρονα αυξάνει το επίπεδο κινδύνου για τις ανθρωπιστικές αποστολές.

Διεθνείς οργανισμοί με επίσημη εντολή προστασίας.

Η διεθνής οργάνωση που έχει επίσημη θεσμοθετημένη εντολή για την προστασία αμάχων είναι η ΔΕΕΣ, που ουσιαστικά είναι η θεματοφύλακας του Ανθρωπιστικού Δικαίου και η δράση της προβλέπεται στις Συμβάσεις της Γενεύης του '49. Η ΔΕΕΣ

έχει διπλό ρόλο και αφορά στην προστασία του πληθυσμού αλλά και στην παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας (O'Callaghan & Pantulliano 2007:9). Άλλοι διεθνείς οργανισμοί με συγκεκριμένες εντολές για προστασία είναι η UNICEF για την προστασία των παιδιών και η Ύπατη Αρμοστεία για την προστασία των προσφύγων.

Ανθρωπιστικές οργανώσεις

Η αύξηση των απωλειών στον άμαχο πληθυσμό σε σύγκριση με τις ένοπλες δυνάμεις (κρατικών ή μη κρατικών δρώντων) επέφερε μία αλλαγή στο τοπίο της προστασίας των αμάχων, βάζοντας πλέον στο κάδρο και τις ανθρωπιστικές οργανώσεις. Παραδοσιακά, ο ρόλος των ανθρωπιστικών οργανώσεων υπήρξε η παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας σεβόμενη τρεις κύριες αρχές, αυτές της ανεξαρτησίας, της αμεροληψίας και της ουδετερότητας. Η εισαγωγή ατζέντας προστασίας στη δράση των ανθρωπιστικών οργανώσεων έχει προκαλέσει συζητήσεις για τους κινδύνους που μπορεί αυτό να επιφέρει στην ανεξαρτησία και ουδετερότητα, οι οποίες εξασφάλιζαν στην ανθρωπιστική δράση πρόσβαση και, ως έναν βαθμό, ασφάλεια.

Από τη μία, υπέρμαχοι της στροφής αυτής υποστηρίζουν (Ibid.:8· InterAction Protection Working Group 2004:1) ότι «ο διαχωρισμός μεταξύ προστασίας και βοήθειας είναι τεχνητός και οργανώσεις με διαφορετικές εξειδικεύσεις μπορούν να συνεισφέρουν στην προστασία του πληθυσμού, χωρίς να αναχωρούν από την ανθρωπιστική εντολή τους και τον παραδοσιακό τους ρόλο.» Από την άλλη, οργανώσεις όπως οι Γιατροί Χωρίς Σύννορα θεωρούν ότι η υιοθέτηση από τις ανθρωπιστικές οργανώσεις ρόλου προστασίας δίνει άλλοθι στα κράτη που μεταφέρουν την κύρια ευθύνη τους να προστατεύσουν τους αμάχους από τη βία μέσω πολιτικών αποφάσεων και δράσεων στην παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας, χρησιμοποιώντας την ως «φύλο συκής». Όπως αναφέρει ενδεικτικά ο DuBois (2009:3, 6):

δεν είναι η έλλειψη δράσεων προστασίας ή νομικής προστασίας, είναι το πλεόνασμα βίας που θα έπρεπε να καταδεικνύεται ως το πρωταρχικό πρόβλημα. ... Όταν οι άνθρωποι χρειάζονται περισσότερο προστασία —τη στιγμή της επίθεσης— οι κανόνες ασφαλείας μας ουσιαστικά εκμηδενίζουν τη δυνατότητα να είμαστε παρόντες. Είναι ίσως φανερό, αλλά ένα μεγάλο μέρος του έργου προστασίας των ανθρωπιστικών

οργανώσεων αφορά τις ζωές των θυμάτων μετά την εκδήλωση των βιαιοπραγιών.

Συμβούλιο Ασφαλείας και ειρηνευτικές επιχειρήσεις.

Η προστασία των αμάχων έχει σταδιακά προστεθεί στα πεδία ενδιαφέροντος του ΣΑ των Ηνωμένων Εθνών (Bonwick 2006:272· Bellamy & Williams 2009:13). Το 1991, με την Απόφαση 688 για τους Κούρδους του Ιράκ (UNSC 1991), το ΣΑ καταδίκασε την καταπίεση των πολιτών από την ιρακινή κυβέρνηση και απαίτησε τον σεβασμό των ανθρωπίνων και πολιτικών δικαιωμάτων του πληθυσμού. Η δεκαετία του 1990 σηματοδεύτηκε από αιματηρές συρράξεις που επηρέασαν δραματικά τους αμάχους. Με αφορμή αυτά τα γεγονότα, όπως στη Βοσνία, τη Ρουάντα, τη Σιέρα Λεόνε και τη Λιβερία, το ΣΑ άρχισε να ασχολείται με το ζήτημα της προστασίας των αμάχων ως ξεχωριστή θεματική στο πλαίσιο της ευθύνης του για τη διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας (UNSC 2012b:3).

Η πρώτη Απόφαση του ΣΑ που υιοθετήθηκε και αφορά θεματικά την προστασία των αμάχων σε εμπόλεμες περιοχές είναι το 1265 (UNSC 1999), το οποίο τόνισε την ανάγκη για συμμόρφωση με τις επιταγές του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου, του Δικαίου των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και του Προσφυγικού Δικαίου και την παραπομπή στη δικαιοσύνη για τους υπεύθυνους διάπραξης εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας, εγκλημάτων πολέμου και του εγκλήματος της γενοκτονίας. Ταυτόχρονα υπογραμμίζεται η σημασία της πρόσβασης και ασφάλειας του προσωπικού για την παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας και η ανάγκη συνεργασίας μεταξύ των περιφερειακών και άλλων οργανώσεων με στόχο την ενίσχυση της προστασίας των αμάχων. Ακολούθησαν και άλλες Αποφάσεις, όπως το 1674 (2006), το 1894 (2009), το 2175 (2014) κλπ., που επιβεβαιώνουν το ενδιαφέρον του ΣΑ για την προστασία των αμάχων και διευθετούν διάφορα ειδικότερα θέματα, όπως πχ την παράνομη διακίνηση ελαφρού οπλισμού ή τη σκόπιμη στόχευση δημοσιογράφων, ιατρικών εγκαταστάσεων και άλλων προσώπων που εμπλέκονται στις ανθρωπιστικές επιχειρήσεις.

Παράλληλα, και σε συνδυασμό με τη δράση του ΣΑ, οι ειρηνευτικές επιχειρήσεις των Ηνωμένων Εθνών, δύναται να έχουν εντολή που να συμπεριλαμβάνει την προστασία των αμάχων. Ειδικά, το 2000 η Έκθεση Brahimi

(UNGA 2000), που ήταν αποτέλεσμα μιας διαδικασίας αξιολόγησης των μέχρι τότε ειρηνευτικών επιχειρήσεων και σε συνέχεια της αποτυχίας στη Βοσνία και τη Ρουάντα, προέβλεψε ότι «οι ειρηνευτικές δυνάμεις —στρατεύματα ή αστυνομία— που γίνονται μάρτυρες βίας που στοχεύει αμάχους θα έπρεπε να θεωρούν ότι είναι εξουσιοδοτημένοι να τη σταματήσουν, στα όρια που τα μέσα τους το επιτρέπουν, σεβόμενοι τις βασικές αρχές των Ηνωμένων Εθνών».

Η εντολή για την προστασία των πολιτών περιλαμβάνεται σχεδόν συστηματικά στις Αποφάσεις του ΣΑ για τις ειρηνευτικές αποστολές των Ηνωμένων Εθνών μετά το 1999, αν και πολλές από τις αποστολές αυτές δεν μπόρεσαν να την εφαρμόσουν με ουσιαστικό τρόπο στην πράξη (Willmot & Sheeran 2013:522).

Η εξουσιοδότηση χρήσης βίας για την προστασία των αμάχων στην Απόφαση 1973 (2011) για τη Λιβύη που συνδέθηκε με επέμβαση στο πλαίσιο της Ευθύνης Προστασίας και η έκβαση της επιχείρησης αυτής έχει δημιουργήσει ένα κλίμα έλλειψης εμπιστοσύνης μεταξύ των κρατών για τον τελικό στόχο τέτοιων παρεμβάσεων και το δυνητικό αποτέλεσμα που μπορεί να επιφέρουν στην αλλαγή καθεστώτων (UNSC 2012b:2).

Κεφάλαιο δεύτερο. Προστασία αμάχων και ασφαλείς ζώνες

Η εξέλιξη της έννοιας της ασφάλειας: Το επίκεντρο στον άνθρωπο

Η έννοια της ασφάλειας αναφερόταν παραδοσιακά στην προστασία των κρατών από απειλές που έθεταν σε κίνδυνο την κυριαρχία τους και την εδαφική τους ακεραιότητα (United Nations 2003: 2). Μόλις τη δεκαετία του 1990, η διεθνής κοινότητα άρχισε να υιοθετεί μια ανθρωποκεντρική προσέγγιση, εστιάζοντας στην προστασία του πολίτη έναντι της προστασίας του κράτους. Η Επιτροπή για την Ανθρώπινη Ασφάλεια, που ιδρύθηκε από τα Ηνωμένα Έθνη το 2001, όρισε την ανθρώπινη ασφάλεια ως εξής (ibid: 4): «Ανθρώπινη ασφάλεια σημαίνει προστασία των θεμελιωδών ελευθεριών- ελευθεριών που αποτελούν την ουσία της ζωής. Σημαίνει προστασία των ανθρώπων από σοβαρές και επίμονες απειλές και καταστάσεις.»

Σε αυτόν τον καινούργιο προσδιορισμό της έννοιας της ασφάλειας, δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση εκτός από την άμεση προστασία του ανθρώπου από απειλές κατά της ζωής, στην εξασφάλιση βασικών παροχών για την ικανοποίηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, για την εξασφάλιση της επιβίωσης, του βιοπορισμού και της αξιοπρέπειας (ibid:4).

Η ανθρώπινη ασφάλεια, ως εκ τούτου, είναι μια έννοια που ισχύει τόσο σε περιόδους εμπόλεμων συγκρούσεων όσο και σε περιόδους ειρήνης. Η απουσία όμως της ανθρώπινης ασφάλειας γίνεται πιο εμφανής και δραματική εν καιρώ πολέμου, όπου οι πολίτες αντιμετωπίζουν απειλές κατά της ζωής τους, της ελευθερίας τους και της αξιοπρεπούς διαβίωσης τους.

Σε ένα τέτοιο πλαίσιο, οι πολιτικές και τα μέτρα που λαμβάνονται για την εξασφάλιση της προστασίας πολιτών, είναι δυνατόν να συγχέονται, να συνυπάρχουν και να αλληλεπιδρούν με μέτρα και πολιτικές που λαμβάνονται για την προστασία του ίδιου του κράτους, των γειτονικών ή περιφερειακών κρατών αλλά και της ευρύτερης διεθνούς ασφάλειας. Η αποτελεσματική προστασία των πολιτών θα εξαρτηθεί από την έμφαση που δίνεται στην ανθρώπινη ασφάλεια έναντι των ποικίλων άλλων στρατηγικών, πολιτικών και κρατικών συμφερόντων.

Οι ασφαλείς ζώνες στο Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο

Το Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο προβλέπει λεπτομερείς κανόνες για την προστασία των πολιτών και άλλων προστατευόμενων κατηγοριών προσώπων, αντικειμένων και τοποθεσιών στη διάρκεια ενόπλων συρράξεων. Μεταξύ άλλων, προβλέπει τη δυνατότητα καθιέρωσης περιοχών, στα όρια των οποίων η παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας θα είναι απεριόριστη και οι πολίτες θα είναι ασφαλείς από εχθροπραξίες.

Στις διατάξεις του ΔΑΔ περιοχές που εξυπηρετούν σκοπούς προστασίας ονομάζονται «υγειονομικές ζώνες και τοποθεσίες» στο Άρθρο 23 της I Σύμβασης της Γενεύης περί Βελτιώσεως της Τύχης των Τραυματιών και των Ασθενών εις τας εν Εκστρατεία Ενόπλους Δυνάμεις, «υγειονομικές, ασφαλείς ζώνες και τοποθεσίες» στο Άρθρο 14 και «ουδέτερες ζώνες» στο Άρθρο 15 της IV Σύμβασης της Γενεύης περί Προστασίας των Πολιτών εν Καιρώ Πολέμου (1949), καθώς και «απροστάτευτες περιοχές» στο Άρθρο 59 και «αποστρατικοποιημένες ζώνες» στο Άρθρο 60 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου στις τέσσερις Συμβάσεις της Γενεύης (1977) για την Προστασία των Θυμάτων των Διεθνών Ενόπλων Συρράξεων. Οι παραπάνω κατηγορίες διαφοροποιούνται μεταξύ τους με βάση την εγγύτητά τους στο θέατρο των επιχειρήσεων, στο ποιος μπορεί να προστατευτεί μέσα σε αυτές (ευάλωτες κατηγορίες ή ο γενικός πληθυσμός) και σε άλλες λεπτομέρειες αναφορικά με την οριοθέτηση και τις συνθήκες που τα δύο μέρη πρέπει να συμφωνήσουν μεταξύ τους και τις υποχρεώσεις που πρέπει να τηρήσουν (Labbé 2012).

Σύμφωνα με τη ΔΕΕΣ, η δημιουργία υγειονομικών, ασφαλών και ουδέτερων ζωνών και η προστασία τους έχει αποκτήσει ισχύ εθιμικού δικαίου που ισχύει σε διεθνείς και μη-διεθνείς συρράξεις (ICRC n.d.a). Στο ΔΑΔ η δημιουργία τέτοιων ζωνών προϋποθέτει τη συναίνεση όλων των εμπόλεμων πλευρών και την αποστρατικοποίηση τους. Η αποστρατικοποίηση είναι το σημαντικό στοιχείο που εξασφαλίζει στις περιοχές αυτές την αυξημένη προστασία τους στο πλαίσιο του ΔΑΔ. Στην περίπτωση που η συνθήκη αυτή δεν υφίσταται, τότε δεν υφίσταται και η περιοχή ως «προστατευόμενη» υπό την έννοια του ΔΑΔ (Keck 2017). Σε κάθε περίπτωση, με ή χωρίς «ασφαλή περιοχή», τα εμπόλεμα μέρη πρέπει να σέβονται τους αμάχους, τους τραυματίες και τους ασθενείς.

Τα παραδείγματα δημιουργίας ασφαλών περιοχών που βασίστηκαν στις προβλέψεις του ΔΑΔ είναι περιορισμένα. Ως τέτοια, αναφέρονται η χρήση ενός

νοσοκομείου, ενός ξενοδοχείου και ενός κολεγίου στην Ντάκα κατά τη διάρκεια του Πολέμου στο Μπαγκλαντές το 1971, διάφορα ξενοδοχεία στην Κύπρο το 1974, καθώς και κάποια άλλα παραδείγματα κέντρων και κτιρίων που χρησιμοποιήθηκαν στην Καμπότζη (1975), στο Βιετνάμ (1975), στη Νικαράγουα (1979) και στην Κροατία (1992) (Labbé 2012· Landgren 1995:440· Keck 2017). Όλες αυτές οι περιπτώσεις, όμως, αναφέρονται σε χρήσεις συγκεκριμένων εγκαταστάσεων, άρα σε πολύ περιορισμένη χωρική έκταση και για περιορισμένη χρονική διάρκεια. (Labbé 2012)

Η δημιουργία ασφαλών ζωνών από τη διεθνή κοινότητα και τα αποτελέσματά τους στην προστασία των αμάχων

Η δυσκολία εξασφάλισης συναίνεσης μεταξύ των εμπόλεμων πλευρών για τη δημιουργία «ασφαλών ζωνών» έχει οδηγήσει στο παρελθόν στη δημιουργία ζωνών με Απόφαση του ΣΑ υπό το κεφάλαιο VII του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών (Βοσνία και Ερζεγοβίνη 1993, Ρουάντα 1994) ή και μονομερώς από συνασπισμούς προθύμων (όπως στο Βόρειο Ιράκ το 1991 από τις ΗΠΑ, τη Γαλλία και το Ηνωμένο Βασίλειο). Παράδειγμα που αναφέρεται στη βιβλιογραφία αποτελούν και τα Ανοιχτά Κέντρα Ανακούφισης (*Open Relief Centres*) στη Σρι Λάνκα (1990), αν και διαφοροποιούνται περισσότερο από τις προαναφερόμενες περιπτώσεις.

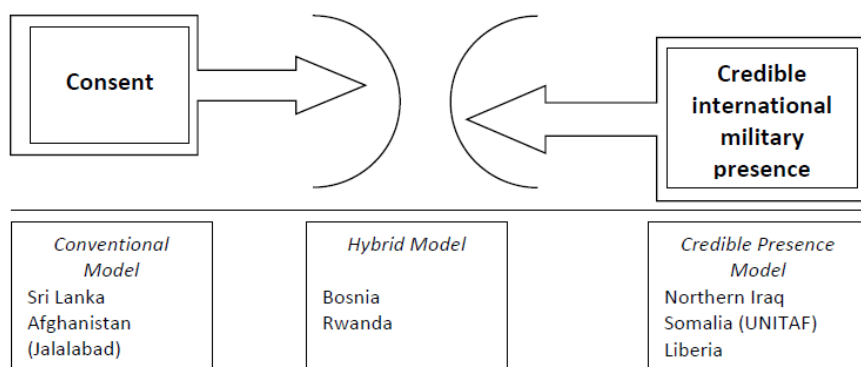
Οι περιοχές αυτές έχουν λάβει διαφορετικές ονομασίες, όπως «ασφαλές καταφύγιο» στην περίπτωση του Ιράκ, «ασφαλείς περιοχές» στην περίπτωση της Βοσνίας και «ασφαλείς ανθρωπιστικές περιοχές» στην περίπτωση της Ρουάντα. Όλες οι ονομασίες αυτές υποδηλώνουν ως έναν βαθμό τον ίδιο στόχο, την προστασία αμάχων σε περιοχές εντός μιας εμπόλεμης ζώνης. Η επιτυχία (ή αποτυχία) αυτών των περιοχών έχει συζητηθεί και αναλυθεί εκτενώς, μέσα από το φως της τραγωδίας που διαδραματίστηκε με τη σφαγή στη Σρεμπρένιτσα το 1995, μίας από τις έξι ασφαλείς περιοχές που οριοθετήθηκαν με τις Αποφάσεις του ΣΑ 819/1993 (UNSC 1993a) και 824/1993 (UNSC 1993b).

Αυτό που διαφοροποιεί τα παραπάνω εγχειρήματα από τις παραδοσιακές ασφαλείς περιοχές που προβλέπονται από το ΔΑΔ είναι η μη αναγκαστική ύπαρξη συναίνεσης μεταξύ των μερών, καθώς και η μη υποχρεωτική αποστρατικοποίηση της περιοχής (Landgren 1995:441). Οι ασφαλείς περιοχές που δεν βασίζονται στην

ύπαρξη συναίνεσης, λογικά απαιτούν μέσα με τα οποία να μπορούν να επιβληθούν και να προστατευτούν. Τα μέσα αυτά δεν μπορεί παρά να είναι ένας συνδυασμός πολιτικής πίεσης και στρατιωτικής ισχύος. Ο σεβασμός των εν λόγω περιοχών δεν μπορεί να βασίζεται μόνο στην πεποίθηση ότι ηθικές δεσμεύσεις και ο σεβασμός των αρχών του ανθρωπιστικού δικαίου και των επιταγών της ανθρωπότητας θα σταματήσουν πολιτικές εθνοκάθαρσης, γενοκτονία και γενικότερα στοχεύσεις κατά αμάχων.

Σύμφωνα με τον Phil Orchard (2014:3), οι «ασφαλείς περιοχές» που δημιουργήθηκαν χωρίς συναίνεση και χωρίς μέτρα επιβολής με στρατιωτικές δυνάμεις, αποτελούν υβριδικές περιπτώσεις. Τέτοια παραδείγματα είναι η Βοσνία και η Ρουάντα. Σχηματικά, τα τρία μοντέλα παρουσιάζονται παρακάτω (Γράφημα 1):

Γράφημα 1: Μοντέλα «Ασφαλών Περιοχών»

Αναδημοσίευση από Orchard (2014)

Η εμπειρία από τη δημιουργία ασφαλών ζωνών από τη διεθνή κοινότητα μετά το 1990 στο Βόρειο Ιράκ, τη Βοσνία και Ερζεγοβίνη, τη Ρουάντα και τη Σρι Λάνκα έχει προσφέρει σημαντικά μαθήματα για την αποτελεσματικότητα του μέτρου αυτού και τις συνθήκες που πρέπει να ικανοποιούνται για να ενισχύεται ο στόχος των ζωνών που είναι η προστασία των αμάχων.

Η προστασία των Κούρδων στο Βόρειο Ιράκ (1991)

Το «ασφαλές καταφύγιο» στο Βόρειο Ιράκ δημιουργήθηκε όταν η Τουρκία αποφάσισε να κλείσει τα σύνορά της στους Κούρδους πρόσφυγες που διώκονταν από το καθεστώς του Σαντάμ Χουσεϊν. Η διεθνής κοινότητα απέφυγε να πιέσει την Τουρκία να ανοίξει τα σύνορά της στους πρόσφυγες και επέλεξε να προστατεύσει τους δυνητικούς πρόσφυγες εντός των συνόρων της χώρας από την οποία διώκονταν.

Στην Απόφαση 688 για το Ιράκ, το ΣΑ (UNSC 1991) θεώρησε τη μαζική φυγή των Κούρδων και τη διάσχιση διεθνών συνόρων ως απειλή για τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια στην περιοχή και απαίτησε από το Ιράκ να επιτρέψει την άμεση πρόσβαση σε ανθρωπιστικές οργανώσεις για την παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας. Η Απόφαση αυτή χρησιμοποιήθηκε ως η βάση για τη δημιουργία ασφαλούς ζώνης από μια ομάδα πρόθυμων χωρών (ΗΠΑ, Ηνωμένο Βασίλειο, Γαλλία) και τη δημιουργία ζώνης απαγόρευσης πτήσεων. Η συγκεκριμένη Απόφαση δεν έκανε αναφορά σε στρατιωτικές δυνάμεις και η επέμβαση αυτή δεν βασιζόταν στη συναίνεση του Ιράκ (Haspelslagh 2003a· Landgren 1996 και 1995:442).

Η αποφασιστική χρήση στρατιωτικών μέσων από τα τρία πρόθυμα κράτη έχει ερμηνευθεί με πολλαπλούς τρόπους, καθώς γεωπολιτικά συμφέροντα στην περιοχή και πολιτικές σκοπιμότητες επηρέασαν τη θέρμη με την οποία έσπευσαν να προστατεύσουν τους διωκόμενους Κούρδους από τον Σαντάμ. Η αποφασιστικότητα αυτή δεν ήταν η ίδια όταν η Τουρκία εξαπέλυσε επιθέσεις στην περιοχή εναντίον Κούρδων που όπως υποστήριζε ανήκαν στο PKK το 1991 και το 1995 (Landgren 1995:443· Haspelslagh 2003a).

Οι ασφαλείς ζώνες της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης (1993) και η σφαγή της Σρεμπρένιτσα

Η αποτυχία των ασφαλών περιοχών στη Βοσνία και Ερζεγοβίνη αποτελεί τον κύριο λόγο που μετά το 1999 η διεθνής κοινότητα είναι διστακτική στη δημιουργία τέτοιων ζωνών (Orchard 2014:1). Η ιδέα προέκυψε όταν εκατομμύρια προσφύγων άρχισαν να φτάνουν στις γειτονικές και τις ευρωπαϊκές χώρες.³ Μπροστά στις επιλογές που είχαν οι χώρες της Δύσης για εξασφάλιση προστασίας των αμάχων εντός ή εκτός των

---

³ Όπως αναφέρεται στη Haspelslagh (2003d), οι πρόσφυγες από την πρώην Γιουγκοσλαβία υπολογίζονται στα 2,6 εκατομμύρια πρόσφυγες σε άλλες χώρες, εκ των οποίων περίπου 530.000 στην Ευρώπη.

συνόρων της Βοσνίας, προτίμησαν την πρώτη επιλογή. Οι κυβερνήσεις χρησιμοποίησαν ως επιχείρημα ότι δεν ήταν διατεθειμένες να συμμετέχουν στην πολιτική εθνοκάθαρσης που επιχειρούσαν οι βοσνιοσερβικές δυνάμεις κατά των μουσουλμάνων της χώρας (Landgren 1995:444).

Με τις Αποφάσεις του ΣΑ 819 και 824 του 1993, έξι περιοχές στη Βοσνία κηρύχθηκαν ασφαλείς, χωρίς όμως να έχει επιτευχθεί η συναίνεση των εμπλεκόμενων πλευρών και η αποστρατικοποίησή τους και χωρίς να έχει συμφωνηθεί και εξασφαλισθεί η απαραίτητη δύναμη που θα μπορούσε να υποστηρίξει την ασφάλεια των περιοχών αυτών. Η συναίνεση δεν δόθηκε ποτέ ξεκάθαρα, αλλά αφέθηκε ως υπόθεση ότι τα εμπλεκόμενα μέρη θα συνεργάζονταν και θα σέβονταν τις ασφαλείς περιοχές (Haspesslagh 2003c). Η απαιτούμενη δύναμη για την ασφάλεια των περιοχών υπολογίζονταν στους 34.000 στρατιώτες, αλλά μόνο 7.600 επάνδρωσαν τελικά την ειρηνευτική δύναμη της UNPROFOR (Landgren 1995:445· UNGA 1999:par. 96). Παράλληλα, η από αέρος υποστήριξη από δυνάμεις του ΝΑΤΟ παρέμεινε στη θεωρία, καθώς υπήρχε δισταγμός για κλιμάκωση της βίας που θα οδηγούσε πιθανώς σε εμπλοκή των Ηνωμένων Εθνών στη σύγκρουση (UNGA 1999:par. 118). Τελικά, τον Ιούλιο του 1995 η ασφαλής περιοχή στη Σρεμπρένιτσα έπεσε στις βοσνιοσερβικές δυνάμεις που προχώρησαν σε σφαγή 8.372 Βόσνιων μουσουλμάνων (Orchard 2014:1), τη μεγαλύτερη σφαγή που συνέβη στην Ευρώπη μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Εκτός από τη Σρεμπρένιτσα, επιθέσεις δέχτηκαν και οι υπόλοιπες πέντε ασφαλείς περιοχές της Βοσνίας (Crosby 2017).

Η γενοκτονία στη Ρουάντα και οι ασφαλείς ανθρωπιστικές περιοχές (1994)

Στη Ρουάντα, από τον Απρίλιο μέχρι τον Ιούλιο του 1994, περισσότεροι από 800.000 Τούτσι και μετριοπαθείς Χούτου σφαγιάστηκαν από εξτρεμιστές Χούτου μετά τη δολοφονία του Προέδρου της χώρας Χαμπιαριμάνα. Όσο η γενοκτονία στη Ρουάντα ήταν σε εξέλιξη, η αντεπίθεση του Πατριωτικού Μετώπου της Ρουάντας που αποτελούταν από Τούτσι και η επικράτησή του δημιούργησε περίπου 2 εκατομμύρια πρόσφυγες που κατέφυγαν στο Ζαΐρ και 1 εκατομμύριο εσωτερικά εκτοπισμένους (Haspesslagh 2003b).

Η διεθνής κοινότητα καθυστέρησε να δράσει και η Απόφαση του ΣΑ 918/1994 (UNSC 1994a) για την ενίσχυση της ειρηνευτικής δύναμης UNAMIR και

την επέκταση της εντολής της είχε περιορισμένη αποτελεσματικότητα (Haspesslagh 2003b). Εν όψει της τραγικής κατάστασης, το ΣΑ με την Απόφαση 929/1994 (UNSC 1994b) τελικά εξουσιοδότησε τη Γαλλία να αναπτύξει προσωρινή πολυεθνική δύναμη που θα συνέβαλε στην προστασία των πολιτών, εσωτερικά εκτοπισμένων και προσφύγων και θα δημιουργούσε ασφαλείς ανθρωπιστικές ζώνες, όπου αυτό ήταν εφικτό. Η γαλλική επιχείρηση που πήρε την ονομασία «Επιχείρηση Τυρκουάζ», δημιούργησε μια ασφαλή ανθρωπιστική περιοχή που κάλυπτε περίπου το 1/5 της χώρας (Landgren 1995:449).

Στις 29 Αυγούστου που οι Γάλλοι αποσύρθηκαν και ανέλαβε η UNAMIR, οι εσωτερικά εκτοπισμένοι ανέρχονταν σε 390.000 σε 31 καταυλισμούς (Kleine-Ahlbrandt 1998:8). Το γεγονός ότι οι γαλλικές δυνάμεις δεν είχαν προχωρήσει σε αφοπλισμό προσώπων που διέμεναν στους καταυλισμούς, θεωρήθηκε ως απειλή για την κυβέρνηση των Τούτσι που είχε εντωμεταξύ αναλάβει την εξουσία. Οι προσπάθειες για εκκένωση των περιοχών αυτών και η επιστροφή των εσωτερικά εκτοπισμένων στις κοινότητές τους απέβησαν άκαρπες. Παρά τις διαφωνίες μεταξύ διεθνών φορέων και της κυβέρνησης της Ρουάντας για τις συνθήκες επιστροφής, η στρατηγική που ακολουθήθηκε ήταν ο τερματισμός της ανθρωπιστικής βοήθειας ως μέσο πίεσης προς τους εκτοπισμένους. Η αντίσταση που συναντήθηκε από τους κατοίκους των καταυλισμών απαντήθηκε με πυρά από τον κυβερνητικό στρατό που οδήγησαν στον θάνατο περίπου 2.000 ατόμων (Ibid.:9). Η δύναμη της UNAMIR που έγινε μάρτυρας της σφαγής στο Kibeho δεν επενέβη, παρόλο που είχε την εντολή να προστατεύει τους εκτοπισμένους.

Τα Ανοιχτά Κέντρα Ανακούφισης στη Σρι Λάνκα (1990)

Η περίπτωση των Ανοιχτών Κέντρων Ανακούφισης που δημιουργήθηκαν στη Σρι Λάνκα το 1990 διαφέρει από τις προηγούμενες περιπτώσεις στο ότι αυτές συμφωνήθηκαν τοπικά από τις τοπικές αρχές και τους διεθνείς φορείς (Landgren 1995:451). Ο σεβασμός των περιοχών αυτών συμφωνήθηκε σιωπηρά και από τους Τίγρεις των Ταμίλ. Κατά περιόδους υπήρξε χειραγώγηση της ανθρωπιστικής βοήθειας και από τις δύο πλευρές, αλλά δεν υπήρξαν θύματα εξαιτίας της βίας που ασκήθηκε κατά των κέντρων (Ibid.:452).

Ο στόχος της δημιουργίας των περιοχών ήταν η παροχή «σχετικά ασφαλούς περιβάλλοντος» σε άτομα που έχρηζαν προστασίας, αλλά και η παροχή εναλλακτικής στη φυγή προς την Ινδία (Ibid.). Σε έκθεσή της, η Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες (UNHCR 1994:par. 149) αναφέρει:

Τον Ιούνιο του 1990 ... οι μάχες μεταξύ των κυβερνητικών δυνάμεων και των Τίγρεων των Ταμίλ ξαφνικά αναζωπυρώθηκαν και η Ύπατη Αρμοστεία βρέθηκε καταμεσής μίας μαζικής εξόδου αιτούντων άσυλο, συμπεριλαμβανομένων και ενός σημαντικού αριθμού πρώην προσφύγων που μόλις είχαν επαναπατριστεί από την Ινδία. Η ανταπόκριση της Ύπατης Αρμοστείας ήταν η ιδέα των Ανοιχτών Κέντρων Ανακούφισης — ενός ενδο-κρατικού δικτύου ασφαλείας, στο οποίο τα ευάλωτα άτομα θα μπορούσαν να απευθυνθούν ως μία εναλλακτική από τη φυγή στην Ινδία.

Τελικά, στην ίδια έκθεση τονίζεται ότι μπορεί τα Ανοιχτά Κέντρα Ανακούφισης να μη κατάφεραν να αποτελέσουν εναλλακτική της φυγής, γιατί οι ναυτικές δυνάμεις της Ινδίας παρεμπόδιζαν ούτως ή άλλως την είσοδο αιτούντων άσυλο από τη Σρι Λάνκα στην Ινδία, κατάφεραν όμως να προσφέρουν ανθρωπιστική βοήθεια σε ένα «σχετικά ασφαλές περιβάλλον» (Ibid.:154).

Οι διαφορές των Κέντρων αυτών, σε σύγκριση με τις άλλες περιπτώσεις που εξετάστηκαν σε αυτή την ενότητα, είναι ότι εκτός από τη συμφωνία σε τοπικό επίπεδο, διατήρησαν ένα κατά κύριο λόγο πολιτικό (*civilian*) χαρακτήρα. Σύμφωνα με την Landgren (1995:453), σε αυτό συνέβαλε το ότι δεν συνδέονταν με εδαφικές επιδιώξεις, συστάθηκαν σε περιοχές και των δύο αντιμαχόμενων πλευρών και δεν πολιτικοποιήθηκαν. Σε γενικές γραμμές, τα κέντρα ήταν ασφαλή, γιατί όλες οι πλευρές ήθελαν να είναι ασφαλή.

Το 2009, όμως, καθώς ο εμφύλιος όδευε προς το τέλος του, η κυβέρνηση της Σρι Λάνκα, αφού οριοθέτησε μια περιοχή 32 τετραγωνικών χιλιομέτρων ως «ασφαλή» και έριξε φυλλάδια στον πληθυσμό για να κατευθυνθεί εκεί, καθώς συνέχιζε τις επιθέσεις της κατά των Τίγρεων των Ταμίλ (BBC News 2009), επιτέθηκε στην περιοχή με αποτέλεσμα να υπάρξουν εκατοντάδες θύματα αμάχων (Buncombe 2009). Από την πλευρά τους, οι Τίγρεις των Ταμίλ χρησιμοποιούσαν τους αμάχους ως ανθρώπινες ασπίδες (Al Jazeera 2009), ενώ παράλληλα οι ανθρωπιστικές

οργανώσεις εκδιώχθηκαν από την περιοχή, επιδεινώνοντας τις συνθήκες διαβίωσης του πληθυσμού (Human Rights Watch 2017).

Κεφάλαιο Τρίτο: Η αλληλεπίδραση μεταξύ ασφαλών ζωνών και δικαιώματος στο άσυλο

Η προτίμηση και ο πειραματισμός της διεθνούς κοινότητας στη δημιουργία ασφαλών ζωνών, όπως αυτές παρουσιάστηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο και σε αντιδιαστολή με τις ασφαλείς ζώνες υπό την αυστηρή έννοια και πρακτική του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου, δεν είναι τυχαίο ότι άνησε κατά τη δεκαετία του 1990. Οι πολιτικές εξελίξεις που οδήγησαν στο τέλος του Ψυχρού Πολέμου, η μεταβολή της γεωπολιτικής ισχύος και η αλλαγή της φύσης των συγκρούσεων, επέφεραν σημαντικές μεταβολές στον τρόπο που οι εύπορες χώρες άρχισαν να αντιμετωπίζουν τη διεθνή προστασία σε άτομα που ζητούσαν άσυλο στο έδαφός τους. Σταδιακά, η πολιτική που προωθείται στοχεύει στον περιορισμό της εισόδου προσφύγων, στην εναλλακτική τους προστασία σε περιοχές κοντά ή μέσα στη χώρα καταγωγής τους και στη δημιουργία εννοιών και πρακτικών όπως η προληπτική προστασία, οι «υβριδικές ασφαλείς περιοχές» και η μετατόπιση του ενδιαφέροντος από την προσφυγική προστασία στην προστασία των εσωτερικά εκτοπισμένων πληθυσμών.

Η αλλαγή του παραδείγματος στην αντιμετώπιση των προσφύγων στη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου και τη μεταψυχροπολεμική περίοδο

Η πολιτική για το άσυλο είναι ζήτημα που άπτεται άμεσα της σφαίρας της κρατικής κυριαρχίας. Το κράτος έχει το δικαίωμα να καθορίσει το ποιος εισέρχεται στο έδαφός του και απολαμβάνει την προστασία του. Αυτό το δικαίωμα καθορίζει τη μεταναστευτική πολιτική κάθε κράτους, ενώ οι κανόνες για την παροχή ασύλου θεσπίζουν ιδιαίτερη μεταχείριση για τα πρόσωπα που διώκονται στις χώρες καταγωγής τους (Shacknove 1993:516). Ο Shacknove (Ibid.:517–8) περιγράφει την πολιτική του κράτους απέναντι στους πρόσφυγες ως μια μίξη συμφέροντος και αλληλεγγύης/συμπόνιας: «Όταν τα συμφέροντα του κράτους βρίσκονται σε αντίθεση με άλλες αξίες, όπως όλο και περισσότερο συμβαίνει με το άσυλο, τότε είναι απίθανο ότι η συμπόνια, η αλληλεγγύη ή τα ανθρώπινα δικαιώματα θα είναι αυτά που θα επικρατήσουν». Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, τα κράτη θεωρούσαν προς το συμφέρον τους να προστατέψουν διωκόμενους από κράτη με διαφορετικό

ιδεολογικό προσανατολισμό. Στη μεταψυχροπολεμική περίοδο, αυτός ο διαχωρισμός μεταξύ των κρατών δεν υφίσταται, και η εξυπηρέτηση συμφερόντων των κρατών από την παροχή ασύλου δεν διαφαίνεται εύκολα (Ibid.:521).

Η αντίδραση της διεθνούς κοινότητας μπροστά στις κατάφωρες παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου, από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου μέχρι και σήμερα, προσανατολίζεται σύμφωνα με τη Cecil Dubernet (2018:46-7) προς τον περιορισμό του προβλήματος όσο πιο κοντά στην περιοχή από την οποία προέρχεται, παρά στην λήψη μέτρων που θα είχαν αυξητική επίδραση στις προσφυγικές ροές. Τέτοια μέτρα θα μπορούσαν να είναι «η μείωση των ελέγχων στα σύνορα, η δημιουργία διόδων εξόδου, οι εκκενώσεις, μέτρα που θα ενίσχυαν άμεσα την ασφάλεια του πληθυσμού».

Η Dubernet (Ibid.:57) υποστηρίζει επίσης ότι όταν οι παραβιάσεις ξεπερνούν το όριο που σηματοδοτεί τη μαζική μετακίνηση του πληθυσμού και τη διάσχιση των διεθνών συνόρων, τότε η διεθνής κοινότητα κινητοποιείται για την προστασία του πληθυσμού και εντείνει τις προσπάθειές της για την αποφυγή των προσφυγικών ροών μέσω της ενίσχυσης της προστασίας τους εσωτερικά των συνόρων της χώρας. Έτσι η συζήτηση για ασφαλείς ζώνες τίθεται στο τραπέζι όταν η μετακίνηση του πληθυσμού «απειλήσει» τις γειτονικές και κυρίως τις ευημερούσες χώρες που δεν επιθυμούν την έλευση μαζικών κυμάτων προσφύγων.

Σύμφωνα με τον Shacknove (1993:521–2), τρεις είναι οι τάσεις που επηρεάζουν αρνητικά την παροχή ασύλου στις ευημερούσες χώρες: η εξελιγμένη γραφειοκρατία του διοικητικού κράτους (π.χ. συλλογή και διασταύρωση δεδομένων), οι τυποποιημένες διαδικασίες που δυσχεραίνουν την αντιμετώπιση απρόβλεπτων καταστάσεων και η προτίμηση στον περιορισμό της εξαναγκαστικής μετανάστευσης μέσα στις χώρες καταγωγής ή έστω στην ευρύτερη περιοχή. Έτσι, πρακτικές όπως «οι ασφαλείς περιοχές», η έννοια της ασφαλούς τρίτης χώρας ή της πρώτης χώρας ασύλου και η οικονομική τους ενίσχυση αποτελούν την αυξανόμενη προτίμηση των εύρωστων κρατών.

Η προτίμηση αυτή είναι ακόμη πιο έντονη σε περιόδους ύφεσης, υψηλής ανεργίας και έξαρσης του εθνικισμού και του λαϊκισμού. Ταυτόχρονα, τα κράτη στα οποία προωθούνται αυτές οι λύσεις, είναι κράτη υπό κατάρρευση με ελάχιστη ισχύ

για να υποστηρίξουν την κυριαρχία τους, γεγονός που καθιστά ακόμα πιο ελκυστικές τις εσωτερικές παρεμβάσεις στο εσωτερικό τους (Ibid.:526).

Η πολιτική που επικρατούσε μέχρι το 1990 και που στόχευε στην παροχή προστασίας και βοήθειας στους πρόσφυγες από τη στιγμή του ξεριζωμού μέχρι την εύρεση μόνιμης λύσης,⁴ μετατράπηκε σε πολιτική του περιορισμού των προσφυγικών ροών. Οι κυρίαρχες τάσεις που παρατηρούνται στη διαχείριση των προσφύγων, σύμφωνα με την Mertus (1998:75) είναι: α) άρνηση για χορήγηση ασύλου, β) μετατόπιση από την προστασία στον περιορισμό και γ) μετατόπιση από τις μόνιμες στις προσωρινές λύσεις.

Η άρνηση για τη χορήγηση ασύλου μπορεί να ασκηθεί με διάφορες πρακτικές, όπως κλείσιμο των συνόρων με φράχτες, απωθήσεις στα σύνορα, κράτηση εντός ή εκτός συνόρων, καθώς και με άρνηση χορήγησης βίζας, κυρώσεις στους μεταφορείς κλπ. (Ibid.:77) Μία ακόμη πρακτική συνιστά και η χειροτέρευση των συνθηκών πρώτης υποδοχής και γενικότερης μεταχείρισης των αιτούντων άσυλο και προσφύγων —όπως όσον αφορά το δικαίωμα εργασίας, εκπαίδευσης, μετακίνησης, στέγασης, καθώς και αναφορικά με τις κρατικές κοινωνικές παροχές, όπως επιδόματα.

Πολιτικές που αποσκοπούν στη μετατόπιση της ευθύνης προστασίας σε άλλους θεσπίζονται και νομοθετούνται στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ο Κανονισμός του Δουβλίνου, για παράδειγμα, ορίζει ποιο κράτος μέλος έχει την ευθύνη εξέτασης ενός αιτήματος ασύλου και αυτό το κράτος συνήθως είναι το πρώτο κράτος εισόδου του αιτούντος στην ΕΕ. Επίσης, έννοιες όπως ασφαλείς τρίτες χώρες επιτρέπουν την απόρριψη αιτήματος ασύλου, όταν αποδεικνύεται ότι ο αιτών πέρασε από ασφαλή τρίτη χώρα. Ως τέτοια ορίζεται η χώρα που έχει διαδικασία ασύλου σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα και δεν αποτελεί η ίδια χώρα καταγωγής προσφύγων (Ibid.:78).

Παράλληλα, με την πολιτική της προσωρινής προστασίας (Barutciski 1994:34), τα κράτη αποφεύγουν να δώσουν τη δυνατότητα στους πρόσφυγες να υποβάλουν αίτημα ασύλου μέσω της κανονικής διαδικασίας, που σε περίπτωση αναγνώρισης της ιδιότητας του πρόσφυγα θα τους εξασφάλιζε εκτεταμένα δικαιώματα και μακροχρόνια προοπτική διαμονής στη χώρα. Αντίθετα, με την προσωρινή προστασία οι πρόσφυγες λαμβάνουν προσωρινή άδεια διαμονής που ισχύει μέχρι να βελτιωθεί η κατάσταση στη χώρα τους. Όταν αυτό συμβεί, τα

---

⁴ Οι μόνιμες λύσεις επιτυγχάνονται μέσω του εθελοντικού επαναπατρισμού, της ένταξης στη χώρα ασύλου ή της μετεγκατάστασης σε τρίτη χώρα.

πρόσωπα που απολαμβάνουν αυτή την προστασία, θα πρέπει να επιστρέψουν πίσω. Βέβαια, με τη λύση αυτή, οι πρόσφυγες παραμένουν σε μια ρευστή κατάσταση, η οποία δεν τους επιτρέπει να συνεχίσουν τη ζωή τους. Επίσης, ο εθελοντικός επαναπατρισμός μπορεί να επιλεγεί όταν τηρούνται κάποιες προϋποθέσεις, όπως θεμελιώδης αλλαγές στις συνθήκες που προκάλεσαν τη φυγή, ότι η απόφαση επιστροφής είναι εθελοντική και ότι θα επιστρέψουν σε αξιοπρεπείς συνθήκες με σεβασμό των δικαιωμάτων τους. Στην πράξη, τα κράτη συνήθως βιάζονται να επαναπατρίσουν πρόσφυγες πριν ικανοποιηθούν όλες αυτές οι συνθήκες (Mertus 1998:84).

Η πρακτική της προσωρινής προστασίας χρησιμοποιήθηκε στην Ευρώπη κατά κύριο λόγο για τους Βόσνιους πρόσφυγες τη δεκαετία του 1990 (Barutciski 1994). Για την περίπτωση αυτή, η Ύπατη Αρμοστεία συνηγόρησε για τη λύση της προσωρινής προστασίας ως εναλλακτικής στις καθιερωμένες διαδικασίες ασύλου και επιχειρηματολόγησε για αυτό βάσει των διεθνών προσπαθειών για την εύρεση πολιτικής λύσης (UNGA 1992).

Προληπτική προστασία και το δικαίωμα στο άσυλο – Η αλλαγή της εντολής της Ύπατης Αρμοστείας για τους Πρόσφυγες

Η προσπάθεια των κρατών της Δύσης να περιορίσουν τις προσφυγικές ροές και να τις αναχαιτίσουν σε γειτονικές χώρες ή και εντός της χώρας καταγωγής τους διαφαίνεται και από την αλλαγή στην εντολή της Ύπατης Αρμοστείας για τους Πρόσφυγες, που πλέον προσδιορίζει την εντολή της όχι μόνο στην προστασία των προσφύγων, αλλά και στην πρόληψη των προσφυγικών ροών, διευθετώντας τις αιτίες τους στα κράτη καταγωγής. Στην ουσία, όμως, το αποτέλεσμα στη βελτίωση των συνθηκών είναι αμελητέο, αν όχι ανύπαρκτο, ενώ ουσιαστικά το αποτέλεσμα έγκειται στην «παρεμπόδιση» της μετακίνησης του πληθυσμού προς άλλες πιο ασφαλείς χώρες (Mertus 1998:80).

Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου επέφερε εκτόνωση της έντασης στις διεθνείς σχέσεις. Παράλληλα όμως βγήκαν στην επιφάνεια εθνικιστικές, εθνοτικές και αποσχιστικές τάσεις, καθώς και αυξανόμενη πολιτική αστάθεια σε πολλές περιοχές του πλανήτη. Η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης και της πρώην Γιουγκοσλαβίας είναι αποτελέσματα αυτής της διεργασίας. Σε άλλες γωνιές του κόσμου, οι

συστηματικές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η ανέχεια και οι φυσικές καταστροφές συνέβαλλαν σε σημαντικές μετακινήσεις πληθυσμών, εσωτερικά ή και με διάσχιση διεθνών συνόρων. Επιπλέον, η οικονομική αστάθεια, η ανεργία και ο εσωτερικός κοινωνικός αναβρασμός έχουν συμβάλει στην αλλαγή της αντιμετώπισης των προσφύγων από τα πιο εύπορα κράτη και στη φθίνουσα πορεία της διεθνούς αλληλεγγύης. Οι παραπάνω παράγοντες που χαρακτηρίζουν τη μετα-ψυχροπολεμική περίοδο, άσκησαν σημαντική επίδραση στον επαναπροσδιορισμό του τρόπου αντιμετώπισης των προσφύγων.

Την περίοδο της διάσπασης της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας, εμφανίστηκε η έννοια της προληπτικής προστασίας, την οποία παρουσίασε η Ύπατη Αρμοστής για τους Πρόσφυγες Sadako Ogata το 1992 (UNGA 1992) Στόχος ήταν η παροχή προστασίας σε πρόσωπα που χρήζουν διεθνούς προστασίας λαμβάνοντας υπόψη τις νέες παραμέτρους. Η στρατηγική για να επιτευχθεί αυτό βασιζόταν στην πρόληψη και την έγκαιρη προειδοποίηση για καταστάσεις που δύνανται να δημιουργήσουν προσφυγικές ροές —γεγονός που θα ήταν εφικτό αν ο ρόλος της Ύπατης Αρμοστείας επεκτεινόταν και στην παρουσία της στις χώρες καταγωγής των προσφύγων (Ibid.:par. 5) και όχι μόνο αφού αυτοί είχαν διέλθει των διεθνών συνόρων. Στη νέα αυτή στρατηγική, έμφαση δίνεται στην πρόληψη, στην ετοιμότητα και ανταπόκριση σε περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης και στον εθελοντικό επαναπατρισμό (Ibid.:par. 7).

Στο πλαίσιο αυτό δόθηκε έμφαση (Ibid.:par. 11) ότι η Ύπατη Αρμοστεία έπρεπε να προσαρμοστεί στις νέες συνθήκες, «ασορροπώντας μεταξύ ανθρωπιστικών αναγκών και πολιτικού ρεαλισμού, κρατικών συμφερόντων και δικαιωμάτων και αναγκών των προσφύγων» και να επεκτείνει τη δράση της σε τομείς που δεν τις ανήκουν παραδοσιακά, όπως η πρόληψη και η προστασία εντός της χώρας καταγωγής (Ibid.:par. 14), έπειτα από αίτημα του Γενικού Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών ή της Γενικής Συνέλευσης.

Στη γλώσσα του κειμένου που χρησιμοποιεί η Ύπατη Αρμοστής σε αυτή την έκθεση για τη διεθνή προστασία, η έννοια της πρόληψης χρησιμοποιείται εναλλακτικά (Ibid.:par. 12) μεταξύ πρόληψης των αιτιών της προσφυγικής κίνησης (π.χ. παρακολούθηση του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων) και πρόληψη της προσφυγικής ροής (π.χ. μέσω της δημιουργίας ασφαλών ζωνών, της προστασίας του εσωτερικά εκτοπισμένου πληθυσμού κ.λπ.). Όπως επισημαίνεται (Ibid.:par. 26):

η έννοια της πρόληψης είναι ένας όρος ομπρέλα που καλύπτει δράσεις που σκοπεύουν και να εξασθενήσουν τις αιτίες της φυγής, αλλά και να μειώσουν ή περιορίσουν τις διακρατικές μετακινήσεις ή τους εσωτερικούς εκτοπισμούς. Παρόλα αυτά, η πρόληψη δεν είναι υποκατάστατο του ασύλου. Το δικαίωμα να αναζητήσει και να λάβει κάποιος άσυλο, πρέπει να υποστηριχθεί.

Συγκεκριμένα για τη δράση που μπορεί να αναληφθεί, η οποία θα εμπίπτει στην άμεση πρόληψη μέσα στις χώρες καταγωγής και θα εμπεριέχει παρακολούθηση του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και φυσική προστασία στους εσωτερικά εκτοπισμένους πληθυσμούς, η Ύπατη Αρμοστεία έθεσε συγκεκριμένους όρους (Ibid.:par. 32–3), όπως η συμφωνία όλων των εμπλεκόμενων πλευρών για την παρουσία της, η εξασφάλιση ανεμπόδιστης πρόσβασης, ασφάλειας, διεθνούς υποστήριξης και παροχής των απαραίτητων πόρων.

Η στάση αυτή και η απομάκρυνση της Ύπατης Αρμοστείας από τον παραδοσιακό της ρόλο έχει επικριθεί. Ο κύριος λόγος για αυτό είναι ότι αν και η πρόθεση να διευθετηθούν οι ρίζες της εκτόπισης και του ξεριζωμού των ανθρώπων είναι αξιέπαινη ως σκέψη (Frelick 1992:440), η πραγματικότητα αποδεικνύει ότι ο στόχος αυτός είναι μάλλον μη ρεαλιστικός —κυρίως όταν πρόκειται για ενεργές κρίσεις, όπου ο εκτοπισμός έχει ξεκινήσει και οι αιτίες του δεν είναι εφικτό να αντιμετωπιστούν άμεσα.

Ο Frelick (Ibid.) στην ανάλυσή του για την «προληπτική προστασία» επισημαίνει τον κίνδυνο που ενέχει η χρήση του όρου αυτού. Ένας από τους κυρίαρχους στόχους των κρατών είναι η προστασία των συνόρων τους. Στην ευχέρεια των κρατών, η έννοια της προληπτικής προστασίας μετατρέπεται από ανθρωπιστική έννοια σε εργαλείο μεταναστευτικής πολιτικής και σε «πρόληψη από τις προσφυγικές ροές».

Οι «επιλογές» των εγκλωβισμένων πολιτών σε ανασφαλείς εμπόλεμες περιοχές

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η δημιουργία «ασφαλών ζωνών» έχει συμβάλει, έστω και προσωρινά, στο να προστατευτούν άμαχοι από εχθροπραξίες. Παρόλα αυτά, όπως η εμπειρία έχει αποδείξει, όταν δεν τηρούνται οι βασικές προϋποθέσεις, η προστασία αυτή μπορεί ξαφνικά να καταρρεύσει και οι άνθρωποι που έχουν αναζητήσει

καταφύγιο εκεί να βρεθούν παγιδευμένοι και αντιμέτωποι με σοβαρές απειλές για την ασφάλειά τους. Η επιλογή του άμαχου πληθυσμού να μείνει σε μια περιοχή που έχει χαρακτηριστεί ή οριοθετηθεί ως «ασφαλής» θα πρέπει να είναι ελεύθερη για να αποφευχθεί το φαινόμενο του εγκλωβισμού του σε θύλακες, από τους οποίους του απαγορεύεται να μετακινηθεί ελεύθερα προς αναζήτηση μεγαλύτερης ασφάλειας.

Πάρα ταύτα, η δυνατότητα για να «διαφύγει» κάποιος ή να «παραμείνει» σε ένα μέρος όπου δεν είναι ουσιαστικά ασφαλής, πολλές φορές υπαγορεύεται από τη μεταναστευτική πολιτική των χωρών που επηρεάζονται από την εκάστοτε κρίση. Η Dubernet (2018:122) υποστηρίζει ότι «Οι ασφαλείς περιοχές δημιουργήθηκαν σε τοποθεσίες όπου η διεθνής κοινότητα ήθελε ο πληθυσμός να μείνει ή να μετακινηθεί. Αντίθετα, η προστασία ήταν χαμηλή και η παροχή βοήθειας είχε την τάση να μειώνεται σε περιοχές από όπου ο πληθυσμός έπρεπε να φύγει.»

Το 1991, όταν η Τουρκία έκλεισε τα σύνορά της στους Κούρδους πρόσφυγες του Ιράκ, ο συνασπισμός κρατών που αποτελούνταν από τις ΗΠΑ, το Ηνωμένο Βασίλειο και τη Γαλλία, δημιούργησε μια «ασφαλή ζώνη» στα βόρεια σύνορα της χώρας με σκοπό την προστασία της διωκόμενης μειονότητας και την παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας. Σύμφωνα με τον Frelick (1992:441), αυτή η επιχείρηση είχε ως κύριο στόχο τη δημιουργία «εναλλακτικής λύσης αντί του άσυλου που και θα προστάτευε την Τουρκία από τους Κούρδους πρόσφυγες, αλλά και θα στερούσε από τον Σαντάμ Χουσεΐν τον έλεγχο, έστω προσωρινά, ενός τμήματος της χώρας». Ουσιαστικά, η πολιτική που ακολουθήθηκε «δεν πρόσφερε στους μελλοντικούς πρόσφυγες ασφάλεια που θα τους έκανε να μη θέλουν να φύγουν. Στην πραγματικότητα, δεν είχαν άλλη επιλογή.»

Αν και οι δυνητικοί Κούρδοι πρόσφυγες έχασαν το δικαίωμα στο άσυλο λόγω της ύπαρξης της «ασφαλούς περιοχής», η περιοχή κάθε άλλο παρά ασφαλής ήταν, καθώς δεν ήταν αποστρατικοποιημένη και παρέμενε ευάλωτη σε επιθέσεις της Τουρκίας κατά μαχητών του PKK (Landgren 1996).

Η περίπτωση της Βοσνίας είναι αυτή που αποτυπώνει πληρέστερα τη στροφή των κρατών στον περιορισμό του δικαιώματος στο άσυλο μέσω του περιορισμού των προσφύγων στη χώρα καταγωγής τους ή σε κάθε περίπτωση κοντά στα σύνορα τους. Η περίπτωση της Βοσνίας εξυπηρετεί επίσης τους σκοπούς αυτής της εργασίας, γιατί άγγιξε τις ευρωπαϊκές χώρες όσο καμιά άλλη κρίση, με τους πιθανούς πρόσφυγες που

θα μπορούσαν να φτάσουν στις ευρωπαϊκές χώρες να προσμετρούνται σε τάξη μεγέθους εκατομμυρίων.

Τον Δεκέμβριο του 1992 και τον Ιούνιο του 1993, συναντήσεις σε επίπεδο υπουργών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι «οι πρόσφυγες από τη Γιουγκοσλαβία θα πρέπει να ενθαρρυνθούν να παραμείνουν στις κοντινότερες ασφαλείς περιοχές κοντά στα σπίτια τους» (Amnesty International 1993b:9). Σταδιακά, οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις επέβαλαν περιορισμούς βίζας για τους πολίτες από τη Βοσνία. Σύντομα και άλλες μη-ευρωπαϊκές χώρες ακολούθησαν το παράδειγμα τους (Amnesty International 1993a:2). Η Κροατία, για παράδειγμα, επέτρεπε τη διέλευση από το έδαφος της μόνο σε όσους είχαν πρόσκληση από κάτοικο είτε της Κροατίας είτε άλλης ευρωπαϊκής χώρας (Frelick 1992:444). Ταυτόχρονα, η Κροατία προχώρησε και σε εξαναγκαστικό επαναπατρισμό στη Βοσνία αλλά και σε επαναπροωθήσεις στα σύνορα. Η πρακτική αυτή είχε ως αποτέλεσμα τη μαζική παραβίαση της αρχής της μη-επαναπροώθησης, συμπεριλαμβανομένης και της απαγόρευσης απόρριψης εισόδου στα σύνορα, ακόμα και σε περιπτώσεις μαζικής εισροής (Amnesty International 1993b:10).

Ο Frelick (1992:443) αναφέρει ότι όταν η κρίση ξέσπασε στην Πρώην Γιουγκοσλαβία, υποβλήθηκε πρόταση από τη Γερμανία για τη διαχείριση της κρίσης, καλώντας τα κράτη να δεσμευτούν για την αποδοχή προσφύγων βάση ποσοστώσεων. Η εναλλακτική πρόταση, της Σλοβενίας, για τη δημιουργία ασφαλών ζωνών εντός της Βοσνίας, έλαβε μεγαλύτερη υποστήριξη, αν και «η ύπαρξη οποιασδήποτε περιοχής στη Βοσνία που δεν επηρεαζόταν από τις εχθροπραξίες ήταν ένα μεγάλο ανοιχτό ερώτημα».

Στο πλαίσιο αυτό ανατέθηκε στην Ύπατη Αρμοστεία να διευκολύνει την επιστροφή προσώπων στις περιοχές που είχαν τεθεί υπό την «προστασία» της ειρηνευτικής δύναμης των Ηνωμένων Εθνών (UNPROFOR) (UNHCR 1992:par. 18). Παρά το γεγονός ότι κάποιες επιστροφές πραγματοποιήθηκαν (Frelick 1992:443), η Ύπατη Αρμοστεία σε έκθεσή της τόνισε τις προκλήσεις που παρουσιάζονταν λόγω της εκτεταμένης ανασφάλειας που επικρατούσε σε πολλές από τις περιοχές της Βοσνίας (UNHCR 1992:par. 18).

Η αρχή της μη-επαναπροώθησης, συμπεριλαμβανομένης της μη-απόρριψης στα σύνορα, καταπατήθηκε συστηματικά, με την Ύπατη Αρμοστεία για τους

Πρόσφυγες να αποξενώνεται από τον ρόλο της ως θεματοφύλακας της προστασίας των προσφύγων και να χειραγωγείται από τα εμπλεκόμενα κράτη και τις εμπόλεμες πλευρές σε ρόλο παρατηρητή των παραβιάσεων, θύμα εκβιασμών με το δίλημμα της εξόντωσης του πληθυσμού ή της εξαναγκαστικής εκτόπισης και του ανθρωπιστικού άλλοθι της παροχής ανθρωπιστικής βοήθειας, όταν η ουσιαστική ανάγκη του πληθυσμού ήταν η μεταφορά τους στην ασφάλεια (Frelick 1992:447).

Το επιχείρημα (Landgren 1996) που έθεταν τα κράτη ότι δεν ήθελαν να συμβάλουν στην προσπάθεια εθνοκάθαρσης που επιχειρούνταν σε βάρος των μουσουλμάνων της Βοσνίας, δεν ήταν τόσο πειστικό, καθώς η ανθρωπιστική βοήθεια χωρίς την πολιτική βούληση για αποτελεσματική προστασία του πληθυσμού που απειλούνταν από εθνοκάθαρση με στρατιωτικά μέσα, ήταν το λιγότερο μη ειλικρινής και το περισσότερο άκρως επικίνδυνη για τον πληθυσμό που αντί του εκτοπισμού αντιμετώπιζε την εξόντωση.

Ο Barutciski (1994:33) καυτηριάζει τη στάση των ευρωπαϊκών χωρών τονίζοντας τη στρέβλωση της ρητορικής των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, που στην πολιτική τους με στόχο τον περιορισμό των προσφυγικών ροών, χρησιμοποίησαν την έννοια του «δικαιώματός» τους να παραμείνουν στην περιοχή τους. Ο Shacknove (1993:529) αναφέρει μάλιστα ότι «όταν ένα καθεστώς είναι επιθετικό, ο περιορισμός είναι απίθανο να προκαλέσει αλλαγή διακυβέρνησης, να προωθήσει την περιφερειακή σταθερότητα ή να εξασφαλίσει ένα ελάχιστο επίπεδο προστασίας για τους πρόσφυγες. ... Μερικές φορές το άσυλο είναι η μόνη εναλλακτική.»

Τα ερωτήματα που θέτει ο Frelick (1992:448–9) είναι: «Μπορεί η Ύπατη Αρμοστεία να αποτρέψει τους διωγμούς; ... Είναι ρεαλιστικό να προωθεί την πρόληψη όταν μια ειρηνική συμφωνία είναι μια μακρινή ελπίδα; Εξυπηρετεί τον άμαχο πληθυσμό που απαιτεί άμεση προστασία;» και συνεχίζει:

Η «επιλογή» δεν μπορεί να θεωρηθεί ως όρος με νόημα κάτω από περιστάσεις όπου οι εναλλακτικές που αντιμετωπίζει μία μητέρα και τα παιδιά της είναι ή περισσότεροι βομβαρδισμοί ή απέλαση. Φυσικά, δεν θα έπρεπε να εκτοπιστούν. Ακόμα περισσότερο, δεν θα έπρεπε να τους επιτεθούν. Αλλά τους επιτέθηκαν. Η πραγματικότητα ήταν ότι «το δικαίωμα να τους επιτραπεί να παραμείνουν στο σπίτι τους με ασφάλεια και αξιοπρέπεια» είχε παραβιαστεί κατάφορα. Τη στιγμή εκείνη, δεν

υπάρχει δύναμη που να είναι ικανή να παρεμποδίσει την αιτία που έγιναν πρόσφυγες (αν και ήδη συζητούσαν πώς να τους παρεμποδίσουν από το να γίνουν πρόσφυγες). Κάτω από αυτές τις συνθήκες, το να συμφωνήσουν μία σύντομη κατάπαυση του πυρός για να γίνει οργανωμένη εκκένωση του πληθυσμού θα ήταν η καλύτερη δυνατή λύση για να φύγουν οι άμαχοι από τη γραμμή του πυρός. Το να γίνουν πρόσφυγες δεν ήταν μια άσκηση ελεύθερης επιλογής.

Στη Βοσνία, καθώς η πραγματικότητα δεν άφηνε περιθώρια παρερμηνειών, η προληπτική προστασία σταδιακά έγινε προληπτική ανθρωπιστική βοήθεια με στόχο την παροχή βοήθειας σε περιοχές που δεν ήταν ασφαλείς. Η προηγούμενη εμπειρία στο Ιράκ ήταν το πρώτο επιτυχημένο εγχείρημα της άρνησης ασύλου μέσω της παροχής ανθρωπιστικής βοήθειας (Ibid.:451).

Σε όλες τις περιπτώσεις επικράτησε η λανθασμένη υπόθεση που υποστηρίζει ότι και μόνο με την ύπαρξη διεθνούς παρουσίας είτε δυνάμεων των Ηνωμένων Εθνών είτε και διεθνών ανθρωπιστικών οργανώσεων παρέχεται προστασία στα πρόσωπα που βρίσκονται σε κίνδυνο. Η υπόθεση αυτή βασίζεται σε μια άλλη υπόθεση, ότι οι πιθανοί δράστες θα αποθαρρυνθούν να δράσουν, όταν είναι υπό «παρατήρηση» (Dubernet 2018:1), κάτι που συνεχώς διαψεύδεται από τη διεθνή εμπειρία των μαζικών φρικαλεοτήτων που συντελούνται από κρατικούς και μη-κρατικούς δρώντες.

ΜΕΡΟΣ Β΄: Η προστασία των αμάχων στη Συρία

Κεφάλαιο Πρώτο: Η σύγκρουση στη Συρία: Ένα περίπλοκο μωσαϊκό

Η σύγκρουση στη Συρία ξεκίνησε τον Μάρτιο του 2011, όταν ειρηνικοί διαδηλωτές στο πλαίσιο της Αραβικής Άνοιξης άρχισαν να διαμαρτύρονται για τη φτώχεια, την παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων, την ανισότητα και το έλλειμμα δημοκρατίας. Στις 18 Μαρτίου, κατά τη διάρκεια μιας ειρηνικής διαδήλωσης μετά τη σύλληψη και το βασανισμό 15 αγοριών που είχαν ζωγραφίσει γκράφιτι στην πόλη Daar'a με μηνύματα υποστήριξης για το κίνημα της Αραβικής Άνοιξης, οι κυβερνητικές δυνάμεις επιτέθηκαν και σκότωσαν εκατοντάδες διαδηλωτές και φυλάκισαν πολλούς άλλους. Η δημόσια οργή για τη βίαιη καταστολή της εξέγερσης είχε ως αποτέλεσμα την εξάπλωσή της και σε άλλες πόλεις, όπως η Δαμασκός, η Homs, η Hamas και η Idlib.

Αν και οι αρχικές διαδηλώσεις είχαν αρχικά μη-θρησκευτικό χαρακτήρα, σύντομα ενεπλάκησαν στη σύγκρουση σημαντικές θρησκευτικές ένοπλες ομάδες. Στις 25 Απριλίου, οι κυβερνητικές δυνάμεις εκτέλεσαν την πρώτη μεγάλης κλίμακας στρατιωτική επιχείρηση στην Daar'a. Μέχρι τις 8 Νοεμβρίου 2011, 3.500 πολίτες είχαν σκοτωθεί από τις συριακές ένοπλες δυνάμεις και τις προ-κυβερνητικές παραστρατιωτικές δυνάμεις (UNHRC 2011b:par. 25). Ο Πρόεδρος της Συρίας, Bashir Al-Assad, είχε από την πλευρά του δηλώσει, ήδη από τις 30 Μαρτίου, ότι η χώρα αντιμετωπίζει μια «σοβαρή συνωμοσία» στα χέρια «μπεριαλιστικών δυνάμεων», ενώ δέχεται επιθέσεις από ένοπλες συμμορίες και τρομοκράτες (Ibid.: par. 30).

Τον Ιούλιο του 2011 δημιουργήθηκε η ομάδα που ονομάστηκε Ελεύθερος Συριακός Στρατός και αποτελούταν κυρίως από στρατιωτικούς που λιποτάκτησαν. Άρχισαν να επιτίθενται στις κυβερνητικές δυνάμεις τον Αύγουστο του 2011, αρχίζοντας για πρώτη φορά τις επιθέσεις των αντιπολιτευόμενων ομάδων κατά της κυβέρνησης. Η πρώτη έκθεση⁵ της Ανεξάρτητης Διεθνούς Διερευνητικής Επιτροπής για τη Συρία, που συστήθηκε μετά από Απόφαση του Συμβουλίου των Ηνωμένων Εθνών για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (UNHRC, 2011a) για να ερευνήσει τις καταγγελίες για τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, κατήγγειλε ότι «με

---

⁵ Καλύπτει την περίοδο Μάρτιος – Νοέμβριος 2011

βάση τα ευρήματα που συλλέχθηκαν διαφαίνονται κατάφωρες παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από τις συριακές στρατιωτικές δυνάμεις και δυνάμεις ασφαλείας και υπάρχει σοβαρή ανησυχία ότι έχουν διαπραχθεί και εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας». (UNHRC, 2011b:1).

Στη διάρκεια του 2012, οργανώσεις συνδεδεμένες με την Al-Qaeda άρχισαν να εκμεταλλεύονται την κατάσταση στη Συρία και να εισέρχονται στη χώρα από τα σύνορα με το Ιράκ. Τον Απρίλιο του 2013, ο Abu Bakr Al-Baghdadi ανακοίνωσε τη δημιουργία του Ισλαμικού Κράτους του Ιράκ και της Συρίας (ISIS) και ήλθε σε σύγκρουση με το Μέτωπο Αλ Νούσρα (Al Nusra Front) που ήταν ήδη ενεργό στη σύγκρουση στη Συρία. Τον Σεπτέμβριο του 2013, το ISIS επιτέθηκε στον Ελεύθερο Συριακό Στρατό, σηματοδοτώντας την έναρξη των μαχών μεταξύ των μη-κρατικών δρώντων, ενώ επιτέθηκε και στους Κούρδους προσπαθώντας να κατακτήσει περιοχές στη Βόρεια Συρία.⁶ Στις 29 Ιουνίου 2014 ανακηρύχθηκε το Ισλαμικό Κράτος (ΙΚ) με εμίρη του Χαλιφάτου τον Al-Baghdadi (Carter 2014).

Το μωσαϊκό των διαφορετικών δυνάμεων που μάχονται μεταξύ τους στη Συρία είναι εξαιρετικά περίπλοκο. Η σύγκρουση ξεκίνησε μεταξύ κράτους και μη-κρατικών δρώντων που στόχευαν στην ανατροπή της κυβέρνησης. Σύντομα όμως άρχισαν να εμπλέκονται παραστρατιωτικές ομάδες από άλλες χώρες που έσπευσαν προς υποστήριξη της κυβέρνησης (ένοπλες ομάδες από το σιιτικό Ιράν, η Χεζμπολά από το Λίβανο, σιιτικές πολιτοφυλακές από το Ιράκ) (Reuters 2016), καθώς και άλλα κράτη που ξεκίνησαν στρατιωτικές δραστηριότητες, υποστηρίζοντας εμφανώς ή όχι τη μία ή την άλλη πλευρά. Η Συρία αποτελεί πλέον θέατρο αναμέτρησης όχι μόνο των διαφορετικών εθνοτικών, ιδεολογικών και θρησκευτικών ομάδων που μάχονται για τον έλεγχο εδαφών και την απόκτηση εξουσίας, αλλά και μεταξύ διαφορετικών εξωτερικών συμφερόντων που έχουν διάφορους άξονες, όπως ΗΠΑ εναντίον Ρωσίας, Τουρκίας εναντίον Ρωσίας (Wessalu 2015), σουνιτών εναντίον σιιτών, Τουρκίας εναντίον Κούρδων, μετατρέποντας έτσι την εμφύλια σύγκρουση σε ταυτόχρονες proxy αναμετρήσεις. Σχηματικά, αυτή τη στιγμή στη Συρία δραστηριοποιούνται τα παρακάτω μέρη:

---

⁶ Π.χ. στο Κομπάνι, όπου η πολιορκία έληξε στις 15 Μαρτίου 2015 με υποστήριξη άλλων κούρδικών ομάδων από το Ιράκ, του Ελεύθερου Συριακού Στρατού και αεροπορικών επιδρομών από τη Συμμαχία κατά του ISIS.

Κράτη

- Συρία: Οι δυνάμεις ασφαλείας της Συρίας (αστυνομικές, στρατιωτικές, πολιτοφυλακές και εθελοντές) λαμβάνουν μέρος στις εχθροπραξίες από την αρχή των αναταραχών το 2011.
- Ιράν: Υποστηρίζει τον Άσαντ με στρατιωτικό εξοπλισμό, εκπαίδευση, χρηματοδότηση, αλλά και με αποστολή σωμάτων των Φρουρών της Επανάστασης για τη «διαφύλαξη» ιερών τοποθεσιών για τους σίιτες (BBC News 2016b).
- Λίβανος: Η Χεζμπολά υποστηρίζει ενεργά τον Άσαντ με οπλισμό και μαχητές. Το 2017 σημειώθηκαν ισραηλινές επιθέσεις εναντίον στόχων της Χεζμπολά σε συριακό έδαφος, αλλά και εναντίον στόχων των συριακών δυνάμεων (Tahhan 2017).
- Ρωσία: Από τον Σεπτέμβριο του 2015 υποστηρίζει τον Άσαντ στρατιωτικά κατά αντικαθεστωτικών ομάδων, αλλά και κατά στόχων του ΙΚ. Έχει μπλοκάρει 10 Αποφάσεις του ΣΑ για την κρίση στη Συρία (Nichols 2017).
- Συμμαχία υπό τις ΗΠΑ κατά του ΙΚ (McInnes 2016): Η επέμβαση ξεκίνησε τον Σεπτέμβριο του 2014. Οι ΗΠΑ, Αυστραλία, Γαλλία, Βρετανία, Δανία, Ολλανδία, Ιορδανία, Σαουδική Αραβία, Ενωμένα Αραβικά Εμιράτα, Μπαχρέιν και Τουρκία συμμετέχουν στη Συμμαχία κατά του ΙΚ με στρατιωτικές δυνάμεις. Επίσης, χώρες όπως οι ΗΠΑ, η Σαουδική Αραβία και η Τουρκία υποστηρίζουν με διάφορους άλλους τρόπους αντικαθεστωτικές ομάδες που μάχονται κατά του Άσαντ. Σημειωτέον, ότι τον Αύγουστο του 2016 η Τουρκία είχε ξεκινήσει την επιχείρηση Ασπίδα του Ευφράτη με στρατεύματα εντός της Συρίας, όπου μαχόταν κατά στόχων του ΙΚ, αλλά και κούρδικών στόχων (Global Security 2016). Η επιχείρηση έληξε τον Μάρτιο του 2017, αν και οι τουρκικές δυνάμεις εξακολουθούν να εξαπολύουν επιθέσεις εναντίον κούρδικών στόχων μέσα στη Συρία (Al Jazeera 2017f).

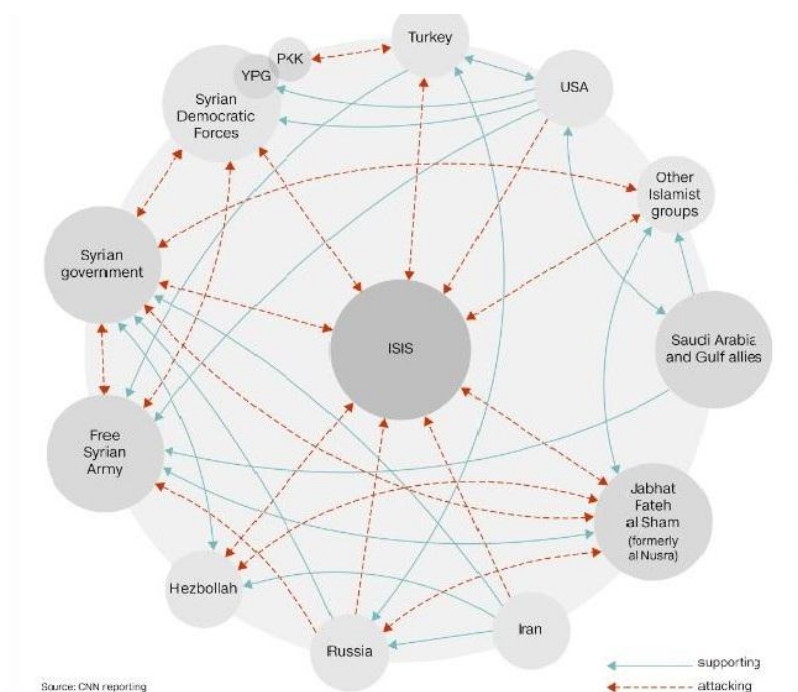

Μη-κρατικοί δρώντες

Μπορούν να διακριθούν σε 4 ευρείες κατηγορίες: (UNHRC 2014:par. 16)

- Μετριοπαθείς εθνικιστές που επιθυμούν την ανατροπή της κυβέρνησης,
- Ισλαμιστικές ομάδες που επιθυμούν την ανατροπή της κυβέρνησης και θέλουν να καθιερώσουν τον νόμο της Σαρίας,
- Εξτρεμιστικές τζιχαντιστικές ομάδες (Jabhat Fateh al-Sham/πρώην Al Nusra Front, IK),
- Κουρδικές πολιτοφυλακές που προστατεύουν τις περιοχές που κατοικούνται από Κούρδους και επιθυμούν αυτονομία

Γράφημα 2: Οι δρώντες στη Συρία και οι συμμαχίες τους

Αναδημοσίευση από Said-Moorhouse (2016)

Κεφάλαιο Δεύτερο: Άμαχος πληθυσμός σε κίνδυνο

Στη διάρκεια της συριακής κρίσης, οι προβλέψεις του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου και ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων έχουν παραβιαστεί και καταπατηθεί από όλες τις εμπλεκόμενες πλευρές στη σύγκρουση. Ο άμαχος πληθυσμός είναι το μεγαλύτερο θύμα σε αυτή την σύγκρουση, με τους νεκρούς να ανέρχονται σε 212.786 από τον Μάρτιο του 2011 έως τον Σεπτέμβριο του 2017. Από αυτούς οι 26.446 ήταν παιδιά και οι 24.746 γυναίκες (Syrian Network for Human Rights 2017).

Τον Αύγουστο του 2011 το Συμβούλιο των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων των Ηνωμένων Εθνών με την Απόφαση του S-17/1, συνέστησε την Ανεξάρτητη Διεθνή Διερευνητική Επιτροπή για τη Συριακή Αραβική Δημοκρατία (ΑΔΔΕΣ) για να ερευνήσει όλες τις παραβιάσεις του Διεθνούς Δικαίου των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων που έλαβαν χώρα από τον Μάρτιο του 2011, οπότε και άρχισαν οι αναταραχές στη Συρία. Επίσης, η ΑΔΔΕΣ έχει εντολή να εξακριβώσει τα πραγματικά περιστατικά και περιστάσεις, καθώς και τους υπευθύνους των πράξεων που μπορεί να συνιστούν εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας (UNHCHR n.d.). Έχει εκδώσει από τότε 14 εκθέσεις για την κατάσταση στη Συρία, όπου καταγράφει τις παραβιάσεις που διαπράχθηκαν από όλες τις πλευρές της σύγκρουσης σύμφωνα με το Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο και το Διεθνές Δίκαιο για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα. Μέχρι και τον Ιούλιο του 2017, έχει καταγράψει πληθώρα περιστατικών που αποτελούν εγκλήματα πολέμου, εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, το έγκλημα της γενοκτονίας και κατάφωρες παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων από όλες τις πλευρές της σύγκρουσης.

Οι βασικές αρχές του ΔΑΔ, που πρέπει να εφαρμόζονται σε κάθε είδους σύγκρουσης είναι οι παρακάτω: (Μαρούδα 2015:165–76)

- Η αρχή της διάκρισης,
- Η ισορροπία ανάμεσα στις επιταγές της ανθρωπότητας και τις στρατιωτικές ανάγκες (από τη μία, η αρχή της μη πρόκλησης περιττών τραυμάτων και ανώφελου πόνου και, από την άλλη, «η αναγκαιότητα μέτρων που είναι

απαραίτητα για τη διασφάλιση των σκοπών του πολέμου και τα οποία είναι νόμιμα σύμφωνα με το σύγχρονο ΔΑΔ⁷),

- Η αρχή της αναλογικότητας —απαγόρευση επιθέσεων που προκαλούν υπέρμετρες απώλειες σε πολίτες αναφορικά με το στρατιωτικό πλεονέκτημα που επιφέρουν,
- Προφυλάξεις κατά την επίθεση.

Όλες οι αρχές αυτές παραβιάστηκαν στη Συρία. Οι επιθέσεις σε σχολεία, νοσοκομεία, κατοικημένες περιοχές και πολυσύχναστες αγορές και η χρήση απαγορευμένων όπλων και μέσων είχαν ως στόχο αμάχους, σε κατάφορη αντιδιαστολή προς τις προβλέψεις του διεθνούς δικαίου. Σύμφωνα με τις εκθέσεις της ΑΔΔΕΣ αλλά και εκθέσεις άλλων οργανώσεων, τοπικών και διεθνών, έχουν καταγραφεί αμέτρητες παραβιάσεις του ΔΑΔ. Μερικά παραδείγματα ακολουθούν στις επόμενες ενότητες.

Εκτελέσεις αμάχων

Εγκλήματα που διαπράχθηκαν από κυβερνητικές και φιλικά προσκείμενες προς την κυβέρνηση δυνάμεις:

- Εκτελέσεις τραυματισμένων από τις κυβερνητικές δυνάμεις που θεωρήθηκαν ύποπτοι για συμμετοχή σε αντάρτικες ομάδες, επιδρομές σε σπίτια και απαγωγές/εκτελέσεις.
- Καταγγελίες για μαζικές εκτελέσεις τον Μάιο του 2012 στην πόλη Houla [50 θύματα μεταξύ των οποίων παιδιά, (Harding & Borger 2012)] και, τον Αύγουστο του 2012 στην Daraya από τις κρατικές δυνάμεις κατά 200 ανταρτών και πολιτών (Borger 2012).
- Στόχευση κατά αμάχων από ελεύθερους σκοπευτές στις πόλεις Dar'a, Hama, Al Ladhīqiyah και αλλού (UNHRC, 2011b: par.46).

Εγκλήματα που διαπράχθηκαν από μη κυβερνητικούς δράντες (UNHRC 2014: Annex 3, Part 2, par. 25–33):

- Εκτέλεση Αλαβιτών αγροτών από σουνίτες ενόπλους στην περιοχή της Hama,

---

⁷ Σύμφωνα με τον κώδικα Lieber. Βλ. Μαρούδα (2015:170).

- Εκτέλεση πολιτών μετά από επιδρομές σε σπίτια,
- Εκτέλεση Κούρδων αμάχων από ισλαμιστικές ομάδες,
- Εκτελέσεις μετά από εξωδικαστικές διαδικασίες,
- Το Jabhat Al-Nusra και το ΙΚ προχώρησαν σε ομαδικές εκτελέσεις στην Ar Raqqa με στόχο να επιβάλουν την παρουσία τους και να προκαλέσουν φόβο.

Τέλεση βασανιστηρίων και άλλων μορφών σκληρής, απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας

Αναφορά του Human Rights Watch (2015) στοιχειοθετεί τη χρήση τακτικών βασανιστηρίων από τις μυστικές υπηρεσίες της Συρίας σε τουλάχιστον 27 κέντρα κράτησης. Σε φωτογραφίες που διέρρευσαν από αποστάτη του συριακού στρατού αναγνωρίστηκαν 6.786 άτομα που πέθαναν κατά τη διάρκεια κράτησής τους από τον Μάιο του 2011 μέχρι και τον Αύγουστο του 2013. Ειδικοί που ανέλυσαν τις φωτογραφίες κατέγραψαν δείγματα βασανιστηρίων και λιμοκτονίας. Τα βασανιστήρια και την απάνθρωπη μεταχείριση επιβεβαιώνει και η ΑΔΔΕΣ στα επίσημα κέντρα κράτησης, καθώς και περιγράφει τις συνθήκες διαβίωσης στα κέντρα αυτά που οδήγησαν στον θάνατο κρατουμένων. Παρόμοιες πρακτικές παρατηρούνται και από μη κρατικούς δρώντες. Τελευταία στοιχεία από το Συριακό Δίκτυο για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα καταγράφουν από τον Μάρτιο του 2011 μέχρι και τον Σεπτέμβριο του 2017 13.104 θανάτους λόγω βασανιστηρίων. Το 99,3% οφείλεται στις Συριακές Δυνάμεις (Syrian Network for Human Rights 2017).

Αυθαίρετες συλλήψεις και εξαναγκαστικές εξαφανίσεις

Οι κυβερνητικές δυνάμεις προχωρούν σε αυθαίρετες συλλήψεις και κρατήσεις παραβιάζοντας τα ανθρώπινα δικαιώματα. Συλλήψεις γιατρών για παροχή ιατρικής βοήθειας σε αντίθετες ομάδες παρατηρήθηκαν από όλες τις πλευρές. Στις 7 Μαΐου 2011 αναφέρθηκε μία από τις μεγαλύτερες εκστρατείες αυθαίρετων συλλήψεων στην πόλη Baniyas, όπου ο Συριακός Στρατός συνέλαβε από την πόλη και τα χωριά τριγύρω πάνω από 500 πολίτες, συμπεριλαμβανομένων γυναικών και παιδιών (UNHRC 2011b:par. 54). Μαρτυρίες θυμάτων και αποστατών περιέγραψαν τις

συνθήκες κράτησης με γλαφυρούς όρους. Στέρηση τροφής, νερού, ιατρική βοήθειας και βασανιστήρια αναφέρθηκαν στις περισσότερες περιπτώσεις (Ibid.: par. 58).

Από τον Μάρτιο του 2011 μέχρι και τον Φεβρουάριο του 2017, περισσότερες από 106.727 περιπτώσεις αυθαίρετων συλλήψεων και εξαναγκαστικών εξαφανίσεων καταγράφηκαν από το Συριακό Δίκτυο για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, μεταξύ των οποίων 3.677 παιδιά και 7.067 γυναίκες. Το 87,02% από αυτούς συλλήφθηκε από τις συριακές δυνάμεις, το 8,4% από το ΙΚ και άλλες εξτρεμιστικές ισλαμιστικές οργανώσεις, το 2,52% από άλλες ένοπλες δυνάμεις, ενώ το 1,98% από τις κουρδικές δυνάμεις (Syrian Network for Human Rights 2017).

Παραβιάσεις των δικαιωμάτων των παιδιών

Η Συριακή Δημοκρατία έχει παραβιάσει τις υποχρεώσεις της που απορρέουν από το πρόσθετο πρωτόκολλο για τα δικαιώματα του παιδιού και έχει διαπράξει εγκλήματα πολέμου, όπως βασανισμό παιδιών υπό κράτηση και στρατολόγηση. Στέρηση τροφής, ιατρικής περίθαλψης και εκπαίδευσης λόγω επιθέσεων σε σχολεία. Παράλληλα, στρατολόγηση παιδιών, βασανισμός και φόνος λόγω αδιάκριτων επιθέσεων βαρύνουν και τους μη-κρατικούς δρώντες και ειδικά τα εξτρεμιστικά τζιχαντιστικά στοιχεία. Πολλά από τα παιδιά έχουν υποστεί σοβαρά ψυχολογικά τραύματα.

Μέθοδοι και μέσα διεξαγωγής εχθροπραξιών

Το Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο ρυθμίζει τον τρόπο που διεξάγονται οι εχθροπραξίες. Στην ένοπλη σύρραξη στη Συρία, υπήρξαν σοβαρές παραβιάσεις των επιτρεπόμενων μεθόδων και μέσων που μπορούν να χρησιμοποιήσουν οι εμπόλεμες πλευρές. Συγκεκριμένα, χρησιμοποιήθηκαν και χρησιμοποιούνται ακόμη μέθοδοι που καταπατούν τις αρχές της διάκρισης, της αναλογικότητας, της επιτακτικής ανάγκης και της έννοιας του ανθρωπισμού καθώς και της προφύλαξης.

Αδιάκριτες και δυσανάλογες επιθέσεις

Συστηματικές επιθέσεις πραγματοποιήθηκαν εναντίον στόχων που βρίσκονταν μεταξύ αμάχων, προκαλώντας μεγάλες απώλειες σε ζωές πολιτών. Η χρήση

συγκεκριμένων όπλων, όπως οι βόμβες βαρέλια⁸ δεν επιτρέπουν να χτυπηθούν στόχοι με ακρίβεια. Οι βόμβες ρίπτονταν από ελικόπτερα από μεγάλο ύψος, για λόγους προστασίας του προσωπικού του ελικοπτέρου, προκαλώντας μεγαλύτερες απώλειες μεταξύ των αμάχων.

Ελεύθεροι σκοπευτές πυροβόλησαν αδιακρίτως κατά αμάχων, συμπεριλαμβανομένων παιδιών και εγκύων γυναικών (UNHRC 2014:par. 76, 97), ενώ έγινε και συστηματική χρήση εμπρηστικών όπλων που προκαλούν περιττά τραύματα και μη απαραίτητο πόνο και παραβιάζουν την αρχή της διάκρισης. Στις 26 Αυγούστου 2014 σχολείο στην περιοχή Urem Al-Koubra χτυπήθηκε με τέτοιου είδους βόμβα με αποτέλεσμα τον θάνατο πολλών παιδιών (Ibid.:89), ενώ το Συριακό Δίκτυο για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα αναφέρει ότι οι Ρωσικές Δυνάμεις έχουν κάνει χρήση τέτοιων όπλων τουλάχιστον 78 φορές από τότε που συνεπλάκησαν στρατιωτικά στην Συρία (Syrian Network for Human Rights 2017a). Επίσης, το Συριακό Δίκτυο για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα αναφέρει τη χρήση από τις συριακές αρχές πυρομαχικών διασποράς κατά στόχων αμάχων σε 232 περιπτώσεις από τον Ιούλιο του 2012 μέχρι τις 15 Δεκεμβρίου 2016 (Syrian Network for Human Rights 2016). Παράλληλα, έχει πραγματοποιηθεί βομβαρδισμός πόλεων στρατηγικής σημασίας (UNHRC 2014:par. 87) (χωρίς προειδοποίηση) καθώς και στόχευση αγορών, σχολείων, νοσοκομείων, πυκνοκατοικημένων περιοχών.

Από την πλευρά των μη-κρατικών δρώντων αδιάκριτες επιθέσεις με όλμους και χειροποίητες ρουκέτες πραγματοποιήθηκαν σε πυκνοκατοικημένες γειτονίες (Ibid.:par. 110), ενώ έγιναν και επιθέσεις με παγιδευμένα αυτοκίνητα, βομβιστές αυτοκτονίας και τοποθέτηση ναρκών που είχαν ως στόχο αμάχους (Ibid.:par. 100–6).

Επιθέσεις σε προστατευμένα αντικείμενα ή άτομα

Οι κυβερνητικές δυνάμεις παραβίασαν τις υποχρεώσεις τους για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς σε περιόδους ενόπλων συγκρούσεων καθώς τοποθέτησαν στρατιωτικά πόστα κοντά ή ενσωματωμένα με αρχαιολογικά ερείπια της αρχαίας πόλης Παλμύρας (Ibid.:par. 116). Επίσης, το ΙΚ μετά την κατάληψη της Παλμύρας

---

⁸ Οι βόμβες βαρέλια είναι αυτοσχέδιες βόμβες που χρησιμοποιήθηκαν συστηματικά από τις κυβερνητικές δυνάμεις στη Συρία. Αποτελούνται από βαρέλια τα οποία γεμίζονται με εκρηκτικά, μέταλλα και άλλα εμπρηστικά υλικά. Έχουν φτηνή κατασκευή και μπορούν να μεταφερθούν με ελικόπτερα (UNHRC 2014:Annex 6, par. 3).

προέβη σε σημαντικές καταστροφές της αρχαίας πόλης (Jeffris 2015). Αμέτρητα είναι και τα περιστατικά επιθέσεων σε θρησκευτικά μέλη και τόπους λατρείας (κυρίως από το ΙΚ), καθώς και απαγωγές, κακομεταχείριση και εκτελέσεις δημοσιογράφων. (UNHRC 2014:par. 117–26)

Οι επιθέσεις σε ιατρικές εγκαταστάσεις και σε υγειονομικό προσωπικό συνιστά παραβίαση του ΔΑΔ και έγκλημα πολέμου που έχει διαπραχθεί και από τις προ-κυβερνητικές δυνάμεις και από τις αντι-κυβερνητικές ομάδες, συμπεριλαμβανομένου και του ΙΚ. Νοσοκομεία στο Alero, στην Dara'a, στην Al Bab βλήθηκαν από κυβερνητικές δυνάμεις, ενώ νοσοκομεία στη Homs, στην Ar-Raqaaah, στη Δαμασκό βλήθηκαν από μη-κρατικές ένοπλες ομάδες (Ibid.:par. 109–14). Τα νοσοκομεία έγιναν στόχος σκόπιμα για να μην φροντίζουν αντιφρονούντες (Ibid.:Annex 7, par.4, 13) και το αντίστροφο (για την άλλη πλευρά). Το σύστημα υγείας της χώρας έχει σχεδόν καταστραφεί. Στην αναφορά του 2014, η ΑΔΔΕΣ αναφέρει ότι 33 από τα 88 νοσοκομεία της χώρας έχουν κλείσει (παρ. 39, παράρτημα 7). Σύμφωνα με αναφορά της οργάνωσης Γιατροί για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (Physicians of Human Rights 2017), από την έναρξη της σύγκρουσης τον Μάρτιο του 2011 μέχρι και τον Οκτώβριο του 2017, 841 μέλη ιατρικού προσωπικού έχουν σκοτωθεί στη Συρία, από τους οποίους το 90,5% από τις συριακές ή τις ρωσικές δυνάμεις, ενώ έχουν γίνει 485 επιθέσεις σε 325 ιατρικές εγκαταστάσεις.

Μετά τις συνεχείς επιθέσεις σε ιατρικές εγκαταστάσεις το ΣΑ υιοθέτησε την Απόφαση 2286 (2016), με το οποίο ζήτησε να σταματήσουν οι επιθέσεις σε ιατρικό προσωπικό και ιατρικές εγκαταστάσεις, θυμίζοντας ότι απαγορεύονται σύμφωνα με το ΔΑΔ. Παρά την υιοθέτηση της Απόφασης, οι επιθέσεις συνεχίστηκαν. Σε καμία από αυτές τις επιθέσεις, που αναφέρονται στην έκθεση της ΑΔΔΕΣ του Αυγούστου του 2016 (UNHRC 2016a:par. 58) δεν παρατηρήθηκαν στρατιωτικοί στόχοι κοντά στις ιατρικές εγκαταστάσεις, ενώ στην τελευταία έκθεση της ΑΔΔΕΣ σημειώνεται η στόχευση και των νοσοκομείων που έχουν αναπτυχτεί υπογείως για να προστατεύονται καλύτερα (UNHRC 2017:par. 62). Επίσης, οι κυβερνητικές αρχές δεν επέτρεψαν την παροχή ιατροφαρμακευτικού υλικού στις περιοχές υπό πολιορκία. (UNHRC 2016a:par. 61)

Αυθαίρετη και βίαιη εκτόπιση πληθυσμού

Η κυβέρνηση έχει προκαλέσει εκτεταμένες αυθαίρετες εκτοπίσεις πληθυσμού, λόγω των αδιάκριτων και δυσανάλογων επιθέσεων που εξαπολύει κατά αμάχων, ενώ ταυτόχρονα αποτυγχάνει να προσφέρει τις κατάλληλες συνθήκες διαβίωσης στους εκτοπισμένους πληθυσμούς (UNHRC 2014:par. 144). Παράλληλα, δράσεις μη-κρατικών δρώντων στην Ar Raqqah και το Alero, υποδεικνύουν εκστρατεία αναγκαστικής εκτόπισης του κουρδικού πληθυσμού, πράξη που συνιστά έγκλημα πολέμου (Ibid.:par. 145–50).

Πολιορκίες

Η κυβέρνηση της Συρίας χρησιμοποιεί την πολιορκία ως μέρος της στρατιωτικής της στρατηγικής. Αφού απομονώσει τις περιοχές και τις αποκόψει από φαγητό, νερό, στέγη, πολλές φορές από ρεύμα και ιατρική φροντίδα, τις βομβαρδίζει ανελέητα (Ibid.:par. 132). Η λιμοκτονία των αμάχων ως μέθοδος πολέμου απαγορεύεται σύμφωνα με το άρθρο 14 του ΠΠ II '77, που αποτελεί κανόνα του εθιμικού δικαίου (ICRC n.d.b). Η πολιορκία, ως μέθοδος πολέμου δεν απαγορεύεται αν δεν παραβιάζει την απαγόρευση της λιμοκτονίας. Αυτή περιλαμβάνει και την απαγόρευση αντικειμένων απαραίτητων για την επιβίωση του πληθυσμού, καθώς και την εμπόδιση πρόσβασης ανθρωπιστικής βοήθειας.

Σύμφωνα με πρόσφατα στοιχεία (Σεπτέμβριος 2017) του Γραφείου για τον Συντονισμό των Ανθρωπιστικών Υποθέσεων των Ηνωμένων Εθνών (UNOCHA n.d.b), τουλάχιστον 420.000 άνθρωποι βρίσκονται σε 10 πολιορκημένες τοποθεσίες (είτε από τις κυβερνητικές δυνάμεις είτε από μη-κρατικούς δρώντες — συμπεριλαμβανομένου του ΙΚ), στερούμενοι βασικών δικαιωμάτων, όπως ελευθερία μετακίνησης, επαρκής τροφή, νερό και ιατρική φροντίδα. Επίσης, 3 εκατομμύρια άνθρωποι βρίσκονται σε τοποθεσίες που δεν υπάρχει εύκολη πρόσβαση, ενώ συνολικά 13.1 εκατομμύρια άνθρωποι χρειάζονται ανθρωπιστική βοήθεια.

Πολλές περιοχές έχουν μείνει χωρίς νερό μετά από βομβαρδισμούς που κατέστρεψαν υδρευτικούς σταθμούς, ενώ και η κατάσταση στην υγεία είναι τραγική. Συγκεκριμένα στο Χαλέπι 200 άνθρωποι είχαν ανάγκη για επείγουσα ιατρική εκκένωση χωρίς τη δυνατότητα να πραγματοποιηθεί, δεν υπάρχουν ασθενοφόρα και

βενζίνη για να κινηθούν τα οχήματα για τη μεταφορά ασθενών, οι γιατροί χειρουργούν χωρίς αναισθητικό και ανακυκλώνουν σύριγγες και γάζες (BBC News 2016a).

Σημαντική πολιορκία στον πόλεμο στη Συρία ήταν αυτή του Χαλεπίου (Aleppo). Αντι-κυβερνητικές ομάδες είχαν αποκτήσει έλεγχο στο Ανατολικό Χαλέπι μετατρέποντας την περιοχή τα τελευταία τέσσερα χρόνια σε πεδίο μάχης. Τον Ιούλιο του 2016, οι κυβερνητικές δυνάμεις πολιορκήσαν την περιοχή, παγιδεύοντας περίπου 275.000 ανθρώπους. Η πολιορκία στο Χαλέπι και τα εγκλήματα πολέμου που διεπράχθησαν ξεσήκωσαν θύελλα αντιδράσεων τον Δεκέμβριο του 2016. Συμφωνία για εκκένωση του πληθυσμού επιτεύχθηκε μετά από δραματικές υπαναχωρήσεις και τελικά στις 22 Δεκεμβρίου οι κυβερνητικές δυνάμεις πανηγύρισαν την αποκατάσταση του ελέγχου τους στην περιοχή (BBC News 2016c).

Χημικά Όπλα

Στις 21 Αυγούστου 2013 αναφέρθηκε (UNHRC 2014) χρήση χημικών όπλων που είχε ως αποτέλεσμα εκατοντάδες απώλειες, ενώ υπήρξαν αναφορές και για χρήση τοξικού αερίου. Η σοβαρότερη επίθεση με χημικά όπλα έγινε στις 21 Αυγούστου του 2013, στην Al-Ghouta κοντά στη Δαμασκό. Τα θύματα υπολογίζονται περίπου 502, ενώ σύμφωνα με άλλες αναφορές ανέρχονται σε 1.429 (BBC New 2013). Τη χρήση χημικών όπλων επιβεβαίωσε η αναφορά της ΑΔΔΕΣ, η οποία όμως δεν κατέδειξε με σαφήνεια τον υπεύθυνο του εγκλήματος. Μετά την επίθεση αυτή, τα κράτη της Δύσης συζήτησαν την εκδοχή στρατιωτικής επέμβασης που αποφεύχθηκε λόγω της δέσμευσης της Συρίας να καταστρέψει τα χημικά της όπλα και να υπογράψει τη σχετική Διεθνή Σύμβαση για τα χημικά όπλα. Το 2014 και το 2015 αναφέρθηκαν και άλλες περιπτώσεις χρήσης χημικών και κυρίως χλωρίου αλλά και τοξικού αερίου.

Στις 29 Απριλίου 2014, η Οργάνωση για την Απαγόρευση των Χημικών Όπλων συνέστησε μια αποστολή για να ερευνήσει τη χρήση αερίου χλωρίου για εχθρικούς σκοπούς στη Συρία. Η αποστολή υπέδειξε ότι σε διάφορες περιπτώσεις έγινε χρήση χλωρίου, χωρίς όμως να καταδείξει τον υπεύθυνο. Στις 7 Αυγούστου 2015, το ΣΑ υιοθέτησε την Απόφαση 2235, όπου εγκαθιδρύει κοινό μηχανισμό έρευνας με τον Οργανισμό για την Απαγόρευση των Χημικών Όπλων με εντολή να προσδιορίσει τα άτομα, ομάδες, οντότητες ή κυβερνήσεις που είναι υπεύθυνες για τη

χρήση χημικών όπλων. Στις περιοδικές εκθέσεις του, ο Κοινός Μηχανισμός έχει αναφέρει χρήση χημικών όπλων και από τις Συριακές Δυνάμεις αλλά και από το ΙΚ (OPCW-UN Joint Investigative Mechanism 2016). Τον Ιανουάριο του 2016, με ανακοίνωσή του ο Οργανισμός για την Απαγόρευση των Χημικών Όπλων δήλωσε ότι έχει ολοκληρωθεί η καταστροφή των χημικών όπλων που είχε δηλώσει η συριακή κυβέρνηση ότι είχε στην κατοχή της (OPCW 2016). Παρόλα αυτά, καινούργιες επιθέσεις με χημικά όπλα έχουν καταγραφεί μέσα στο 2017 με τα στοιχεία να υποδεικνύουν ότι οι συριακές δυνάμεις ήταν υπεύθυνες για μία ακόμη φορά.⁹

Γενοκτονία

Με έκθεσή της η ΑΔΔΕΣ καταγράφει τη διάπραξη του εγκλήματος της γενοκτονίας καθώς και εγκλημάτων πολέμων και εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας κατά των Γεζίντι από το ΙΚ. Οι μέθοδοι που χρησιμοποιεί το ΙΚ είναι δολοφονίες, σεξουαλική σκλαβιά, υποδούλωση, βασανιστήρια, εξαναγκαστική εκτόπιση, υποβολή σε συνθήκες ζωής με στόχο την εξόντωση, μέτρα για την μη-γέννηση παιδιών, διαχωρισμός ανδρών-γυναικών, στρατολόγηση παιδιών και χειραγώγηση τους και η χρησιμοποίησή τους σε εχθροπραξίες. Σύμφωνα με στοιχεία του Ιουνίου 2016 (UNHRC 2016b:par. 6), 3.200 γυναίκες και παιδιά κρατούνταν από το ΙΚ στη Συρία, ενώ χιλιάδες αγνοούνταν.

---

⁹ Επίθεση με χλώριο σε υπόγειο νοσοκομείο στην Al-Sham, επίθεση με απροσδιόριστη ουσία στην Al-Latamnea, και επίθεση με σαρίν στην Khan-Shaykhun που επέφερε το θάνατο σε δεκάδες. Βλ. UNHRC (2016a: 64, 67-77).

Κεφάλαιο Τρίτο: Η συζήτηση για «ζώνες» στη Συρία: Ασφαλείς ζώνες, ζώνες σταθερότητας, ζώνες αποκλιμάκωσης

Οι κατάφωρες παραβιάσεις του ανθρωπιστικού δικαίου και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ο τραγικά αυξανόμενος αριθμός των νεκρών στη Συρία δεν πέρασαν απαρατήρητα από τη διεθνή κοινότητα. Τα Ηνωμένα Έθνη άρχισαν να εκφράζουν την ανησυχία τους για τα γεγονότα που διαδραματίζονταν στη Συρία με το ξέσπασμα των πρώτων βιαιοπραγιών κατά των πολιτών της Συρίας από τις κυβερνητικές δυνάμεις.

Ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών σε συνεργασία με τον Αραβικό Σύνδεσμο, ανέλαβαν ρόλο διαμεσολαβητή για τις ειρηνευτικές συνομιλίες. Το μεν ΣΑ ψήφισε μια σειρά από Αποφάσεις, με σημαντικότερες α) την Απόφαση 2042/2012 με τα έξι σημεία του Κόφι Αννάν για την επίλυση της κρίσης (UNSC 2012a), β) την Απόφαση 2118/2013 για την καταστροφή των χημικών όπλων της Συρίας (UNSC 2013), γ) την Απόφαση 2165/2014 για την ανθρωπιστική βοήθεια (UNSC 2014) και δ) την Απόφαση 2249/2015 με την οποία καλεί τα κράτη μέλη να αναλάβουν δράση και η οποία θεωρήθηκε ως εξουσιοδότηση βίας, αν και ουσιαστικά εξουδετερώθηκε από τα συνεχή βέτο της Ρωσίας και της Κίνας (UNSC 2015). Το δε Συμβούλιο των Ηνωμένων Εθνών για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα με Απόφαση του στις 23 Αυγούστου 2011 (UNHRC 2011a) ίδρυσε την Ανεξάρτητη Διεθνή Διερευνητική Επιτροπή για να διερευνήσει τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στη Συρία και όπου είναι εφικτό να εντοπίσει τους υπεύθυνους παραβιάσεων και διάπραξης εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας, οι οποίοι θα κληθούν να λογοδοτήσουν. Τέλος, η Γενική Συνέλευση σε μια προσπάθεια να ξεπεράσει την εξουδετέρωση του ΣΑ στην ανάληψη δράσης από τα συνεχή βέτο, με την Απόφαση 71/248 (UNGA 2016) ίδρυσε τον Διεθνή, Αμερόληπτο και Ανεξάρτητο Μηχανισμό για να επικουρήσει στην έρευνα για τους υπεύθυνους εγκλημάτων σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο και τη δίωξή τους.

Παράλληλα, περιφερειακοί οργανισμοί όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση, ο Αραβικός Σύνδεσμος, ο Οργανισμός Ισλαμικής Συνεργασίας και το Συμβούλιο Συνεργασίας των Χωρών του Κόλπου έλαβαν διάφορα μέτρα, όπως η αναστολή της ιδιότητας μέλους της Συρίας σε αυτές, κυρώσεις διαφόρων τύπων, αλλά και

χρηματοδοτήσεις είτε για ανθρωπιστική βοήθεια εντός ή εκτός της Συρίας είτε για υποστήριξη σε διάφορες εμπόλεμες ομάδες.

Παρά τις διεθνείς αντιδράσεις, τις Αποφάσεις των διαφόρων διεθνών οργανισμών, τις κυρώσεις που επιβλήθηκαν στο συριακό καθεστώς και τις διαπραγματεύσεις για την εύρεση πολιτικής λύσης, η σύγκρουση στη Συρία όχι μόνο δεν έδειχνε σημεία βελτίωσης, αλλά άλλαζε συνεχώς όψεις με καινούργιους δρώντες, συμμαχίες και στόχους. Η τραγική επιδείνωση των συνθηκών που αντιμετώπιζε ο άμαχος πληθυσμός και η διεθνής πίεση οδήγησαν στη σύναψη προσωρινών συμφωνιών για τη δημιουργία ανθρωπιστικών διαδρόμων που θα επέτρεπαν τη διανομή ανθρωπιστικής βοήθειας σε περιοχές με δύσκολη πρόσβαση και την εκκένωση τραυματιών, ασθενών και κατά καιρούς άμαχου πληθυσμού και ανταρτών. Σε αυτό το πλαίσιο τέθηκε και η συζήτηση για τη δημιουργία ζωνών που θα στόχευαν στην προστασία του άμαχου πληθυσμού.

Η Τουρκία είχε πρώτη εκφράσει το ενδιαφέρον της για τη δημιουργία ασφαλούς ζώνης στα σύνορά της με τη Συρία ήδη από το 2012 (Orhan 2015). Η πρόταση αυτή είχε πιθανότατα τις ρίζες της στην αυξανόμενη ροή Σύρων προσφύγων στη χώρα. Αργότερα, η επιδιωχθείσα ζώνη στα σύνορα της Τουρκίας με τη Συρία άρχισε να παίρνει τη μορφή μιας ζώνης *buffer* που απλώς θα κρατούσε σε απόσταση τους μαχητές του ΙΚ από τα εδάφη της, αλλά και θα εμπόδιζε τη δημιουργία αυτόνομης κουρδικής περιοχής στα σύνορά της. Η αποτροπή της εδαφικής ένωσης και των τριών κουρδικών αυτόνομων περιοχών είναι στρατηγικής σημασίας για την Τουρκία.

Οι ΗΠΑ έχουν αναφερθεί επίσης στη δημιουργία τέτοιων ζωνών με στόχο όχι μόνο την προστασία των πολιτών, αλλά και την παροχή ασφαλούς εδάφους για τις δυνάμεις προστατευόμενων αντιπολιτευτικών ομάδων που θα τους δώσει την ευκαιρία να οργανωθούν, εκπαιδευτούν, εξοπλιστούν (Paul 2013). Επιπλέον, ένας άλλος στόχος της ζώνης, σύμφωνα με τις ΗΠΑ, είναι η αποτροπή προσφυγικών ροών προς γειτονικές χώρες και εν γένει προς τη Δύση. Οι ΗΠΑ μετά την εκλογή του Προέδρου Τραμπ, εμφανίζονται πιο θετικά προσκείμενες στην επιδίωξη δημιουργίας των ζωνών αυτών, συγκριτικά τουλάχιστον με τον προκάτοχό του (Khan 2017).

Η αναφορά στη δημιουργία ζωνών στη Συρία έχει διαχρονικά πάρει διάφορες μορφές. Οι ασφαλείς ζώνες έγιναν ζώνες σταθερότητας και πλέον αναφέρονται ως

ζώνες αποκλιμάκωσης. Η επιλογή των προσδιοριστικών όρων των ζωνών αυτών αποτυπώνει τη σταδιακή αποδυνάμωση της διάστασης της ανθρώπινης ασφάλειας και την εστίαση σε όρους πολεμικών επιχειρήσεων.

Ζώνες ασφαλείας

Το 2015 οι ΗΠΑ και η Τουρκία, σε συνεργασία με αντιπολιτευόμενες ομάδες, συζητούσαν τη δημιουργία μιας ζώνης, η οποία θα ήταν «καθαρή» από την παρουσία του ΙΚ και παράλληλα θα μπορούσε να αποτελέσει και ασφαλή περιοχή για εκτοπισμένους Σύρους. Η υποστήριξη της Τουρκίας για την καταπολέμηση του ΙΚ ήρθε μόλις το 2015, μετά από επιθέσεις που έγιναν στο έδαφός της από μέλη του ΙΚ και αφού δέχθηκε κριτική για την αδυναμία της ή έλλειψη βούλησης να σταματήσει τη ροή ξένων μαχητών και προμηθειών προς το ΙΚ από τα σύνορα της (Yeginsu & Cooper 2015). Αν και ο κύριος στόχος εμφανιζόταν να είναι η καταπολέμηση του ΙΚ, μια τέτοια περιοχή στα βόρεια σύνορα της Συρίας θα εξυπηρετούσε στρατηγικούς στόχους διαφορετικής φύσης τόσο της Τουρκίας όσο και των αντιπολιτευτικών ομάδων.

Όπως έχει αναλυθεί στο πρώτο μέρος της εργασίας, ο τρόπος δημιουργίας ασφαλών ζωνών προϋποθέτει είτε την εξασφάλιση συναίνεσης όλων των πλευρών είτε την παρουσία στρατιωτικής δύναμης ικανής να υποστηρίξει την επιβολή της περιοχής και την ασφάλεια των κατοίκων της από εξωτερικές επιθέσεις. Η συνεργασία των ΗΠΑ και της Τουρκίας στη δημιουργία ζώνης σε μια περιοχή, όπου οι συριακές δυνάμεις είχαν επιχειρησιακή δράση με τακτικούς αεροπορικούς βομβαρδισμούς, θα προϋπόθετε την επιβολή ζώνης απαγόρευσης πτήσεων και ταυτόχρονη παρουσία στρατευμάτων ξηράς, είτε των δύο δυνάμεων είτε/και με εκπαιδευμένους και εξοπλισμένους αντάρτες.

Η αρχική συμφωνία που επιτεύχθηκε τον Ιούλιο του 2015, δεν περιλάμβανε την απαγόρευση πτήσεων ή την παρουσία χερσαίων δυνάμεων της Τουρκίας ή των ΗΠΑ, αλλά προέβλεπε την κατάληψη των περιοχών αυτών από μετριοπαθείς αντάρτες με την υποστήριξη από αέρος από Τουρκία και ΗΠΑ (Barnard et al. 2015· Tisdall 2015). Σύμφωνα με δημοσίευμα στους *New York Times* (Barnard et al. 2015),

Αντάρτες, όπως και οι υποστηρικτές τους στη συριακή αντιπολίτευση και την τουρκική κυβέρνηση, ήδη οραματίζονται αυτό το σχέδιο ως ένα βήμα

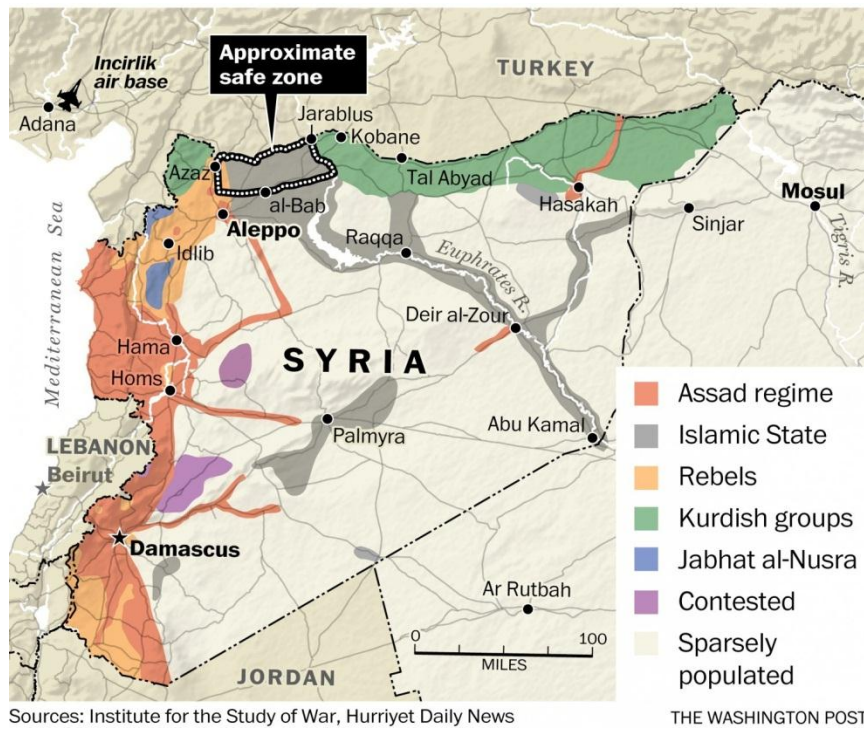
προς την καθιέρωση μιας περιοχής με εναλλακτική διακυβέρνηση που θα έχει αποβάλει τον κίνδυνο επίθεσης από το ΙΚ ή από κυβερνητικές δυνάμεις.

Διαφωτιστική ήταν η συνέντευξη του τότε Τούρκου Πρωθυπουργού Νταβούτογλου (Middle East Monitor 2015), όπου δήλωνε ότι η Τουρκία υποστήριζε από την αρχή τη δημιουργία ασφαλών ζωνών, γιατί έτσι θα δημιουργούσε τις προϋποθέσεις να επιστρέψουν οι Σύριοι πρόσφυγες σε μια περιοχή ασφαλή εντός της χώρας τους και θα προστάτευε τους Σύρους από επιθέσεις από τις συριακές δυνάμεις ή άλλες τρομοκρατικές ομάδες.

Σε αντίστοιχη συνέντευξή του στην *Guardian* (Tisdall 2015), ο Υπουργός Εξωτερικών της Τουρκίας Τσαβούσογλου υποστήριζε: «Όταν οι περιοχές στη Βόρεια Συρία εκκαθαριστούν από το ΙΚ, οι ασφαλείς ζώνες θα σχηματιστούν με φυσικό τρόπο. Εμείς πάντα υποστηρίζαμε τις ασφαλείς ζώνες και τις ζώνες απαγόρευσης πτήσεων. ... Οι άνθρωποι που εκτοπίστηκαν μπορούν να τοποθετηθούν σε αυτές τις περιοχές.»

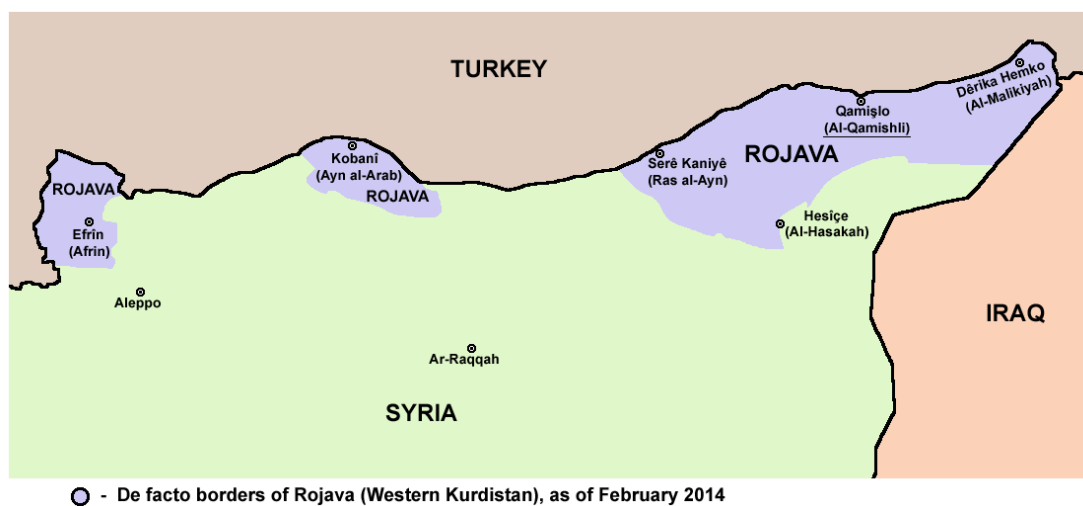
Η περιοχή αυτή θα εκτεινόταν 68 μίλια κατά μήκος των τουρκο-συριακών συνόρων και 40 μίλια σε βάθος της συριακής επικράτειας (Χάρτης 1). Η επιλογή αυτή δείχνει ξεκάθαρα την προσπάθεια της Τουρκίας να θέσει εμπόδια στα σχέδια των Κούρδων της Συρίας να ενώσουν το καντόνι της Afrin στα δυτικά με αυτά του Kobane και της Jazira προς τα ανατολικά και έτσι να δημιουργήσουν ένα ενωμένο μέτωπο του Δυτικού Κουρδιστάν στα σύνορα της Τουρκίας, κάτι που η χώρα θεωρεί απειλή στην ασφάλεια της (Ibid.) (Χάρτες 2-4).

Χάρτης 1: Η περιοχή της προτεινόμενης «ασφαλούς» ζώνης στη Βόρεια Συρία το 2015

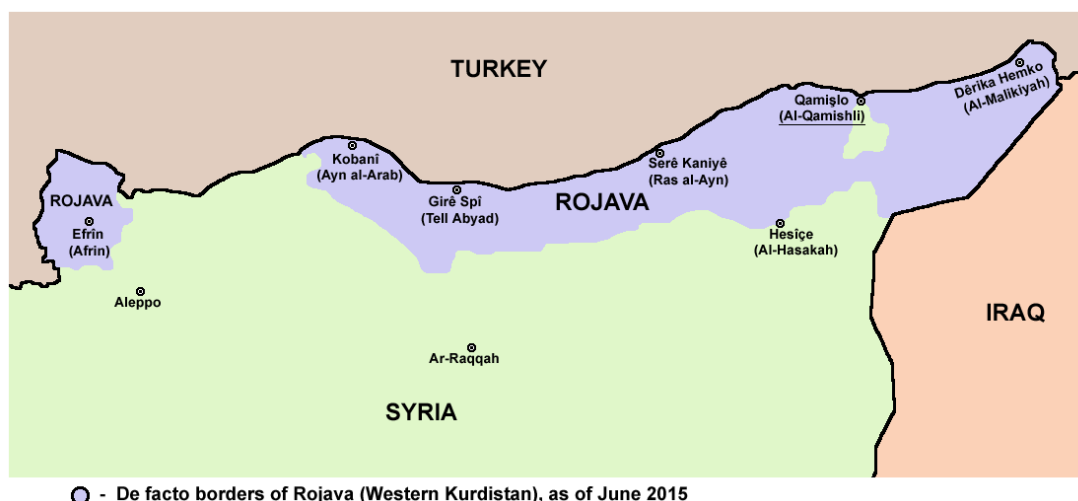
Αναδημοσίευση από: Henningsen (2016)

Χάρτης 2: Οι περιοχές του Δυτικού Κουρδιστάν τον Φεβρουάριο του 2014

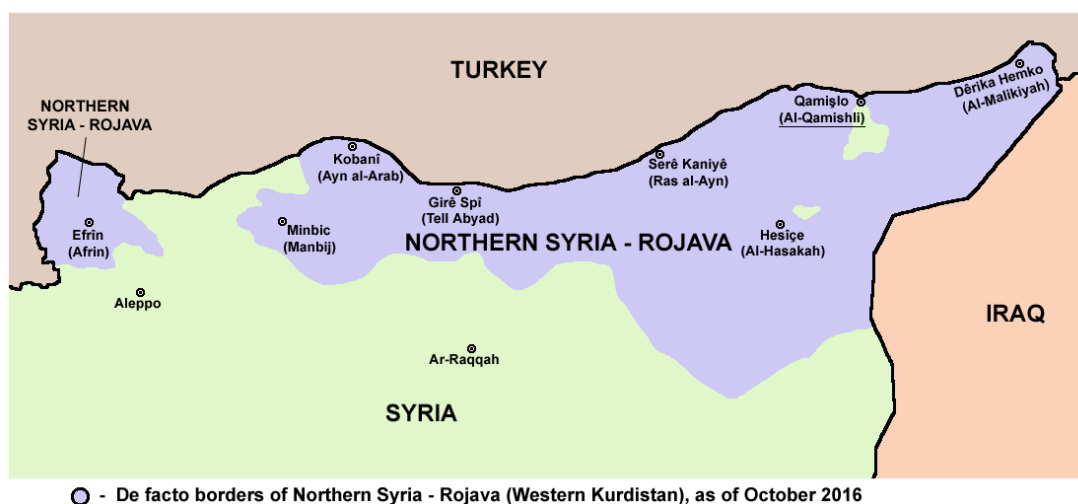
Πηγή: <https://en.wikipedia.org/wiki/Rojava>

Χάρτης 3: Οι περιοχές του Δυτικού Κουρδιστάν τον Ιούνιο του 2015

Πηγή: <https://en.wikipedia.org/wiki/Rojava>

Χάρτης 4: Οι περιοχές του Δυτικού Κουρδιστάν τον Οκτώβριο του 2016

Πηγή: <https://en.wikipedia.org/wiki/Rojava>

Πολύ σύντομα κατέστη φανερό ότι οι δύο πλευρές μιλούσαν διαφορετική γλώσσα. Ενώ η τουρκική πλευρά συνέδεε τη συμφωνία με τον όρο των ασφαλών ζωνών, οι ΗΠΑ ξεκαθάριζαν ότι η συμφωνία αφορά μια συντονισμένη προσπάθεια για την καταπολέμηση του ΙΚ και όχι για τη δημιουργία οποιασδήποτε μορφής ασφαλών ζωνών (Hürriyet Daily News 2015). Τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους ο Νταβούτογλου αφού τόνισε ότι η Τουρκία δεν έχει εγκαταλείψει τη θέλησή της για

δημιουργία ασφαλών ζωνών στη Συρία, πρότεινε τη δημιουργία προσφυγικών «πόλεων κοντέινερ» (*container cities*) σε προστατευμένες περιοχές στη Συρία, στην περιοχή μεταξύ της Jarablus και Azaz, που συμπίπτει με την περιοχή που οραματιζόταν ως ασφαλή περιοχή. Παρόλα αυτά, η πρόταση αυτή παράβλεπε την πραγματικότητα, ότι δηλαδή χωρίς την κήρυξη ασφαλών περιοχών, οι πόλεις αυτές θα ήταν στην πρώτη γραμμή του πυρός, απροστάτευτες από επιθέσεις των συριακών δυνάμεων, του ΙΚ ή άλλων ομάδων που διεκδικούν τον έλεγχο της περιοχής (Tastekin 2015). Ήδη τον Αύγουστο του 2015, το ΙΚ κλιμάκωσε τις επιθέσεις του στην περιοχή που οι δύο χώρες ανακοίνωσαν ότι θα καταστήσουν «ελεύθερη από την παρουσία του ΙΚ».

Ενώ η ιδέα για δημιουργία ασφαλούς περιοχής και ίσως ζώνης απαγόρευσης πτήσεων από την Τουρκία και τις ΗΠΑ κατέρρευε, η ρίψη του ρωσικού αεροσκάφους από την Τουρκία στις 24 Νοεμβρίου 2015, είχε ως αποτέλεσμα την ανάπτυξη ρωσικών πυραύλων εδάφους-αέρος S-400 στο συριακό έδαφος, με αποτέλεσμα την καθιέρωση μιας *de facto* απαγόρευσης ζώνης πτήσεων που κάλυπτε σχεδόν όλη την βορειοδυτική Συρία (Cagartay & Jeffrey 2015· Wessalu 2015). Η εξέλιξη αυτή, περίπλεκε ακόμη περισσότερο τα σχέδια της Άγκυρας για τον εναέριο έλεγχο της περιοχής αυτής.

Παρά τη μη επίτευξη συμφωνίας σε διεθνές επίπεδο για τη δημιουργία «ασφαλούς ζώνης», η Τουρκία ξεκίνησε τον Αύγουστο του 2016 την Επιχείρηση Ασπίδα του Ευφράτη. Ο πρωταρχικός στόχος της επιχείρησης, όπως αυτός εκφράστηκε από τον Πρωθυπουργό της Τουρκίας Γιλντιρίμ, ήταν να εξαλειφθεί η τρομοκρατική απειλή που αντιμετωπίζει η Τουρκία από την περιοχή αυτή (Global Security 2016). Βέβαια, η Τουρκία εκτός από το ΙΚ, θεωρεί ως τρομοκράτες και τις κουρδικές δυνάμεις, με αποτέλεσμα οι τουρκικές δυνάμεις και ο Ελεύθερος Συριακός στρατός (Free Syrian Army) να έρθουν σε σύγκρουση και με δυνάμεις των κουρδικών δυνάμεων (SDF-Syrian Defense Forces, οι οποίες αποτελούνται σε μεγάλο ποσοστό από τις κουρδικές πολιτοφυλακές YPG-People Protection Units) (Ibid.).

Η επίτευξη του στόχου της τουρκικής κυβέρνησης να σταματήσει την προέλαση των Κούρδων ανατολικά του ποταμού Ευφράτη (Dolan 2016), παρεμποδίζεται από τη συμμαχία των ΗΠΑ με τις κουρδικές δυνάμεις, στις οποίες βασίζεται κατά κύριο λόγο για την καταπολέμηση του ΙΚ. Όταν η Τουρκία

προσπάθησε να καταλάβει τη σημαντική πόλη Manjib από τους Κούρδους, η Ρωσία επενέβη και τελικά επήλθε συμφωνία μεταξύ της Τουρκίας, των Κούρδων και των συριακών δυνάμεων για δημιουργία διαχωριστικής ζώνης ασφαλείας (*buffer zone*) μεταξύ των Τούρκων και των Κούρδων, δίνοντας έλεγχο σε περιοχές δυτικά της πόλης στον Συριακό Στρατό (Global Security 2016). Στη μάχη κατά των Κούρδων η Τουρκία βρίσκεται αντιμέτωπη με τους συμμάχους τους, τόσο τις ΗΠΑ όσο και τη Ρωσία (Candar 2017).

Τον Μάρτιο του 2017 η Τουρκία ανακοίνωσε το τέλος της Επιχείρησης Ασπίδα του Ευφράτη (Al Jazeera 2017a). Παρά τον τερματισμό της Επιχείρησης, η Τουρκία παρέμεινε στην περιοχή που «απελευθέρωσε» από τους «τρομοκράτες» για να την καταστήσει με τις δικές της δυνάμεις και τις δυνάμεις των συνεργαζόμενων αντιπολιτευτικών δυνάμεων που βρίσκονται κάτω από την ομπρέλα του Ελεύθερου Συριακού Στρατού, ως ασφαλή περιοχή για την επιστροφή των εκτοπισμένων Σύρων. Σύμφωνα με την τουρκική κυβέρνηση, από τις 20 Μαρτίου (που τελείωσαν οι στρατιωτικές επιχειρήσεις) μέχρι και τον Ιούνιο του 2017, 42.000 Σύροι πρόσφυγες επέστρεψαν από την Τουρκία στη συριακή πόλη Jarablus (Stein et al. 2017).

Η περιοχή που τελεί υπό την κατοχή της Τουρκίας, αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα στις υποδομές της και τις υπηρεσίες. Κακοτεχνίες και έλλειψη σχεδιασμού έχουν δημιουργήσει σοβαρά θέματα δημόσιας υγείας, ενώ οι ιατρικές δομές δεν επαρκούν για την εξυπηρέτηση του πληθυσμού. Ταυτόχρονα, η ανθρωπιστική βοήθεια εξαρτάται άμεσα από την έγκριση των οργανώσεων από την τουρκική κυβέρνηση, η οποία αποκλείει οργανώσεις που έχουν παρουσία σε κουρδικές περιοχές και δημιουργεί προβλήματα στη λειτουργία τους στο τουρκικό έδαφος. Τα προβλήματα ασφάλειας επίσης συνεχίζουν να είναι σημαντικά, με επιθέσεις και από το ΙΚ, αλλά και κυρίως με συγκρούσεις μεταξύ των ανταρτικών ομάδων που υπάρχουν στις διάφορες περιοχές της έκτασης αυτής. Οι αντιπολιτευτικές ομάδες εξακολουθούν να είναι κατακερματισμένες και τα μέλη τους εμφανίζουν τάσεις λιποταξίας από το τη μία ομάδα στην άλλη (Ibid.).

Προσωρινές Ζώνες Σταθερότητας

Η αλλαγή στο πολιτικό σκηνικό των ΗΠΑ με την εκλογή του Τραμπ στον προεδρικό θώκο, επανέφερε στη συζήτηση τη δημιουργία «ασφαλούς ζώνης» στη Συρία. Ο Τραμπ υποστήριξε πριν και μετά την εκλογή του την ιδέα αυτή ως έναν τρόπο για να προστατευτούν οι Σύριοι εντός της χώρας τους αντί της προστασίας τους σε αμερικανικό έδαφος (Stewart 2017). Ο όρος που χρησιμοποιήθηκε από τον Γενικό Γραμματέα του Κράτους των ΗΠΑ δύο μήνες αργότερα (Μάρτιος 2017) ήταν η δημιουργία «προσωρινών ζωνών σταθερότητας» ως το επόμενο βήμα για την επιστροφή των Σύρων προσφύγων (Wroughton & Bayoumy 2017). Χωρίς άλλες διευκρινήσεις, αναφέρθηκε ότι οι προσωρινές αυτές περιοχές θα δημιουργηθούν μέσω συμφωνιών κατάπαυσης του πυρός. Η μέχρι σήμερα εμπειρία στη Συρία ωστόσο έχει καταδείξει ότι πρόκειται για συμφωνίες εξαιρετικά περιορισμένης διάρκειας (Frelick 2017).

Σύμφωνα με τον Frelick (Wolfe 2017), η επιλογή της λέξης «σταθερότητας» αντί για «ασφαλείς» για να περιγράψει τις ζώνες αυτές, υπονοεί ότι η ασφάλεια και προστασία θα είναι μάλλον περιορισμένη, ενώ ταυτόχρονα δεν εμπεριέχει την υποχρέωση παροχής βασικών υπηρεσιών για την κάλυψη των αναγκών του πληθυσμού, όπως τροφή και νερό. Εκπρόσωπος της Ύπατης Αρμοστείας εξέφρασε την αμφιβολία του για τη λειτουργικότητα ασφαλών ζωνών στη Συρία, καθώς η κατάσταση στο έδαφος είναι εύθραυστη και «σε ανύποπτο χρόνο μια ασφαλής περιοχή μπορεί να γίνει ανασφαλής» (Ibid.).

Η Συρία είναι ένα μέρος όπου οι κανόνες του πολέμου φαίνεται να έχουν ανασταλεί. Οχήματα του Ερυθρού Σταυρού, νοσοκομεία και δημοσιογράφοι έχουν όλοι γίνουν στόχοι. Είναι δύσκολο να φανταστεί κάποιος πώς θα μπορούσε να δημιουργηθεί μία ανέγγιχτη ζώνη για πρόσφυγες μέσα στη χώρα. (Ibid.)

Στην προσπάθεια να διευκρινιστούν οι νομικές, πολιτικές και πρακτικές πτυχές της δημιουργίας «ασφαλών ζωνών», ο Trevor Keck (2017) από τη ΔΕΕΣ έχει διευκρινίσει τα παρακάτω:

Η πολύ πρόσφατη συζήτηση για τις αποκαλούμενες ασφαλείς ζώνες στη Συρία από κράτη της Δύσης δεν περιλαμβάνει συμφωνία με όλα τα εμπόλεμα μέρη. Σε πρακτικούς όρους, λοιπόν, αν οι άμαχοι, οι

τραυματίες και οι ασθενείς συγκεντρωθούν σε συγκεκριμένες περιοχές, μια σημαντική ερώτηση που ανακύπτει είναι πώς θα προστατευθούν σε περίπτωση επίθεσης. Το δίλημμα εδώ είναι ότι, αν η περιοχή αφηθεί χωρίς άμυνα ή ακόμη και με ελλιπή άμυνα, μια αποκαλούμενη ασφαλής ζώνη μπορεί να γίνει θανάσιμη παγίδα, θέτοντας τους ανθρώπους σε σοβαρότατο κίνδυνο. Αυτό ήταν το μάθημα που πήραμε από την Σρεμπρένιτσα.

Αν η περιοχή προστατεύεται με στρατιωτικά μέσα, παρόλα αυτά, τότε μπορεί να προσελκύσει επιθέσεις ή να οδηγήσει σε κλιμάκωση των εχθροπραξιών. Πράγματι, στρατιωτικές δυνάμεις που επιβάλλουν μια ασφαλή ζώνη μπορεί να μετατραπούν σε έναν νέο παράγοντα σε μια ένοπλη σύγκρουση, άρα και σε στόχο σύμφωνα με το ΔΑΔ. Επιπλέον, ένοπλες ομάδες μπορεί να προσπαθήσουν να καθιερώσουν ένα ασφαλές καταφύγιο μέσα σε αυτές τις ζώνες, χρησιμοποιώντας τες για να εξαπολύσουν επιθέσεις σε ομάδες εκτός της ζώνης. Και στις δύο περιπτώσεις, ο «πολιτικός χαρακτήρας» της ζώνης θα υπονομευόταν και η ζώνη θα μπορούσε να γίνει μαγνήτης επιθέσεων.

Ζώνες αποκλιμάκωσης

Τον Ιανουάριο του 2017 ξεκίνησαν ειρηνευτικές συνομιλίες στην Αστάνα του Καζακστάν με πρωτοβουλία της Τουρκίας, της Ρωσίας και του Ιράν. Οι συνομιλίες της Αστάνα αποτελούν μία παράλληλη πρωτοβουλία με αυτές που διεξάγονται υπό την αιγίδα των Ηνωμένων Εθνών στην Γενεύη. Στον τέταρτο γύρο των συνομιλιών της Αστάνα, που πραγματοποιήθηκαν στις 3–4 Μαΐου 2017, οι τρεις δυνάμεις κατέληξαν σε συμφωνία για τη δημιουργία τεσσάρων ζωνών στη Συρία, που αυτή τη φορά ονομάστηκαν «ζώνες αποκλιμάκωσης». Η συμφωνία αυτή δεν υπογράφηκε ούτε από τη συριακή κυβέρνηση ούτε από αντιπολιτευτικές ομάδες, οι οποίες αντέδρασαν στη συμμετοχή του Ιράν ως μίας εκ των εγγυητριών δυνάμεων των ζωνών αυτών (Al Jazeera 2017b). Οι ζώνες αυτές αρχικά θα ισχύουν για περίοδο έξι μηνών και θεωρητικά θα εξασφαλίσουν απρόσκοπτη ανθρωπιστική πρόσβαση. Οι λεπτομέρειες για τον τρόπο υλοποίησής τους και για την επακριβή οριοθέτησή τους δεν ορίστηκαν σε εκείνη τη συνάντηση.

Η ρωσική πλευρά δήλωσε ότι για τους επόμενους έξι μήνες δεν θα επιτρέπεται πάνω από αυτές τις περιοχές η πτήση αεροσκαφών, είτε πρόκειται για τουρκικά, ρωσικά, συριακά ή και αεροσκάφη της διεθνούς συμμαχίας κατά του ΙΚ (CBC News 2017a), υπό την προϋπόθεση ότι δεν θα υπάρχει μέσα σε αυτές στρατιωτική δραστηριότητα (Crosby 2017). Η συριακή πλευρά ανέτεινε ότι «θα σεβαστεί τη συμφωνία, αλλά θα συνεχίσει να καταπολεμά την τρομοκρατία, όπου αυτή υπάρχει» (CBC News 2017a). Στη συμφωνία αυτή δεν συμμετέχουν οι ΗΠΑ, στον βαθμό που, σύμφωνα με δηλώσεις του Πενταγώνου, η συμφωνία αποκλιμάκωσης δεν επηρεάζει τις αεροπορικές επιχειρήσεις υπό την αιγίδα των ΗΠΑ κατά του ΙΚ (CBC News 2017b). Η Ρωσία επιχείρησε να νομιμοποιήσει τη συμφωνία με την υποστήριξη Απόφασης του ΣΑ, αλλά μέλη του ΣΑ ζήτησαν πρώτα περισσότερες πληροφορίες, καθώς στην παρούσα μορφή της η συμφωνία βρίσκεται σε πολύ πρωταρχικό στάδιο με ελλειπίες λεπτομέρειες για τον τρόπο υλοποίησής της (Kent 2017).

Στόχος των ζωνών αυτών φέρεται να είναι η αποκλιμάκωση της βίας, ώστε να επιστρέψουν πίσω οι πρόσφυγες και να εξασφαλισθεί η παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας. Παράλληλα, οι ζώνες στοχεύουν στον διαχωρισμό των μετριοπαθών ενόπλων αντιπολιτευτικών ομάδων από τις εξτρεμιστικές ομάδες, όπως το ΙΚ και ομάδες με δεσμούς με την Al-Qaeda (Jabhat Al Nusra, Hayat Tahrir Al-Sham κ.λπ.) (RT News 2017). Αναφορικά με τις «τρομοκρατικές» ομάδες που δεν συμπεριλαμβάνονται στη συμφωνία, ο ειδικός απεσταλμένος της Ρωσίας για τη Συρία Alexander Lavrentyev δήλωσε ότι «οι ένοπλες αντιπολιτευτικές ομάδες θα καταπολεμούν απευθείας τις τρομοκρατικές ομάδες μέσα στις ασφαλείς ζώνες» (Radio Free Europe Radio Liberty 2017a).

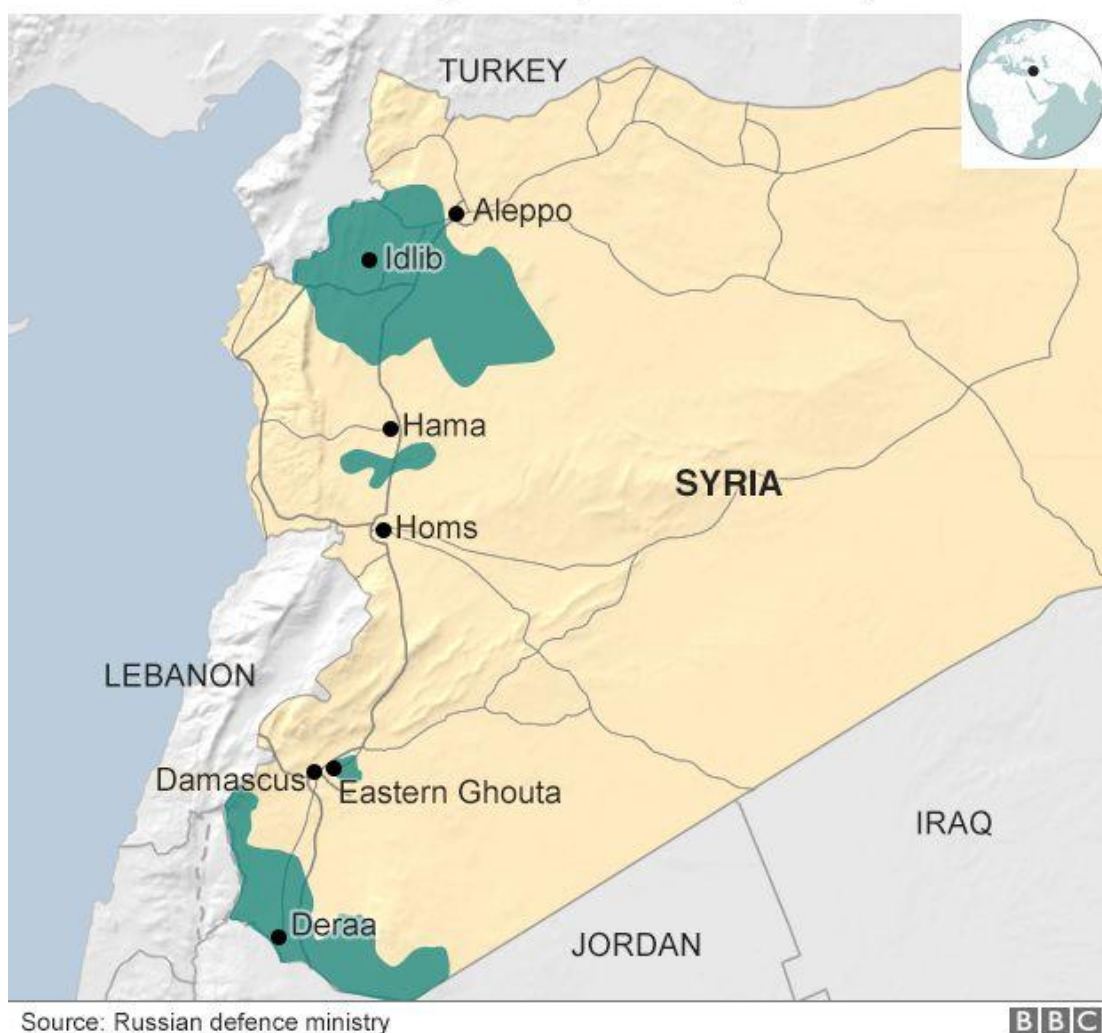
Ο πέμπτος γύρος συνομιλιών στην Αστάνα στις 4–5 Ιουλίου 2017 δεν κατάφερε να ξεκαθαρίσει τις λεπτομέρειες για τη δημιουργία και την αστυνόμευση των ζωνών αποκλιμάκωσης. Τα όρια των ζωνών σε αδρές γραμμές παρουσιάζονται στον Χάρτη 5. Οι περιοχές αυτές ελέγχονται κατά κύριο λόγο από αντιπολιτευόμενες ομάδες (Χάρτης 6) και σε πολλές από αυτές υπάρχει σημαντική παρουσία ομάδων που συνδέονται με την Al-Qaeda (Al Jazeera New 2017d). Ο πληθυσμός που ζει εκεί υπολογίζεται στα 2,5 εκατομμύρια (Al Jazeera 2017c). Την περίοδο μεταξύ Μαΐου και Ιουλίου 2017 που διεξήχθησαν οι συνομιλίες στην Αστάνα, αν και το επίπεδο των εχθροπραξιών μειώθηκε αρχικά, αυξήθηκε εκ νέου σε διάφορες περιοχές που εμπίπτουν στα όρια των «ζωνών αποκλιμάκωσης» (Al Jazeera 2017d). Παράλληλα,

προκαλεί ανησυχία το γεγονός ότι δεν έχει καθοριστεί η ρύθμιση της εισόδου και εξόδου από τις περιοχές αυτές, ώστε να μην καταστούν «στρατόπεδα συγκέντρωσης».¹⁰

Στο πλαίσιο της συμφωνίας ρωσική στρατονομία αναπτύχθηκε στη ζώνη αποκλιμάκωσης που βρίσκεται στην περιοχή της Ανατολικής Ghouta και στη νότια ζώνη, παρά την αντίθεση του Ισραήλ που έχει υπό την κατοχή του τα υψίπεδα του Golan και θεωρεί πιθανή τη συγκαλυμμένη παρουσία της Χεζμπολά και άλλων ιρανικών πολιτοφυλακών κοντά στα όρια της (BBC News 2017).

Χάρτης 5: Οι τέσσερις προτεινόμενες ζώνες αποκλιμάκωσης

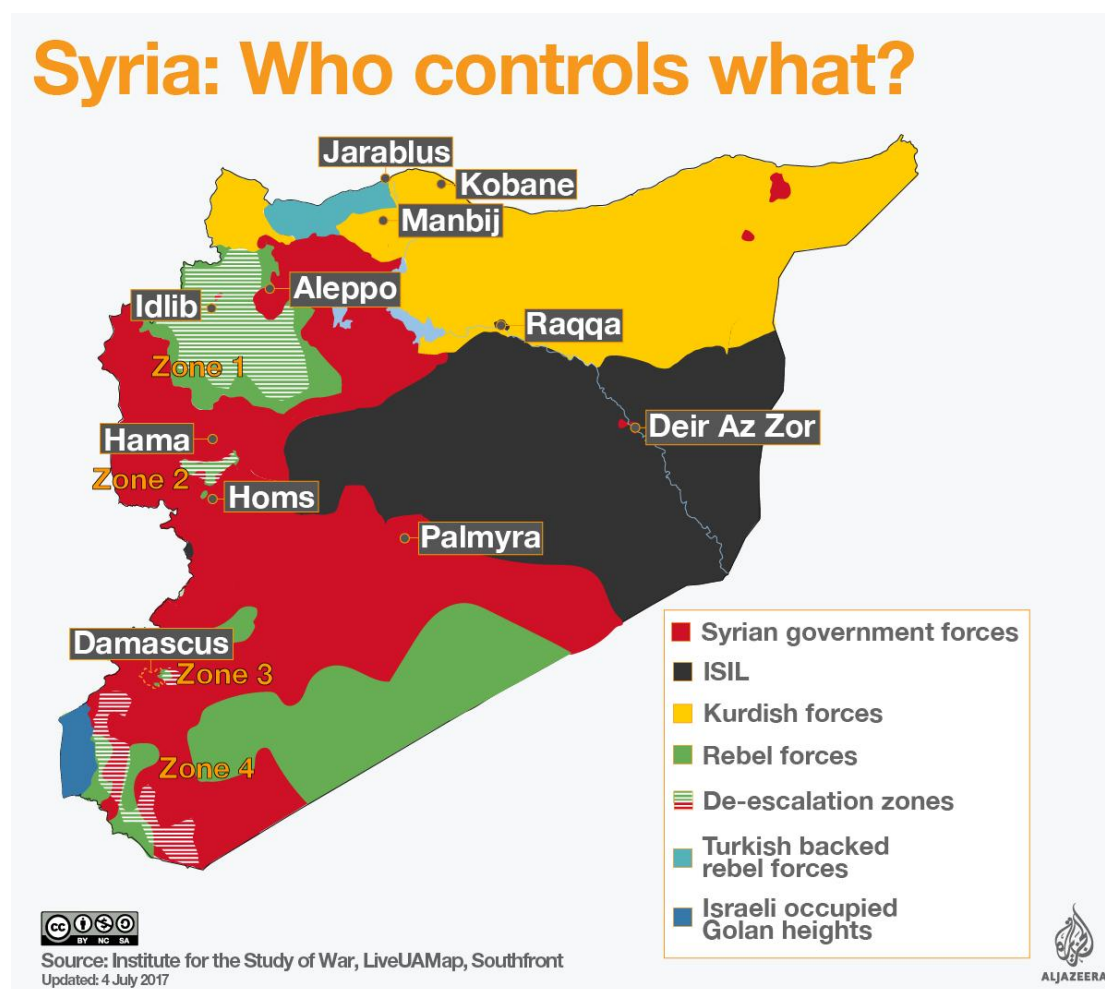
De-escalation zones agreed by Russia, Turkey and Iran

Αναδημοσίευση από BBC News (2017)

¹⁰ Όπως σημειώνει ο Louis Charbonneau από το Human Rights Watch στο Crosby (2017)

Χάρτης 6: Ποιος ελέγχει ποια περιοχή στη Συρία

Αναδημοσίευση από Al Jazeera (2017c)

Οι συνομιλίες που διεξήχθησαν στις 14–15 Σεπτεμβρίου στην Αστάνα, κατάφεραν να ορίσουν τα όρια της τέταρτης Ζώνης Αποκλιμάκωσης της Idlib, η οποία παρουσίαζε τις περισσότερες προκλήσεις (Radio Free Europe Radio Liberty 2017b). Η ζώνη αυτή περιήλθε τον Ιούλιο στον έλεγχο της οργάνωσης Hayat Tahrir Al-Sham (Alami 2017), η οποία προήλθε από ένωση ομάδων που είχαν δεσμούς με την Al-Qaida (όπως το Μέτωπο Al Nusra), αν και υποστηρίζουν ότι από το 2016 δεν υπάρχει πια συμμαχία μεταξύ τους (Al Jazeera 2017g). Η παρακολούθηση της τήρησης της παύσης των εχθροπραξιών και η αστυνόμευση της περιοχής προβλέπεται να επιτευχθεί με την ανάπτυξη ενόπλων παρατηρητών από τις τρεις εγγυήτριες χώρες (Al Jazeera 2017e). Η συμμετοχή των ιρανικών δυνάμεων βρίσκει αντίθετες τις αντιπολιτευτικές ομάδες καθώς και τις ΗΠΑ (Radio Free Europe Radio Liberty 2017b).

Η κύρια συζήτηση για τη ζώνη της Idlib εξετάζει τη σύνθεση των δυνάμεων που θα πρέπει να αναπτυχθούν για την παρακολούθηση της παύσης των εχθροπραξιών και την επιβολή της συμφωνίας. Σύμφωνα με πληροφορίες, υφίσταται σχέδιο να χωριστεί η περιοχή σε τρία τμήματα, ένα που θα ελέγχεται από τουρκικές δυνάμεις στα βορειοδυτικά, ένα από ιρανικές και συριακές στα νοτιοανατολικά και ένα ενδιάμεσα που θα ελέγχεται από ρωσικές δυνάμεις (Al Jazeera 2017e). Η συμφωνία αυτή αντιμετωπίζεται με καχυποψία, καθώς διάφορες πλευρές τη θεωρούν ως έναν de-facto διαμελισμό της χώρας (Radio Free Europe Radio Liberty 2017b), ενώ μέλη αντιπολιτευτικών ομάδων θεωρούν ότι οι ζώνες αποκλιμάκωσης είναι ένα «προσωρινό μέσο για τον κατευνασμό τους και τη σταδιακή τους συνεργασία με το συριακό καθεστώς» (Mardasov 2017).

Ήδη τον Οκτώβριο του 2017 τουρκικές δυνάμεις ήρθαν σε σύγκρουση με δυνάμεις της οργάνωσης Hayat Tahrir Al-Sham στην επαρχία της Idlib, αν και σύμφωνα με μαρτυρίες στην παρούσα φάση τα πυρά προήλθαν από περιοχή εντός των τουρκικών συνόρων (Al Jazeera 2017g). Οι ένοπλες ομάδες που βρίσκονται υπό τον συνασπισμό της Hayat Tahrir Al-Sham, έχουν απορρίψει την συμφωνία για τις ζώνες αποκλιμάκωσης (Ibid.) και έχουν δηλώσει ότι «τα λιοντάρια και οι μάρτυρες της τζιχάντ περιμένουν να αντεπιτεθούν εναντίον οποιασδήποτε εισβολής στην Idlib» (Middle East Monitor 2017a).

Οι τουρκικές δυνάμεις σχεδιάζουν να αναπτύξουν οκτώ στρατιωτικές βάσεις στην περιοχή (Middle East Monitor 2017c). Η ζώνη αποκλιμάκωσης της Idlib συνορεύει με το καντόνι του Αφρίν, που είναι υπό κουρδικό έλεγχο και ο Πρόεδρος Ερντογάν έχει αναφερθεί στην περίπτωση να ανακατευθύνει τα τουρκικά στρατεύματα προς τα εκεί (Middle East Monitor 2017d). Ήδη οι κουρδικές δυνάμεις της περιοχής έχουν εκδηλώσει επιθέσεις προς την περιοχή που βρίσκονταν οι τουρκικές δυνάμεις στην περιοχή της Idlib, στην αναγνωριστική φάση της επιλογής των τοποθεσιών για την ανάπτυξη των βάσεών τους (Middle East Monitor 2017a).

Παράλληλα, η συριακή κυβέρνηση απαιτεί την άμεση έξοδο των τουρκικών στρατευμάτων από τη χώρα, θεωρώντας αυτή την κίνηση της Τουρκίας ως καταφανή παραβίαση της εδαφικής ακεραιότητας και ασφάλειας της χώρας. Συγκεκριμένα, σε δήλωσή της η συριακή κυβέρνηση αναφέρει: «Η τουρκική επιθετικότητα δεν συνδέεται με κανέναν τρόπο με τη συμφωνία που επιτεύχθηκε στην Αστάνα μεταξύ

των εγγυητριών χωρών, αλλά αποτελεί παραβίαση αυτής της συμφωνίας.» (Middle East Monitor 2017b).

Στη νότια ζώνη αποκλιμάκωσης, στην Quneitra, η κατάπαυση πυρός κατά βάση τηρείται, με παραβιάσεις που ξεκινούν από ομάδες που συνδέονται με την Al-Qaeda (Pleitgen 2017). Η κατάπαυση αυτή βοηθάει τον συριακό στρατό να ξεκουραστεί και να ανασυντάξει δυνάμεις (Ibid.).

Ο τελευταίος γύρος συνομιλιών της Αστάνα (30–31 Οκτωβρίου) δεν είχε σημαντικά αποτελέσματα εκτός από ένα κοινό ανακοινωθέν των τριών χωρών, όπου επιβεβαιώνουν τη συμφωνία τους επί της δημιουργίας των ζωνών αποκλιμάκωσης και την πρόοδο προς την υλοποίησή τους. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η πρώτη παράγραφος του ανακοινωθέντος, η οποία συγκεκριμένα αναφέρει:

[Οι τρεις εγγυήτριες χώρες] ... τονίζουν την πρόοδο στη μάχη κατά της τρομοκρατίας και την εξάλειψη του ΙΚ, του Μετώπου Al Nusra και άλλων ατόμων, ομάδων, επιχειρήσεων και οντοτήτων που συνδέονται με την Al-Qaeda ή το ΙΚ ως αποτέλεσμα της υλοποίησης των περιοχών αποκλιμάκωσης και επαναβεβαιώνουν ότι θα λάβουν όλα τα απαραίτητα μέτρα για να συνεχίσουν τη μάχη εναντίον τους μέσα ή και έξω από τις περιοχές αυτές (SouthFront 2017, έμφαση δική μου).

Είναι ασφαλείς οι ζώνες αποκλιμάκωσης;

Ένας από τους στόχους των ζωνών αποκλιμάκωσης είναι η σταδιακή μείωση της βίας και η ενίσχυση της σταθερότητας και ασφάλειας που θα επιτρέψει την ομαλοποίηση της καθημερινότητας των πολιτών και την επιστροφή προσφύγων και εκτοπισμένων πληθυσμών. Στην πράξη, όμως, και με τον τρόπο και τους όρους που έχει σχεδιαστεί αυτή η συμφωνία, δεν μπορεί να εξασφαλίσει αποτελεσματικά και συστηματικά την προστασία του αμάχου πληθυσμού και την πρόσβασή του στην ανθρωπιστική βοήθεια. Για τον λόγο αυτό, η χρήση του όρου «ασφαλείς ζώνες» που χρησιμοποιείται εναλλασσόμενα με τον όρο ζώνες αποκλιμάκωσης είναι παραπλανητικός και σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να προσομοιωθεί με την κλασική έννοια των «ασφαλών ζωνών» υπό την έννοια του ΔΑΔ ή και με την πρακτική των ασφαλών ζωνών υπό το κεφάλαιο VII του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών.

Η έλλειψη εμπιστοσύνης μεταξύ των συμμετεχόντων στις συνομιλίες είναι εξόφθαλμη. Μέλη των αντιπολιτευτικών ομάδων εκφράζουν ανοιχτά ότι δεν εμπιστεύονται τη Ρωσία και το Ιράν, καθώς συνεχίζουν να βομβαρδίζουν τις περιοχές που αποτελούν μέρη των ζωνών αποκλιμάκωσης, ενώ η πολιορκία της ανατολικής Ghouta δεν έχει ακόμη λυθεί από το καθεστώς Άσαντ (Al Jazeera 2017f).

Ακτιβιστές, μη-κυβερνητικές οργανώσεις και δημοσιογράφοι αναφέρουν συνεχώς περιστατικά επιθέσεων και θυμάτων στις περιοχές που έχουν οριοθετηθεί ως ζώνες αποκλιμάκωσης, από όλες τις πλευρές (Syrian Arab News Agency 2017). Ενώ τον Ιούνιο του 2017 είχε αναφερθεί σημαντική μείωση στον αριθμό των θυμάτων που έφτασαν τους 108 (Syrian Network for Human Rights 2017b), τον Νοέμβριο του 2017 τα θύματα ξανανέβηκαν σε προηγούμενα επίπεδα με τον αριθμό των θυμάτων μεταξύ των αμάχων να ανέρχεται στους 996 (Syrian Network for Human Rights 2017d). Ταυτόχρονα, η πολιορκία στην Ανατολική Ghouta έχει οδηγήσει σε σοβαρή ανθρωπιστική κρίση για περίπου 400.000 ανθρώπους (Syrian Network for Human Rights 2017c).

Παράλληλα, μετά τη συμφωνία των ζωνών αποκλιμάκωσης εξελίσσεται μια προσπάθεια θεμελίωσης του ελέγχου των περιοχών αυτών, που κατά κύριο λόγο είναι υπό τον έλεγχο ομάδων παρακλαδιών της Al-Qaeda. Συστηματικές δολοφονίες ηγετικών στελεχών της μετριοπαθούς αντιπολίτευσης έχουν παρατηρηθεί, ειδικά στη Νότια Συρία με στόχο την προσέλκυση νέων μελών (Casagrande et al. 2017). Η απόφαση Τραμπ να σταματήσει τον εξοπλισμό μετριοπαθών ομάδων αναμένεται να ενισχύσει της εξτρεμιστικές ομάδες στον έλεγχο των περιοχών, ενώ την εμφάνισή του έχει κάνει και το ΙΚ στην επαρχία Idlib μετά από τέσσερα χρόνια όπου είχε εκδιωχθεί, επικρατώντας σε μάχες με την Tahrir Al-Sham. Τέλος, η ενίσχυση της παρουσίας του Ιράν στη Νότια Συρία προβλέπεται να προκαλέσει στρατιωτικές κινήσεις από την πλευρά του Ισραήλ που κατέχει τα υψίπεδα του Γκολάν (Casagrande et al. 2017).

Η σημαντική δράση «τρομοκρατικών» ομάδων στις περιοχές όπου έχουν οριοθετηθεί οι ζώνες αποκλιμάκωσης, η προσπάθεια ενίσχυσης του ελέγχου από διαφορετικές ομάδες και διαφορετικά κρατικά συμφέροντα, η μη αποδοχή της συμφωνίας και των κρατών που αποτελούν τους εγγυητές της από διάφορες μετριοπαθείς και εξτρεμιστικές ομάδες, τα σημαντικά συμφέροντα γειτονικών κρατών που διακυβεύονται στην περιοχή, όπως της Τουρκίας και του Ισραήλ και

φυσικά η μη εξασφάλιση ακόμη της πρόσβασης ανθρωπιστικής βοήθειας και της άρσης των πολιορκιών, συνηγορούν στο να καταλήξουμε ότι οι ζώνες αποκλιμάκωσης, με την παρούσα μορφή τους, δεν μπορούν να θεωρηθούν ασφαλείς. Αντίθετα, η εκ νέου κλιμάκωση της βίας εμφανίζεται ως ένα πολύ πιθανό σενάριο.

Κεφάλαιο Τέταρτο: Η πολιτική «περιορισμού» των Σύρων προσφύγων από την Ευρώπη

Η μεγάλη έξοδος των Σύρων προσφύγων

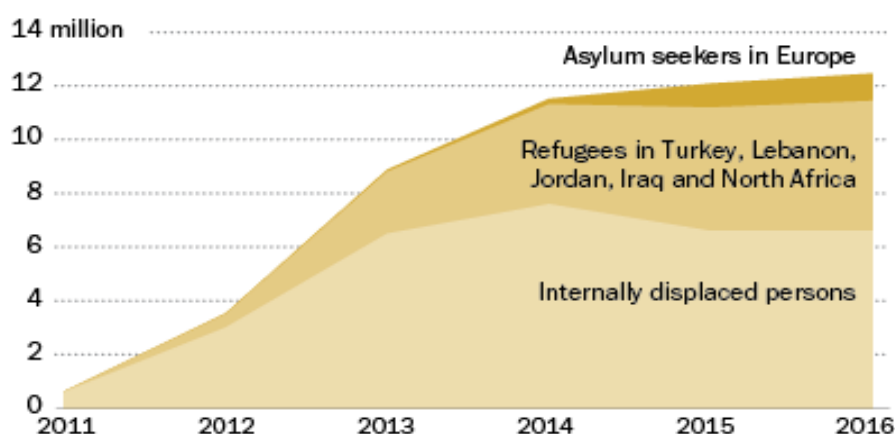
Η σύγκρουση στη Συρία είχε ως αποτέλεσμα να εκτοπιστεί περίπου το 60% του πληθυσμού της χώρας εντός και εκτός των συνόρων της (Conor and Krogstad 2016). Από την αρχή της κρίσης μέχρι και τον Νοέμβριο του 2017, οι πρόσφυγες από τη Συρία έχουν ανέλθει σε 5.344.184 στις χώρες της περιοχής (UNHCR 2017d), δηλαδή στην Τουρκία, το Λίβανο, την Ιορδανία, το Ιράκ και την Αίγυπτο. Ταυτόχρονα, περίπου 987.571 αιτήσεις ασύλου έχουν κατατεθεί από Σύρους σε χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης από τον Απρίλιο του 2011 μέχρι τον Σεπτέμβριο του 2017 (UNHCR 2017a), ενώ 6,3 εκατομμύρια είναι εσωτερικά εκτοπισμένοι και 13,5 εκατομμύρια έχουν ανάγκη ανθρωπιστικής βοήθειας εντός της Συρίας (UNOCHA n.d.a).

Η εκτόπιση του συριακού πληθυσμού μεγεθύνθηκε σταδιακά με την εξέλιξη των εχθροπραξιών (Γράφημα 3). Το 2011, όταν οι αναταραχές στη χώρα άρχισαν να μετατρέπονται σε εμφύλια σύρραξη, 600.000 Σύροι εκτοπίστηκαν εντός της χώρας. Στο τέλος του 2012, ο εκτοπισμένος πληθυσμός άγγιξε τα 3 εκατομμύρια για να φτάσει πλέον να αριθμεί 12,5 εκατομμύρια εντός και εκτός συνόρων.

Γράφημα 3: Ο εκτοπισμός των Σύρων

12.5 million Syrians now displaced from their homes

Total number of displaced Syrians

Note: Displaced Syrians living in other countries not shown due to their small numbers. Number of internally displaced persons in 2016 is assumed to be unchanged from end of 2015. In Europe, some major recipients of asylum seekers have not yet reported complete data on Syrian first-time asylum seekers for April-May 2016. All of Europe's asylum seekers are assumed to have stayed in Europe. UNHCR estimates in 2016 for some non-European destination countries of Syrian refugees in 2016 are assumed to be unchanged from 2014 figures provided by UNHCR, except for EU countries, Norway, Switzerland, Canada and the U.S., where more current data were available.

Source: Internal Displacement Monitoring Centre, UNHCR (data accessed June 9, 2016), Eurostat (accessed June 9, 2016), Citizenship and Immigration Canada, and the U.S. State Department.

PEW RESEARCH CENTER

Αναδημοσίευση από Connor & Krogstad (2016)

Η μαζική έξοδος όμως των προσφύγων προς την Ευρώπη συνέβη το 2015. Σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία της Ύπατης Αρμοστείας για τους Πρόσφυγες (UNHCR 2017c), 1.015.078 άνθρωποι εισήλθαν στην Ευρωπαϊκή Ένωση μέσω της θαλάσσιας οδού το 2015, ξεπερνώντας κατά πολύ τις αφίξεις που σημειώθηκαν το 1992 με τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας. Περίπου 500.000 των νεοαφιχθέντων το 2015 ήταν πρόσφυγες από τη Συρία (Ferris & Kirişci 2016:28).

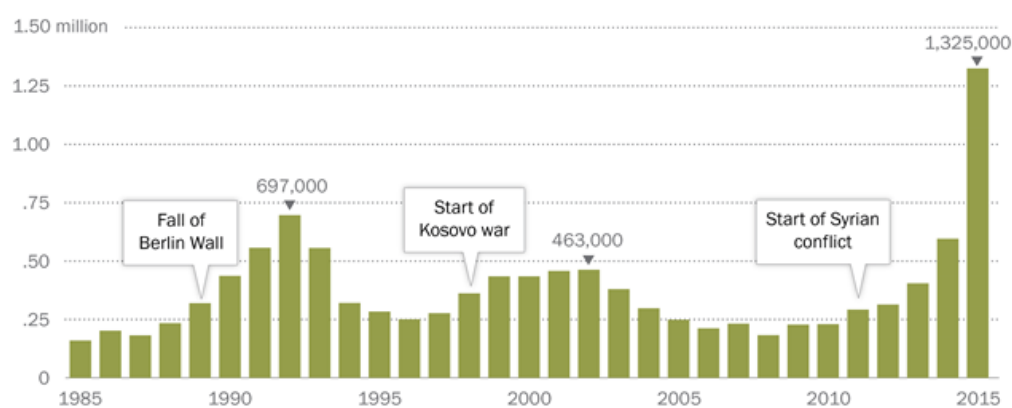
Οι αφίξεις επηρέασαν και τις αιτήσεις ασύλου που υποβλήθηκαν στην Ευρωπαϊκή Ένωση των 28, καθώς και στη Νορβηγία και Ελβετία (Γράφημα 4). Συγκεκριμένα, το 2015 αποτέλεσε τη χρονιά με το ρεκόρ των υποβληθέντων

αιτήσεων ασύλου, με τον αριθμό να φτάνει τις 1.325.000, σχεδόν διπλάσιο των 700.000 αιτήσεων που υποβλήθηκαν μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και την διάλυση της Γιουγκοσλαβίας και της Σοβιετικής Ένωσης. Από τις αιτήσεις αυτές, οι 370.000 (29%) προέρχονταν από Σύρους πρόσφυγες, ένας αριθμός που δείχνει και τη μαζική άφιξη των Σύρων στην Ευρώπη σε σύγκριση με το 2014 (125.000 αιτήσεις ασύλου) και το 2013 (49.000 αιτήσεις ασύλου). Από τις αιτήσεις αυτές, περίπου το 97% έλαβε θετική απόφαση από τον πρώτο βαθμό (Connor 2016).

Γράφημα 4: Ο αριθμός των αιτούντων άσυλο στην Ευρώπη από το 1985-2015

Number of asylum seekers in Europe surges to record 1.3 million in 2015

Annual number of asylum applications received by EU-28 countries, Norway and Switzerland, 1985 to 2015

Note: "Europe" consists of the EU-28, Norway and Switzerland. Asylum seeker definitions varied by European country prior to 2008. Numbers for asylum applications since 2008 are based on first-time applicants and do not include appeals or transfer of applications between countries. See [methodology](#) for more details. Data on asylum applications is missing for some countries in some years. See [Appendix A](#) for list of countries with missing data. All countries that are part of the EU today are included in previous years' data even though several were not part of the European Union in earlier years. Rounded to nearest thousand.

Source: Pew Research Center analysis of Eurostat data, accessed June 22, 2016.

"Number of Refugees to Europe Surges to Record 1.3 Million in 2015"

PEW RESEARCH CENTER

Αναδημοσίευση από Connor (2016)

Η ραγδαία αύξηση του αριθμού των Σύρων προσφύγων που προσπάθησαν να αναζητήσουν διεθνή προστασία στην Ευρώπη το 2015 έχει τις ρίζες της σε διάφορα γεγονότα. Ένα από τα σημαντικότερα ήταν το γεγονός ότι η σύρραξη συνεχώς χειροτέρευε. Τον Σεπτέμβριο του 2015 η Ρωσία άρχισε να υποστηρίζει τη συριακή κυβέρνηση, αλλάζοντας τα δεδομένα στη σκακιέρα. Η υποστήριξη αυτή ενδυνάμωσε το καθεστώς Άσαντ, εντείνοντας τις επιθέσεις στις ανταρτοκρατούμενες περιοχές.

Παράλληλα, η επικράτηση του ΙΚ στη βορειοανατολική Συρία και οι θηριωδίες που ακολούθησαν, η καταστροφή των υποδομών της χώρας, οι εξαναγκαστικές στρατολογήσεις (Dark 2015) και οι κυρώσεις που επιβλήθηκαν στη χώρα δημιούργησαν απάνθρωπες συνθήκες διαβίωσης για τον πληθυσμό.

Δημοσίευμα της *Intercept* (Khalek 2016), που επικαλείται μήνυμα ηλεκτρονικής αλληλογραφίας αξιωματούχου των Ηνωμένων Εθνών, αναφέρει ότι οι αυστηρές οικονομικές κυρώσεις σε συνδυασμό με την εμφύλια σύγκρουση έχουν αυξήσει το ποσοστό φτώχειας στη Συρία στο 80% του πληθυσμού (σε σύγκριση με το 28% το 2010). Η απαγόρευση εισαγωγών σε είδη διπλής-χρήσης¹¹ έχει ως αποτέλεσμα να μην υπάρχει δυνατότητα επιδιορθώσεων υπηρεσιών, όπως τα δίκτυα ηλεκτροδότησης, οι συγκοινωνίες, οι επισκευές νοσοκομείων και άλλων εγκαταστάσεων πολιτικών χρήσεων. Τα προβλήματα πρόσβασης στα καύσιμα διπλασίασαν τις τιμές τους με αποτέλεσμα την πτώση της παραγωγής σιταριού κατά 40%. Ως αλυσιδωτή αντίδραση εκδηλώθηκε η εκτίναξη τιμών προϊόντων και η άνηση παρανόμων διόδων προμήθειας αγαθών. Συγκεκριμένα, υπήρξε αύξηση κατά 300% στις τιμές του σιταριού και 650% στην τιμή του ρυζιού.

Το ίδιο δημοσίευμα αναφέρει ότι οι κυρώσεις που έχουν επιβληθεί στην Συρία, ενδυναμώνουν τη συριακή κυβέρνηση, η οποία ελέγχει την ανθρωπιστική βοήθεια. Οι κυρώσεις όχι μόνο δεν έχουν καταφέρει να αλλάξουν την πολιτική στη Συρία, αλλά αντιθέτως έχουν συμβάλει στην εξαθλίωση του πληθυσμού και στην επιδείνωση της ανθρωπιστικής κρίσης.

Παράλληλα, η είσοδος των προσφύγων στις γειτονικές τους χώρες έχει περιοριστεί πολύ λόγω του κλεισίματος των συνόρων τους. Οι καταγεγραμμένοι πρόσφυγες στον Λίβανο και την Ιορδανία δεν έχουν μεταβληθεί σημαντικά από το 2014. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με στοιχεία της Ύπατης Αρμοστείας (UNHCR 2017d), τον Νοέμβριο του 2017 στον Λίβανο είχαν καταφύγει 1.001.051 πρόσφυγες από τη Συρία, ενώ στην Ιορδανία 655.056 πρόσφυγες. Το γεγονός της μη μεταβολής του αριθμού των προσφύγων υποδεικνύει την αλλαγή στις προσφυγικές πολιτικές των δύο χωρών, οι οποίες διαπιστώνοντας ότι η κρίση στη Συρία δεν επρόκειτο να λυθεί σύντομα, άρχισαν να επιβάλλουν αυστηρότερους ελέγχους στα σύνορα για να περιορίσουν την είσοδο των προσφύγων (Ferris & Kirişci 2016:34–5). Ταυτόχρονα, ο

---

¹¹ Αντικείμενα διπλής χρήσης είναι αυτά που μπορούν να χρησιμοποιηθούν είτε για πολιτικούς είτε για στρατιωτικούς σκοπούς.

Λίβανος σταμάτησε να καταγράφει καινούργιους πρόσφυγες από τον Μάιο του 2015 (UNHCR 2017b).

Είναι σημαντικό να τονισθεί ότι οι χώρες αυτές δεν είναι μέλη της Σύμβασης της Γενεύης, με αποτέλεσμα οι πρόσφυγες που έχουν καταφύγει σε αυτές να στερούνται πολλών δικαιωμάτων που προβλέπονται στο διεθνές αυτό κείμενο. Έτσι, οι Σύριοι που κατέφυγαν στις παραπάνω χώρες στερούνται συστηματικά το δικαίωμα στην εργασία και στην εκπαίδευση και δεδομένου του ότι ένα μεγάλο ποσοστό τους δεν μένει σε καταυλισμούς, στερείται και ανθρωπιστικής βοήθειας (Kingsley 2015).

Τον μεγαλύτερο αριθμό όμως των Σύρων προσφύγων τον φιλοξενεί η Τουρκία. Με στοιχεία Νοεμβρίου 2017, οι Σύριοι πρόσφυγες στην Τουρκία ανέρχονται σε 3.320.814. Η Τουρκία, αν και έχει υπογράψει τη Σύμβαση της Γενεύης για τους Πρόσφυγες του 1951, δεν έχει άρει ακόμη τον γεωγραφικό προσδιορισμό. Αναγνωρίζει δηλαδή ως πρόσφυγες άτομα που προέρχονται μόνο από την Ευρώπη. Αυτό συνεπάγεται ότι πρακτικά όλοι οι πρόσφυγες που βρίσκονται στην Τουρκία στερούνται των προβλέψεων της Συμβάσεως της Γενεύης.

Οι Σύριοι πρόσφυγες στην Τουρκία καλύπτονται ως ομάδα με «προσωρινή προστασία», έναν κανονισμό της τουρκικής κυβέρνησης που βασίζεται στο άρθρο 91 του Νόμου για τους Ξένους και τη Διεθνή Προστασία του 2013 (Government of Turkey 2013). Ο κανονισμός αυτός έχει ασαφείς προβλέψεις για την παροχή στέγης και για το δικαίωμα στην εργασία. Σύμφωνα με στοιχεία της Διεθνούς Αμνηστίας, μέχρι τον Φεβρουάριο του 2016, μόλις 7.500 Σύριοι είχαν αποκτήσει άδεια εργασίας. Συνέπεια αυτού είναι η απασχόληση της πλειοψηφίας των προσφύγων στην ανεπίσημη οικονομία για να καταφέρουν να καλύψουν το κόστος διαβίωσής τους, καθώς η πλειοψηφία των προσφύγων δεν ζει σε προσφυγικούς καταυλισμούς¹² (Amnesty International 2016:30).

Η αντίδραση της Ευρώπης στην προσφυγική κρίση του 2015

Η Ευρώπη αμήχανη στην προσφυγική ροή, άρχισε να αντιδρά σταδιακά με μέτρα τα οποία στόχευαν κυρίως στον περιορισμό των προσφύγων σε χώρες εκτός των ευρωπαϊκών συνόρων, παρά σε μέτρα για την προστασία τους εντός της Ευρώπης και

---

¹² Μόνον 264.169 Σύριοι πρόσφυγες φιλοξενούνται σε προσφυγικούς καταυλισμούς στα νότια της χώρας, σύμφωνα με την Έκθεση της Διεθνούς Αμνηστίας.

την εξεύρεση ασφαλέστερων οδών διέλευσης. Η μαζική είσοδος των προσφύγων που παρατηρήθηκε το 2015 προκάλεσε αρχικά μικτές αντιδράσεις. Οι ευρωπαϊκές χώρες μπροστά στην πίεση των ροών στα εξωτερικά σύνορα της Ένωσης (κυρίως Ελλάδα το 2015), ακολούθησαν μία πολιτική ανοιχτών συνόρων, επιτρέποντας στους πρόσφυγες να εισέρχονται ελεύθερα στα εδάφη τους. Η πολιτική αυτή όμως σύντομα άρχισε να αλλάζει, καθώς μεμονωμένες χώρες άρχισαν να κλείνουν τα σύνορά τους και να χτίζουν φράχτες για να σταματήσουν τη ροή. Η απόφαση της Ουγγαρίας να κλείσει τα σύνορά της με τη Σερβία και την Κροατία, δημιούργησε ένα ντόμινο αντιδράσεων στις υπόλοιπες χώρες που είδαν τα νούμερα των προσφύγων που εισέρχονταν στο έδαφός τους να αυξάνονται (Graham-Harrison 2015). Η έλλειψη κοινής γραμμής της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη διαχείριση της προσφυγικής κρίσης φαίνεται από την άρνηση χωρών, κυρίως της ανατολικής Ευρώπης, να αποδεχτούν υποχρεωτικές ποσοτώσεις αποδοχής προσφύγων στη χώρα τους.

Η πολιτική της ΕΕ για την αντιμετώπιση της προσφυγικής κρίσης και την έκφραση της αλληλεγγύης με τις χώρες που επωμίζονται το μεγαλύτερο βάρος στα εξωτερικά σύνορα βασίστηκε, από τη μία, στον διαμοιρασμό του βάρους (*burden sharing*) μεταξύ των κρατών και, από την άλλη, σε συμφωνίες με χώρες εκτός της ΕΕ για να την ανακοπή της εξόδου προσφύγων από τα σύνορά τους (Τουρκία, Λιβύη).

Το πρόγραμμα μετεγκατάστασης υιοθετήθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τον Μάιο του 2015, προβλέποντας 40.000 θέσεις μετεγκατάστασης προσφύγων από την Ελλάδα και την Ιταλία προς τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Τον Σεπτέμβριο, οι θέσεις αυξήθηκαν κατά 120.000, προβλέποντας πλέον 160.000 θέσεις για μετεγκατάσταση εντός της ΕΕ (European Commission n.d.). Οι εθνικότητες που μπορούσαν να επωφεληθούν από το πρόγραμμα της μετεγκατάστασης ήταν μόνο όσες παρουσίαζαν ποσοστό αναγνώρισης αιτήματος ασύλου άνω του 75%. Η προϋπόθεση αυτή, ενώ συμπεριλάμβανε τους Σύρους, τους Ιρακινούς και τους Ερυθραίους, εξαιρούσε έμμεσα τους Αφγανούς, που αποτελούν μία από τις πολυπληθέστερες ομάδες προσφύγων που εισέρχονται συστηματικά στην Ευρώπη τα τελευταία χρόνια. Τελικά, σύμφωνα με τα τελευταία στοιχεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (European Commission 2017b), μέχρι τις 28 Νοεμβρίου 2017 μόλις 32.043 πρόσφυγες μετεγκαταστάθηκαν από την Ελλάδα και την Ιταλία σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Αυτός ο απογοητευτικός αριθμός οφείλεται τόσο στις καθυστερήσεις από τις ευρωπαϊκές χώρες να προσφέρουν θέσεις προς

μετεγκατάσταση, αλλά και στη συμφωνία μεταξύ ΕΕ-Τουρκίας που ουσιαστικά απέκλεισε (αυθαίρετα) τους πρόσφυγες που έμπαιναν στην Ελλάδα μετά τις 20 Μαρτίου του 2016 από το πρόγραμμα μετεγκατάστασης (Amnesty International 2017b).

Η Κοινή Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας που συμφωνήθηκε στις 18 Μαρτίου 2016 και τέθηκε σε εφαρμογή στις 20 Μαρτίου 2016, αντικατοπτρίζει τη στροφή της Ευρώπης μακριά από τις διεθνείς της υποχρεώσεις και αξίες της, όσον αφορά τον σεβασμό των δικαιωμάτων του ανθρώπου και της προστασίας των προσφύγων. Με τη δήλωση της 18^{ης} Μαρτίου, άρχισε ο περιορισμός των προσφύγων στην περιφέρεια της Ευρώπης. Τα ελληνικά νησιά μετατράπηκαν σε ζώνες αποκλεισμού (*buffer zones*) καθώς οι πρόσφυγες που εισήλθαν στην ελληνική επικράτεια μέσω θαλάσσης δεν μπορούν πια να μετακινηθούν στην ηπειρωτική Ελλάδα. Η Ελλάδα υιοθέτησε τον νόμο 4375/2016 για να διευκολύνει την υλοποίηση της συμφωνίας. Ο Νόμος αυτός προβλέπει συντεταγμένες διαδικασίες εξέτασης των αιτημάτων ασύλου, περιορίζοντας τις προβλεπόμενες εγγυήσεις για τα πρόσωπα που αιτούνται διεθνούς προστασίας και εισάγοντας τη συστηματική επιβολή του μέτρου «περιορισμού της ελευθερίας».

Το Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες (2016), στις παρατηρήσεις του επί του Ν. 4375/2016, επισημαίνει:

η έναρξη εφαρμογής της Συμφωνίας, στις 20 Μαρτίου 2016, συνδέθηκε με την υιοθέτηση πρακτικών, οι οποίες βρίσκονται σε προφανή αντίθεση με το διεθνές, ευρωπαϊκό και εθνικό πλαίσιο προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, όπως μεταξύ άλλων: η υπαγωγή όλων των νεοεισερχόμενων μετά την 20.3.2016 σε καθεστώς γενικευμένης και συστηματικής κράτησης, σε συνθήκες συνωστισμού, ανεπαρκών εγκαταστάσεων υγιεινής, ανεπαρκούς σίτισης, χωρίς κατάλληλη ενημέρωση και χωρίς να διασφαλίζεται η δυνατότητα πρόσβασης στη διαδικασία ασύλου. Την ίδια στιγμή καταγράφεται η αδυναμία ορισμένων εκ των πολιτών τρίτων χωρών, που επέστρεψαν στην Τουρκία, στο πλαίσιο της επιχείρησης επανεισδοχής της 4^{ης} Απριλίου 2016, να υποβάλουν αίτημα ασύλου, κατά παράβαση του δικαιώματος στο άσυλο, όπως ορίζεται από το διεθνές, ενωσιακό και ελληνικό δίκαιο.

Πολυάριθμες οργανώσεις υπεράσπισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και μη κυβερνητικές ανθρωπιστικές οργανώσεις έχουν καλέσει την ελληνική κυβέρνηση να άρει τον γεωγραφικό αποκλεισμό των αιτούντων άσυλο στα νησιά και να σταματήσει την «πολιτική περιορισμού» σε απαράδεκτες συνθήκες που επιβάλλεται από την συμφωνία ΕΕ–Τουρκίας, σε βάρος των διεθνών υποχρεώσεων της χώρας και της Ε.Ε.

Την 1 Δεκεμβρίου 2017 δώδεκα οργανώσεις ξεκίνησαν εκστρατεία για να δοθεί τέλος στην πολιτική περιορισμού. Συγκεκριμένα, στην ανακοίνωση αναφέρουν (Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες 2017):

Οι αξιωματούχοι της ΕΕ και της Ελλάδας έχουν αναφερθεί στη συμφωνία ΕΕ-Τουρκίας ως δικαιολογία για την πολιτική περιορισμού. Η πολιτική αυτή, η οποία θεσπίστηκε ως μέρος της συμφωνίας, αναγκάζει τους αιτούντες άσυλο που φθάνουν στα ελληνικά νησιά να παραμένουν εκεί, μέχρι να ληφθεί απόφαση σχετικά με τις αιτήσεις ασύλου τους, ανεξάρτητα από την ύπαρξη χώρων φιλοξενίας ή την επαρκή πρόσβαση σε υπηρεσίες. Ωστόσο, είναι αδικαιολόγητη η αναγκαστική παραμονή των αιτούντων άσυλο σε συνθήκες που παραβιάζουν τα δικαιώματά τους και είναι επιζήμιες για τη ευζωία, την υγεία και την αξιοπρέπειά τους, αναφέρουν οι οργανώσεις. Όσοι, μάλιστα, έφθασαν στα νησιά τις πρώτες μέρες μετά την υιοθέτηση της συμφωνίας έχουν μείνει εγκλωβισμένοι εκεί επί 20 μήνες.

Οι συμφωνίες με τρίτες χώρες για τη μετατόπιση του προβλήματος μέσω χρηματοδοτήσεων, τεχνογνωσίας και άλλων κινήτρων σε ανταλλαγή με το καλύτερο «σφράγισμα» των συνόρων τους και την αποδοχή επιστροφής προσφύγων και μεταναστών στα εδάφη τους αποτελούν κύριο συστατικό στις σχεδιαζόμενες πολιτικές της ΕΕ (Malik 2016). Το σχέδιο δράσης, για παράδειγμα, που υιοθετήθηκε στη Σύνοδο Κορυφής για τη Μετανάστευση στη Βαλέττα τον Νοέμβριο του 2015, συνδέει την προσφορά αναπτυξιακής βοήθειας στις αφρικανικές χώρες σε συνδυασμό με τη συνεργασία τους στην αναχαίτιση και διαχείριση των μεταναστευτικών ροών (Castillejo 2016), δίδοντας αυξημένη έμφαση στον έλεγχο των εξωτερικών συνόρων και τις επανεισδοχές (ECRE 2015). Η ΕΕ και ιδίως η Ιταλία που δέχεται τον κύριο όγκο των μεταναστευτικών ροών από τη Βόρεια Αφρική, έχει εισέλθει σε συμφωνίες με τη Λιβύη για συνεργασία στον καλύτερο έλεγχο των συνόρων της, παραβλέποντας

τις κατάφορες παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που υπόκεινται όσοι δεν καταφέρνουν να ξεφύγουν από εκεί.¹³

Η συμφωνία ΕΕ-Τουρκίας εμπίπτει σε αυτή τη στρατηγική και μάλιστα θεωρείται από την ΕΕ ως ένα επιτυχημένο παράδειγμα για την αντιμετώπιση και διαχείριση των προσφυγικών και μεταναστευτικών ροών προς την Ευρώπη (European Commission 2017a). Στο πλαίσιο της συμφωνίας αυτής δίδεται έμφαση στην έννοια της «ασφαλούς τρίτης χώρας». Σύμφωνα με την Οδηγία 2013/32/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26^{ης} Ιουνίου 2013 (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο – Συμβούλιο 2013), σχετικά με τις κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας (αναδιאτύπωση), ως ασφαλής τρίτη χώρα ορίζεται:

Έννοια των ασφαλών τρίτων χωρών

1. Τα κράτη μέλη μπορούν να εφαρμόζουν την έννοια των ασφαλών τρίτων χωρών μόνο εφόσον οι αρμόδιες αρχές κρίνουν ότι η μεταχείριση του αιτούντος διεθνή προστασία στην οικεία τρίτη χώρα θα πληροί τα εξής κριτήρια:
  - α) δεν απειλούνται η ζωή και η ελευθερία λόγω φυλής, θρησκείας, ιθαγένειας, κοινωνικής τάξης ή πολιτικών πεποιθήσεων·
  - β) δεν υπάρχει κίνδυνος σοβαρής βλάβης, όπως ορίζεται στην οδηγία 2011/95/ΕΕ·
  - γ) τηρείται η αρχή της μη επαναπροώθησης σύμφωνα με τη σύμβαση της Γενεύης·
  - δ) τηρείται η απαγόρευση της απομάκρυνσης κατά παράβαση του δικαιώματος αποφυγής των βασανιστηρίων και της σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης, όπως ορίζεται στο διεθνές δίκαιο· και
  - ε) υπάρχει η δυνατότητα να ζητηθεί το καθεστώς του πρόσφυγα και, στην περίπτωση που ο αιτών αναγνωρισθεί ως πρόσφυγας, να του χορηγηθεί προστασία σύμφωνα με τη σύμβαση της Γενεύης.

---

¹³ Καταγγελίες και δημοσιεύματα (Al Jazeera News 2017i) έφεραν στο φως την πώληση ανθρώπων σε σκλαβοπάζαρη στη Λιβύη.

Στην περίπτωση της Τουρκίας και για το αν αυτή μπορεί να θεωρηθεί ασφαλής τρίτη χώρα, έχει ασκηθεί έντονη κριτική από τις οργανώσεις προάσπισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η Διεθνής Αμνηστία με δύο εκθέσεις της αναλύει τις θέσεις της για το αν η Τουρκία πληροί τις προϋποθέσεις που προαναφέρθηκαν. Συγκεκριμένα, τον Σεπτέμβριο του 2017 η Διεθνής Αμνηστία δημοσίευσε περιπτώσεις επαναπροώθησης αιτούντων άσυλο και προσφύγων στη Συρία, το Ιράκ και το Αφγανιστάν, παραβιάζοντας τη σημαντικότερη αρχή του προσφυγικού δικαίου, αυτή της μη-επαναπροώθησης. (Amnesty International 2017a)

Παράλληλα, καθώς η Τουρκία έχει διατηρήσει τον γεωγραφικό προσδιορισμό στη Σύμβαση της Γενεύης του 1951, δεν παρέχει στην πλειοψηφία των αιτούντων άσυλο στην χώρα που δεν είναι Ευρωπαίοι (δηλαδή κυριολεκτικά σε όλους) τις προβλέψεις που περιέχει η Σύμβαση για τους πρόσφυγες και αφορούν στην αξιοπρεπή διαβίωση και την ένταξή τους στη χώρα. Στην έκθεση της Διεθνούς Αμνηστίας για την Τουρκία, με τίτλο «Κανένα Ασφαλές Καταφύγιο» (Amnesty International 2016), αναφέρεται ότι η Τουρκία έχει δηλώσει ότι «οι συνθήκες υπό τις οποίες θα εξέταζε την αλλαγή της πολιτικής της θα συμπεριλάμβαναν την ένδειξη της 'αναγκαίας ευαισθησίας για καταμερισμό του βάρους της φιλοξενίας προσφύγων' μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών και την υπογραφή της Συνθήκης Προσχώρησης της Τουρκίας στην ΕΕ». Εντωμεταξύ, οι συνθήκες στη χώρα δεν επιτρέπουν να θεωρηθεί ότι οι αιτούντες άσυλο και οι πρόσφυγες έχουν πρόσβαση σε αξιοπρεπή διαβίωση και σε δυνατότητες να αποκτήσουν αυτόνομη επάρκεια.

Παρά τις ενδείξεις και αποδείξεις, και παρότι στην Ελλάδα οι παλιές δευτεροβάθμιες επιτροπές εκδίκασης προσφύγων διαπίστωσαν ότι από τις 393 προσφυγές κατά των πρωτοβάθμιων αποφάσεων σε αιτήσεις ασύλου που έκριναν τις αιτήσεις απαράδεκτες, για τις 390 η Τουρκία δεν αποτελεί ασφαλής τρίτη χώρα (OXFAM, IRC, NRC 2017), η πολιτική παραμένει η ίδια. Η Ελλάδα άλλαξε τη σύσταση των επιτροπών (Αγγελίδης 2017), το Συμβούλιο της Επικρατείας θεώρησε ότι η Τουρκία είναι ασφαλής τρίτη χώρα για τις δύο προσφυγές που έγιναν ενώπιον του (Εφημερίδα των Συντακτών 2017) και η Ευρωπαϊκή Ένωση συνεχίζει να υποστηρίζει και να πιέζει για την υλοποίηση της συμφωνίας ΕΕ-Τουρκίας ως το βασικό εργαλείο για τη διαχείριση της προσφυγικής κρίσης.

Ταυτόχρονα, στη διαδικασία για τη θέσπιση του Κανονισμού για το Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου, επιχειρείται η εφαρμογή της έννοιας της ασφαλούς

τρίτης χώρας να γίνει υποχρεωτική, ενώ ελαστικοποιούνται οι προϋποθέσεις για να θεωρηθεί η τρίτη χώρα ως ασφαλής (Amnesty International, European Institutions Office 2017). Σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες και τους Εξόριστους, στις διαπραγματεύσεις που γίνονται σε ευρωπαϊκό επίπεδο και μεταξύ των θεσμών της ΕΕ, έχει ενταχθεί και η εφαρμογή της έννοιας της ασφαλούς τρίτης χώρας και για «συγκεκριμένες περιοχές εντός μίας χώρας» (ECRE 2017), προετοιμάζοντας ίσως τον δρόμο για απόρριψη αιτημάτων διεθνούς προστασίας με βάση «ασφαλείς περιοχές» εντός των χωρών καταγωγής των προσφύγων.

Εξάλλου, στη συμφωνία ΕΕ-Τουρκίας, που ουσιαστικά είναι ένα δελτίο τύπου χωρίς νομική ισχύ,¹⁴ αναφέρεται μεταξύ άλλων (European Council 2016):

[9.] Η ΕΕ και τα κράτη μέλη θα εργαστούν μαζί με την Τουρκία σε κάθε κοινή προσπάθεια για να βελτιώσουν τις ανθρωπιστικές συνθήκες μέσα στη Συρία, ιδιαίτερα σε συγκεκριμένες περιοχές κοντά στα τουρκικά σύνορα που θα επιτρέψουν στον ντόπιο πληθυσμό και τους πρόσφυγες να ζήσουν σε μια περιοχή που θα είναι πιο ασφαλής.

Ενδεικτική των προθέσεων της ΕΕ είναι η δήλωση της Γερμανίδας Καγκελαρίου Μέρκελ, η οποία σε επίσκεψή της στην Γκαζιαντέπ της Τουρκίας το 2016 υποστήριξε (Al Jazeera 2016) τη δημιουργία στη Συρία «ζωνών όπου η κατάπαυση πυρός επιβάλλεται και όπου ένα σημαντικό επίπεδο ασφάλειας μπορεί να εξασφαλιστεί ... για να έχουν οι πρόσφυγες πιο πολλές ευκαιρίες κοντά στα σπίτια τους».

Οι Σύροι πρόσφυγες, κυρίως μετά τη συμφωνία ΕΕ-Τουρκίας, παρεμποδίζονται συστηματικά να περάσουν τα τουρκικά σύνορα και στοιβάζονται σε προσφυγικούς καταυλισμούς κοντά στην πόλη Azaz της Συρίας, ενώ η Διεθνής Αμνηστία έχει καταγγείλει επαναπροωθήσεις στα σύνορα μεταξύ Συρίας και Τουρκίας (Ibid.). Προς το παρόν και αναφορικά με τις ζώνες αποκλιμάκωσης, η ΕΕ έχει εκφράσει την πρόθεσή της να συνεισφέρει στην αποκατάσταση των περιοχών αυτών και των άλλων απελευθερωμένων περιοχών, αλλά αυτή η διαδικασία θα ξεκινήσει μόνον αφού έχει επιτευχθεί πολιτική λύση (European Union External Action 2017), αποφεύγοντας έτσι την ουσιαστική ανάμιξη στη συζήτηση για τις ζώνες αυτές. .

---

¹⁴ Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης απεφάνθη ότι η συμφωνία αυτή δεν είναι συμφωνία μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης με την Τουρκία, αλλά αποτελεί συμφωνία μεταξύ Αρχηγών Κρατών —που είναι και μέλη της ΕΕ— και της Τουρκίας. Για τον λόγο αυτό, δεν έχει δικαιοδοσία να κρίνει τη νομιμότητά της. Βλ. General Court of the European Union (2017).

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η ένοπλη σύρραξη στη Συρία έχει δοκιμάσει όσο καμία άλλη τη διεθνή κοινότητα. Στη σύγκρουση αυτή κάθε κανόνας του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου έχει παραβιαστεί κατάφωρα από τους κύριους δρώντες, ενώ τα ανθρώπινα δικαιώματα, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων του παιδιού, έχουν καταπατηθεί και εκμηδενιστεί. Σε αυτό το πλαίσιο, η διεθνής κοινότητα έχει αποδειχτεί ανίσχυρη να επιβάλει τη συμμόρφωση με τους κανόνες του διεθνούς δικαίου και τις επιταγές της δημόσιας συνείδησης και των αρχών του ανθρωπισμού. Το ΣΑ εξουδετερώθηκε πλήρως στην προσπάθεια ανάληψης δράσης από τα αντίθετα συμφέροντα των μόνιμων μελών του. Η Ρωσία, στενός σύμμαχος της συριακής κυβέρνησης, με τη συνεργασία της Κίνας εμπόδισαν Αποφάσεις του ΣΑ που θα επέτρεπαν πιο ουσιαστική δράση με στόχο την προστασία των αμάχων και την επίσπευση εξεύρεσης λύσης στο πολιτικό αδιέξοδο.

Όσο στο διπλωματικό πεδίο κάθε γύρος συνομιλιών στεφόταν από αποτυχία, τόσο μέσα στη χώρα άμαχοι έπεφταν θύματα αδιάκριτων επιθέσεων, χρήσης χημικών όπλων, εξόντωσης, λιμοκτονίας, εξαναγκαστικής εκτόπισης και αυθαίρετης σύλληψης, βασανιστηρίων και ταπεινωτικής μεταχείρισης, εξαναγκαστικής στρατολόγησης, βιασμών και εκβιασμών. Η λίστα των εγκλημάτων πολέμου και των εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας που έχουν διαπραχθεί αυτά τα επτά χρόνια της σύρραξης είναι αμέτρητα και έχουν καταγραφεί. Η πιθανότητα τιμωρίας των υπευθύνων είναι ένα ερώτημα που ακόμη δεν μπορεί να απαντηθεί.

Η σύγκρουση στη Συρία έχει μεταλλαχτεί και από ευκαιρία για την αποτίναξη ενός αυταρχικού καθεστώτος έχει εξελιχθεί σε προσπάθεια εδραίωσης στην εξουσία ακραίων ισλαμιστικών στοιχείων και δημιουργίας σφαιρών επιρροής από εξωτερικές δυνάμεις. Στο θέατρο των επιχειρήσεων οι συμμαχίες είναι ρευστές και η ισορροπία εύθραυστη. Σε αυτό το τοπίο οι άμαχοι είναι αυτοί που υποφέρουν και επωμίζονται τα αποτελέσματα ενός παράλογου πολέμου που ο στόχος του πλέον έχει χαθεί.

Σε μία χώρα καταστραμμένη οι άμαχοι συνεχίζουν να γίνονται στόχοι και πόνια στη στρατηγική σκακιέρα των διάφορων δυνάμεων. Η «μεγάλη έξοδος» των Σύρων το 2015 προκάλεσε το ενδιαφέρον και τη συμπόνια, ταυτόχρονα όμως έθεσε σε κίνηση έναν μηχανισμό που στοχεύει στον περιορισμό της διόδου τους προς την

ασφάλεια. Τα θεμέλια του διεθνούς κεκτημένου της διεθνούς προστασίας και του ασύλου τρίζουν υπό το βάρος των προσφυγικών ροών.

Έχει παρατηρηθεί και καταγραφεί ότι όταν οι άμαχοι αρχίζουν να διασχίζουν τα διεθνή σύνορα και να «απειλούν» τις ισορροπίες στην ευρύτερη περιοχή, αρχίζουν οι συζητήσεις για τη δημιουργία περιοχών που θα μπορούσαν να περιορίσουν την κίνηση των προσώπων και να απομονώσουν το πρόβλημα εντός ή πολύ κοντά στην πηγή του προβλήματος. Υπάρχουν πολλά παραδείγματα της πρόσφατης ιστορίας που αποτυπώνουν το ίδιο επαναλαμβανόμενο μοτίβο, όπως το Βόρειο Ιράκ, η Βοσνία και η Ρουάντα. Μάλιστα, όσο πιο κοντά στην Ευρώπη είναι το πρόβλημα, τόσο πιο «αποφασιστική» είναι η δράση για την επίτευξη του περιορισμού.

Η Συρία δεν αποτέλεσε εξαίρεση. Η συζήτηση για τη δημιουργία ασφαλών ζωνών ανακινήθηκε από την Τουρκία, η οποία ήταν η χώρα που υποδέχτηκε τον μεγαλύτερο αριθμό προσφύγων. Το κίνητρο της Τουρκίας δεν ήταν απλά ανθρωπιστικό. Τα στρατηγικά της συμφέροντα στην περιοχή είναι πολύ σημαντικά, ειδικά λόγω της σημαντικής παρουσίας κουρδικών πληθυσμών στα σύνορά της. Ο σύμμαχός της στην περιοχή, οι ΗΠΑ, αν και συνηγόρησε σε διάφορες φάσεις για τη δημιουργία ασφαλών περιοχών, οπισθοχώρησε, αναγνωρίζοντας μάλλον τους κινδύνους που ενέχει ένα τέτοιο εγχείρημα. Η Τουρκία δεν κατάφερε να βρει άλλους συμμάχους για τη δημιουργία της περιοχής που οραματιζόταν. Έτσι, μόνη της ξεκίνησε την Επιχείρηση Ευφράτη για να καταλάβει τη συγκεκριμένη περιοχή και να επιτύχει τον πραγματικό της στόχο που ήταν ο έλεγχος της περιοχής και η εξυπηρέτηση των στρατηγικών της συμφερόντων.

Η συζήτηση όμως για τις ασφαλείς ζώνες δεν σταμάτησε. Πλέον τις έχουν ονομάσει ζώνες αποκλιμάκωσης και τις προωθούν η Ρωσία, το Ιράν και η Τουρκία. Οι χώρες που υποστηρίζουν και στοχεύουν στην υλοποίηση των ζωνών αυτών, χρησιμοποιούν συχνά τον όρο «ασφαλείς ζώνες» για να τις περιγράψουν. Η χρήση του όρου αυτού είναι άκρως επικίνδυνη και άστοχη για τις συγκεκριμένες ζώνες.

Η αποκλιμάκωση της βίας δεν σημαίνει περιοχές χωρίς βία. Ήταν ξεκάθαρο σε όλες τις πλευρές ότι μέσα στις «ασφαλείς περιοχές» θα συνεχίσουν να διεξάγονται μάχες για την εκδίωξη «τρομοκρατικών» ομάδων. Η συμφωνία για κατάπαυση πυρός θα αφορά μόνο τις μετριοπαθείς αντιπολιτευτικές ομάδες και τις συριακές/ρωσικές δυνάμεις. Η δυσπιστία για τους στόχους της συμφωνίας και η αντίδραση στη σύνθεση

των εγγυητριών δυνάμεων εκφράστηκε την ίδια στιγμή που οι εγγυήτριες χώρες συμφωνούσαν για το σχέδιο στην Αστάνα του Καζακστάν.

Το Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο προβλέπει τη δημιουργία «ασφαλών ζωνών» που επιτυγχάνονται με συναίνεση και που προϋποθέτουν αποστρατικοποίηση. Η διεθνής εμπειρία έχει δείξει ότι όταν οι συνθήκες αυτές δεν πληρούνται, η πιθανότητα αποτυχίας και κατάρρευσής τους είναι σχεδόν βέβαιη. Στις ζώνες αποκλιμάκωσης δεν υπάρχει συναίνεση και δεν υπάρχει αποστρατικοποίηση. Συγκρούσεις προβλέπονται εντός της περιοχής στην προσπάθεια εδραίωσης ελέγχου από τις διάφορες ένοπλες ομάδες. Ο τρόπος αστυνόμευσης των περιοχών αυτών είναι ακόμη ασαφής και η ανάπτυξη παρατηρητών και δυνάμεων από το Ιράν και την Τουρκία ήδη δημιουργεί τις προϋποθέσεις για νέες συγκρούσεις. Το Ισραήλ έχει εκδηλώσει την αντίθεσή του στην παρουσία ιρανικών δυνάμεων στη νότια Συρία, ενώ η Τουρκία είναι πιθανό να στραφεί εναντίον των Κούρδων του καντονίου της Αφρίν.

Είναι άκρως προβληματική η υπόνοια ότι οι ζώνες αποκλιμάκωσης είναι «ασφαλείς», όταν είναι ξεκάθαρο ότι η μόνη ασφάλεια που θα μπορέσουν να προσφέρουν στους αμάχους θα είναι οι καταπαύσεις πυρός, μικρότερης ή μεγαλύτερης διάρκειας. Η μείωση της βίας είναι καλοδεχούμενη, αλλά σε καμία περίπτωση δεν εξασφαλίζει τις συνθήκες εκείνες που θα επέτρεπαν την αξιοπρεπή διαβίωση των πολιτών στις εν λόγω περιοχές και τη μόνιμη προστασία τους από απειλές κατά της ζωής και της ασφάλειάς τους. Επιπλέον, η ύπαρξη των περιοχών αυτών, με την παρούσα μορφή, δεν μπορεί να δικαιολογήσει την επιστροφή προσφύγων και εσωτερικά εκτοπισμένων πληθυσμών από μέρη που τους παρέχουν μεγαλύτερη ασφάλεια. Η μεγάλη έξοδος του 2015 των Σύρων προσφύγων προς τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης προκάλεσε αναταραχή σε πολιτικό και κοινωνικό επίπεδο. Παράλληλα με την προστασία που προσέφερε η Ευρωπαϊκή Ένωση στους πρόσφυγες που έφτασαν στο έδαφός της, άρχισαν να αναπτύσσονται πολιτικές για τον περιορισμό του αριθμού τους. Η Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας είναι ένα εργαλείο για τον περιορισμό της κίνησης των προσφύγων προς τις χώρες της δυτικής Ευρώπης, τη δημιουργία καραντίνας στα ελληνικά νησιά μέσω της δημιουργίας των hotspots και του γεωγραφικού τους περιορισμού και της τελικής επιστροφής τους, μέσω της έννοιας της ασφαλούς τρίτης χώρας, πίσω στην Τουρκία. Η δε Τουρκία έχει ξεκινήσει τον «εθελοντικό» επαναπατρισμό Σύρων προσφύγων στη Συρία.

Η επταετής σύρραξη στη Συρία έχει προκαλέσει απίστευτα δεινά στον πληθυσμό της. Η προστασία των πολιτών είναι προτεραιότητα και η αποκατάσταση της δικαιοσύνης για όλα τα εγκλήματα πολέμου και τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας που έγιναν στη χώρα αποτελούν αναφαίρετο δικαίωμα του συριακού πληθυσμού. Η χάραξη πολιτικών και η λήψη μέτρων οφείλει να έχει στο επίκεντρο του σχεδιασμού την ανθρώπινη ασφάλεια, γιατί όταν ανθρωπιστικές έννοιες χρησιμοποιούνται για την επίτευξη στρατηγικών στόχων και την προώθηση της εθνικής ασφάλειας των εμπλεκόμενων κρατών στις σχεδιαζόμενες λύσεις, τα αποτελέσματα σπάνια είναι ανθρωπιστικά.

Είναι ξεκάθαρο, ότι αν δεν υπάρξει πολιτική λύση στη Συρία και δεν τερματιστούν οι εχθροπραξίες, καμία περιοχή δε θα μπορεί να θεωρηθεί ότι είναι ασφαλής. Και όταν γίνει αυτό, η καταστροφή της χώρας θα είναι τόσο μεγάλη που για να μιλήσει κανείς για επιστροφή των προσφύγων σε αξιοπρεπείς συνθήκες διαβίωσης θα πρέπει να περιμένει αρκετά χρόνια. Ο πληθυσμός της Συρίας συνεχίζει να βρίσκεται υπό συνεχή απειλή και να βάλλεται από όλες τις πλευρές της σύγκρουσης. Η διεθνής κοινότητα οφείλει να λάβει αποφάσεις και πρωτοβουλίες για την ουσιαστική προστασία των Σύρων εντός και εκτός της χώρας. Με τους σημερινούς όρους της συζήτησης, οι «ασφαλείς ζώνες» στη Συρία δεν είναι ασφαλείς. Με τους σημερινούς όρους της συζήτησης, οι «ασφαλείς ζώνες» στη Συρία απαντούν σε θέματα στρατηγικής παρά σε θέματα ανθρώπινης ασφάλειας. Η συζήτηση πρέπει επειγόντως να επαναπροσδιοριστεί με τον άνθρωπο και την προστασία του στο κέντρο. Το δικαίωμα στο άσυλο και η προσφυγική προστασία αποτελούν το δίκτυο προστασίας των πολιτών, όταν οι πολιτικές προστασίας εντός της χώρας καταγωγής αποτυγχάνουν. Για τον λόγο αυτό, η συζήτηση για «ασφαλείς» ζώνες οφείλει να είναι συμπληρωματική με την προσφυγική προστασία και να στοχεύει ειλικρινά και ουσιαστικά στην προστασία του άμαχου πληθυσμού.

Πηγές-Βιβλιογραφία

Πηγές

1. Ελληνόγλωσσες

Ηνωμένα Έθνη, 1951, *Σύμβαση του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων* [όπως κυρώθηκε με το ΝΔ 3989 της 19/26 Σεπτεμβρίου 1959: Περί Κυρώσεως της Πολυμερούς Συμβάσεως περί της Νομικής Καταστάσεως των Προσφύγων (ΦΕΚ Α' 201)].

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο – Συμβούλιο, 2013, *Οδηγία 2013/32/ΕΕ της 26^{ης} Ιουνίου 2013 [Σχετικά με τις Κοινές Διαδικασίες για τη Χορήγηση και Ανάκληση του Καθεστώτος Διεθνούς Προστασίας (Αναδιατύπωση)]*.

2. Ξενόγλωσσες

European Commission, n.d., 'European Solidarity: A Refugee Relocation System'.

European Commission, 2017a, 'European Agenda on Migration: Commission Calls on All Parties to Sustain Progress and Make Further Efforts', Press Release, 13 June 2017.

European Commission, 2017b, 'Member States' Support to Emergency Relocation Mechanism', 28 November 2017.

European Council, 2016, 'EU-Turkey Statement', 18 March 2016.

General Court of the European Union, 2017, 'The General Court Declares That It Lacks Jurisdiction to Hear and Determine the Actions Brought by Three Asylum Seekers Against the EU-Turkey Statement Which Seeks to Resolve the Migration Crisis', Press Release No 19/17, 28 February 2017.

Government of Turkey, 2013, *Temporary Protection Regulation*, 04/04/2013.

ICRC [International Committee of the Red Cross], 1949, *Geneva Convention Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War (Fourth Geneva Convention)*, 12 August 1949, 75 UNTS 287.

ICRC, 1977, *Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and Relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I)*, 8 June 1977, 1125 UNTS 3.

OPCW [Organization for the Prohibition of Chemical Weapons], 2016, 'Destruction of Syrian Chemical Weapons Completed', 4 January 2016.

OPCW-UN Joint Investigative Mechanism, 2016, 'Fourth Report of the Organization for the Prohibition of Chemical Weapons-United Nations Joint Investigative Mechanism', 21 October 2016, S/2016/888.

Syrian Network for Human Rights, 2017, 'Civilian Victims Toll. Statistics'. <http://sn4hr.org/> [τελευταία πρόσβαση 18/11/2017].

UNGA [UN General Assembly], 1992, 'Note on International Protection (submitted by the High Commissioner)', 25 August 1992, A/AC.96/799.

- UNGA, 1999, 'Report of the Secretary-General Pursuant to General Assembly Resolution 53/35: The Fall of Srebrenica', 15 November 1999, A/54/549.
- UNGA [UN General Assembly], 2000, 'Report of the Panel on United Nations Peace Operations, "Brahimi Report"', 21 August 2000.
- UNGA, 2016, *General Assembly Resolution 71/248 (2016) [International, Impartial and Independent Mechanism to Assist in the Investigation and Prosecution of Those Responsible for the Most Serious Crimes under International Law Committed in the Syrian Arab Republic since March 2011]*, 19 December 2016, A/RES/71/248.
- UNHRC [UN Human Rights Council], 2008, *Resolution 9/9: Protection of the Human Rights of Civilians in Armed Conflict*, 18 September 2008, A/HRC/RES/9/9.
- UNHRC, 2011a, *Resolution S-17/1: Situation of Human Rights in the Syrian Arab Republic*, 23 August 2011, A/HRC/RES/S-17/1.
- UNHRC, 2011b, 'Report of the Independent International Commission of Inquiry on the Syrian Arab Republic', 23 November 2011, A/HRC/S-17/2/Add.1.
- UNHRC, 2014, 'Report of the Independent International Commission of Inquiry on the Syrian Arab Republic', 12 February 2014, A/HRC/25/65.
- UNHRC, 2016a, 'Report of the Independent International Commission of Inquiry on the Syrian Arab Republic', 11 August 2016, A/HRC/33/55.
- UNHRC, 2016b, "'They Came to Destroy': ISIS Crimes Against the Yazidis', 15 June 2016, A/HRC/32/CRP.2.
- UNHRC, 2017, 'Report of the Independent International Commission of Inquiry on the Syrian Arab Republic', 8 August 2017, A/HRC/36/55.
- UNSC [UN Security Council], 1991, *Security Council Resolution 688 (1991) [Iraq]*, 5 April 1991, S/RES/688(1991).
- UNSC, 1993a, *Security Council Resolution 819 (1993) [Bosnia and Herzegovina]*, 16 April 1993, S/RES/819(1993).
- UNSC, 1993b, *Security Council Resolution 824 (1993) [Bosnia and Herzegovina]*, 6 May 1993, S/RES/824(1993).
- UNSC, 1994a, *Security Council Resolution 918 (1994) [UN Assistance Mission for Rwanda]*, 17 May 1994, S/RES/918(1994).
- UNSC, 1994b, *Security Council Resolution 929 (1994) [UN Assistance Mission for Rwanda]*, 22 June 1994, S/RES/929(1994).
- UNSC, 1999, *Security Council Resolution 1265 (1999) [On Protection of Civilians in Armed Conflicts]*, 17 September 1999, S/RES/1265(1999).
- UNSC, 2012a, *Security Council Resolution 2042 (2012) [On Authorization of the Deployment of an Advance Team of up to 30 Unarmed Military Observers to the Syrian Arab Republic]*, 14 April 2012, S/RES/2042(2012).
- UNSC, 2012b, 'Protection of Civilians in Armed Conflict: Security Council Report [Cross-Cutting Report] 2012 No. 2', 31 May 2012.

UNSC, 2013, *Security Council Resolution 2118 (2013) [On the Use of Chemical Weapons in the Syrian Arab Republic]*, 27 September 2013, S/RES/2118(2013).

UNSC, 2014, *Security Council Resolution 2165 (2014) [On the Humanitarian Situation in the Syrian Arab Republic and the Establishment of a Monitoring Mechanism]*, 14 July 2014, S/RES/2165(2014).

UNSC, 2015, *Security Council Resolution 2249 (2015) [On Terrorist Attacks Perpetrated by ISIL Also Known as Da'esh]*, 20 November 2015, S/RES/2249(2015).

3. Ιστοσελίδες

ICRC [International Committee of the Red Cross], n.d.a, 'Rule 35. Hospital and Safety Zones and Neutralized Zones'. https://ihl-databases.icrc.org/customary-ihl/eng/docs/v1_cha_chapter11_rule35 [τελευταία πρόσβαση 16/01/2018].

ICRC, n.d.b, 'Rule 53. The Use of Starvation of the Civilian Population as a Method of Warfare Is Prohibited'. https://ihl-databases.icrc.org/customary-ihl/eng/docs/v1_rul_rule53 [τελευταία πρόσβαση 16/01/2018].

Internal Displacement Monitoring Centre, n.d., 'Guiding Principles on Internal Displacement'. <http://www.internal-displacement.org/internal-displacement/what-is-internal-displacement/guiding-principles-on-internal-displacement/> [τελευταία πρόσβαση 16/01/2018].

Sierra Leone Truth and Reconciliation Commission, n.d. Witness to Truth: Report of the Sierra Leone Truth and Reconciliation Committee. Volume Two, Chapter Two, Findings. http://www.sierraleonetr.com/index.php/view-the-final-report/download-table-of-contents/volume-two/item/witness-to-the-truth-volume-two-chapter-2?category_id=12 [τελευταία πρόσβαση 27/01/2018].

UNHCHR [UN High Commissioner for Human Rights], n.d., 'About the Commission of Inquiry'. <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/IICISyria/Pages/AboutCoI.aspx> [τελευταία πρόσβαση 17/01/2018].

UNHCR [UN High Commissioner for Refugees], 2017a, 'Europe: Syrian Asylum Applications', Syria Regional Refugee Response, Inter-Agency Information Sharing Portal. <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/asylum.php> [τελευταία πρόσβαση 18/01/2018].

UNHCR, 2017b, 'Lebanon', Syria Regional Refugee Response, Inter-Agency Information Sharing Portal. <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=122> [τελευταία πρόσβαση 18/01/2018].

UNHCR, 2017c, 'Operational Portal: Refugee Situations'. <http://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean?id=83> [τελευταία πρόσβαση, 18/01/2018].

UNHCR, 2017d, 'Regional Overview', Syria Regional Refugee Response, Inter-Agency Information Sharing Portal. <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php> [τελευταία πρόσβαση 18/01/2018].

UNOCHA [UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs], n.d.a. <http://www.unocha.org/syria> [τελευταία πρόσβαση 18/01/2018].

UNOCHA, n.d.b. 'About Syria'. <http://www.unocha.org/syrian-arab-republic/syria-country-profile/about-crisis> [τελευταία πρόσβαση 17/01/2018].

Βιβλιογραφία

1. Ελληνόγλωσση

Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες, 2016, 'Παρατηρήσεις του Ελληνικού Συμβουλίου για τους Πρόσφυγες επί του Νόμου 4375/2016', Δελτίο Τύπου, 8 Απριλίου 2016.

Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες, 2017, 'Ελλάδα: Να Μεταφερθούν οι Αιτούντες Άσυλο σε Ασφαλείς Χώρους πριν Έρθει ο Χειμώνας. 12 Οργανώσεις Ξεκινούν Εκστρατεία για να Δοθεί Τέλος στην Πολιτική Περιορισμού', Δελτίο Τύπου, 1 Δεκεμβρίου 2017.

Μαρούδα, Ντ.Μ., 2015, *Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο* (Αθήνα: Ι. Σιδέρης).

Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες, 2006, *Εισαγωγή στη Διεθνή Προστασία: Προστατεύοντας τους Πρόσφυγες Εντολής της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες. Εγχειρίδιο Αυτοδιδασκαλίας* (Αθήνα: Ύπατη Αρμοστεία ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες).

2. Μεταφρασμένη

Cassese, A., 2012, *Διεθνές Δίκαιο*, μτφρ. Γ. Σαριδάκης, επιμ. Φ. Παζαρτζή (Αθήνα: Gutenberg).

3. Ελληνικός Τόπος

Αγγελίδης, Δ., 2017, 'Το ΣτΕ Απέριψε την Ένσταση για τη Σύνθεση των Ανεξάρτητων Επιτροπών Προσφυγών', *Εφημερίδα των Συντακτών*, 9 Μαΐου 2017.

Εφημερίδα των Συντακτών, 2017, 'ΣτΕ: Ασφαλής Τρίτη Χώρα η Τουρκία', 22 Σεπτεμβρίου 2017.

4. Ξενόγλωσση

Amnesty International, 1993a, 'Bosnian Refugees: A Continuing Need for Protection in European Countries', EUR/48/05/93, 30 June 1993.

Amnesty International, 1993b, 'Refugee Protection at Risk: Amnesty International's Recommendations to the 44th Session of the Executive Committee of UNHCR', POL 33/06/93, 31 August 1993.

Amnesty International, 2016, 'No Safe Refuge: Asylum-Seekers and Refugees Denied Effective Protection in Turkey', EUR 44/3825/2016, London: Amnesty International.

- Amnesty International, 2017a, 'Refugees at Heightened Risk of Refoulement Under Turkey's State of Emergency', Public Statement, AI Index: EUR 44/7157/2017, 22 September 2017.
- Amnesty International, 2017b, 'EU: Countries Have Fulfilled Less Than a Third of Their Asylum Relocation Promises', News, 25 September 2017.
- Amnesty International, European Institutions Office, 2017, 'The Proposed Asylum Procedures Regulation', Position Paper, 31 March 2017.
- Barutciski, M., 1994, 'EU States and the Refugee Crisis in the Former Yugoslavia', *Refuge* 14(3), 32–35.
- Bellamy A.J., and Williams, P.D, 2009, 'Protecting Civilians in Uncivil Wars', Working Paper No. 1, Program on the Protection of Civilians. Asia-Pacific Centre for the Responsibility to Protect.
- Bonwick, A., 2006, 'Who Really Protects Civilians?' *Development in Practice* 16(3–4), 270–7.
- Cagaptay, S., and Jeffrey, J.F., 2015, 'How Will the Turkey-Russia Crisis Affect Ankara's NATO Ties?' Policy Analysis, Policywatch 2530, The Washington Institute, 9 December 2015. <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/how-will-the-turkey-russia-crisis-affect-ankaras-nato-ties> [τελευταία πρόσβαση 17/01/2018].
- Casagrande, C., Hamon, P., and Amoroso, B., 2017, 'Southern Syria Deal Fails to Constrain Iran, Al Qaeda', 15 November 2017. <http://iswresearch.blogspot.gr/2017/11/southern-syria-deal-fails-to-constrain.html> [τελευταία πρόσβαση 17/01/2018].
- Castillejo, C., 2016, 'The EU's Response to the "Refugee Crisis": One Year After the Valetta Summit', *The Current Column*, Bonn: German Development Institute, 14 November 2016.
- Connor P., 2016, 'Number of Refugees to Europe Surges to Record 1.3 Million in 2015', Pew Research Centre, 2 August 2016. <http://www.pewglobal.org/2016/08/02/number-of-refugees-to-europe-surges-to-record-1-3-million-in-2015/> [τελευταία πρόσβαση 17/01/2018].
- Connor, P., and Krogstad, J.M., 2016, 'About Six-in-Ten Syrians Are Now Displaced from Their Homes', Pew Research Center, 13 June 2016.
- Dubernet, C., 2018, *The International Containment of Displaced Persons: Humanitarian Spaces Without Exit* (New York: Routledge).
- DuBois, M., 2009, 'Protection: The New Humanitarian Fig-leaf', Discussion Paper, Refugee Studies Centre, University of Oxford, September 2009.
- ECRE [European Council on Refugees and Exiles], 2015, 'Valletta Summit: EU and Africa Commit to Prevent Irregular Migration, But Support Legal Mobility', 13 November 2015. <https://www.ecre.org/the-valletta-summit-eu-and-africa-commit-to-prevent-irregular-migration-but-support-legal-mobility/> [τελευταία πρόσβαση 18/01/2018].
- ECRE, 2017, 'Debunking the "Safe Third Country" Myth', Policy Note #8, October 2017.

- Epps, V., 2013, 'Civilian Casualties in Modern Warfare: The Death of The Collateral Damage Rule'. *Georgia Journal of International and Comparative Law*, 41, 307–55.
- European Union External Action, 2017, 'EU Launches "Brussels Process" for Syria, Mogherini Announces at UNGA', 21 September 2017.
- Ferris, E.G., and Kirişci, K., 2016, *The Consequences of Chaos: Syria's Humanitarian Crisis and the Failure to Protect* (Washington, DC: Brookings Institution Press).
- Frelick, B., 1992, "'Preventive Protection" and the Right to Seek Asylum: A Preliminary Look at Bosnia and Croatia', *International Journal of Refugee Law* 4(4), 439–54.
- Frelick, B., 2017, 'Why Tillerson's "Interim Zone of Stability" in Syria Is a Half-Baked Idea', Human Rights Watch, 24 March 2017. <https://www.hrw.org/news/2017/03/24/why-tillersons-interim-zone-stability-syria-half-baked-idea> [τελευταία πρόσβαση 17/01/2018].
- Gioffi Caverzasio, S. (ed.), 2001, *Strengthening Protection in War: A Search for Professional Standards* (Geneva: ICRC).
- Global Security, 2016, 'Operation Euphrates Shield'. <http://www.globalsecurity.org/military/world/war/syria-euphrates-shield.htm> [τελευταία πρόσβαση 17/01/2018].
- Haspelslagh, S., 2003a, 'Safe Heavens in Iraq: Operation Provide Comfort', Case Study. http://www.beyondintractability.org/cic_documents/Safe-Havens-Iraq.pdf [τελευταία πρόσβαση 16/01/2018].
- Haspelslagh, S., 2003b, 'Safe Heavens in Rwanda: Operation Turquoise', Case Study. http://www.beyondintractability.org/cic_documents/Safe-Havens-Rwanda.pdf [τελευταία πρόσβαση 16/01/2018].
- Haspelslagh, S., 2003c, 'The Bosnian Safe Heavens', Case Study. http://www.beyondintractability.org/cic_documents/Safe-Havens-Bosnia.pdf [τελευταία πρόσβαση 16/01/2018].
- Human Rights Watch, 2015, 'If the Dead Could Speak: Mass Deaths and Torture in Syria's Detention Facilities', Report, December 2015.
- Human Rights Watch, 2017, 'Q & A: Safe Zones and the Armed Conflict in Syria', 16 March 2017. <https://www.hrw.org/news/2017/03/16/q-safe-zones-and-armed-conflict-syria> [τελευταία πρόσβαση 16/01/2018].
- ICRC [International Committee of the Red Cross], 2012, *Enhancing Protection for Civilians in Armed Conflicts and Other Situations of Violence*, 2nd edition, November 2012.
- ICRC, 2017. 'Internally Displaced Persons and International Humanitarian Law', Legal Factsheet, December 2017.
- InterAction Protection Working Group, 2004, 'Making Protection a Priority: Integrating Protection and Humanitarian Assistance', April 2004, Washington, DC: InterAction.

- Keck, T., 2017, 'What You Need to Know About "Safe Zones"'. Intercross Blog, ICRC, 30 March 2017. <http://intercrossblog.icrc.org/blog/what-you-need-to-know-about-safe-zones> [τελευταία πρόσβαση 17/01/2018].
- Khalek, R., 2016, 'U.S. and EU Sanctions Are Punishing Ordinary Syrians and Crippling Aid Work, U.N. Report Reveals', *The Intercept*, 28 September 2016. <https://theintercept.com/2016/09/28/u-s-sanctions-are-punishing-ordinary-syrians-and-crippling-aid-work-u-n-report-reveals/> [τελευταία πρόσβαση 17/01/2018].
- Khan, T.F.M., 2017, 'Safe Zone in Syria', Issue Brief, Institute of Strategic Studies Islamabad, 6 February 2017.
- Kleine-Ahlbrandt, T.E.S., 1998, 'The Kibeho Crisis: Towards a More Effective System of International Protection for IDPs', *Forced Migration Review* 2, August 1998, 8-11.
- Labbé, J., 2012, 'Are Safe Areas a Viable Way Out of the Humanitarian Deadlock in Syria?' IPI Global Observatory. <https://theglobalobservatory.org/2012/08/are-safe-areas-a-viable-way-out-of-the-humanitarian-deadlock-in-syria/> [τελευταία πρόσβαση 16/01/2018].
- Landgren, K., 1995, 'Safety Zones and International Protection: A Dark Grey Area', *International Journal of Refugee Law* 7(3), 436–58.
- Landgren, K., 1996, 'Danger: Safe Areas', *Refugees Magazine* 103. <http://www.unhcr.org/3b5547d64.html> [accessed on 16/01/2018].
- McInnis, K.J., 2016, 'Coalition Contributions to Countering the Islamic State', Congressional Research Service Report, 24 August 2016.
- Mertus J., 1998, 'The State and the Post-Cold War Refugee Regime: New Models, New Questions', *Michigan Journal of International Law* 20(1), 59–90.
- O'Callaghan, S., and Pantulliano, S., 2007, 'Protective Action: Incorporating Civilian Protection into Humanitarian Response', Humanitarian Policy Group, Report 26, December 2007.
- O'Callaghan, S., and Pantulliano, S., 2009, 'Protective Action: Incorporation Civilian Protection into Humanitarian Response', Humanitarian Policy Group, Policy Brief 29, December 2009.
- Orchard, P., 2014, 'Reconsidering Safe Areas as a Means to Protect Civilians', *AP R2P Brief* 4(4) (2014), 1–8.
- Orhan, O., 2015, 'Safe Zone in Northern Syria and Turkey', *Orsam Review of Regional Affairs* 33, November 2015, 1–13.
- OXFAM, IRC, NRC, 2017, 'The Reality of the EU-Turkey Statement: How Greece Has Become a Testing Ground for Policies that Erode Protection for Refugees', Joint Agency Briefing Note, 17 March 2017.
- Paul, D., 2013, 'A Time to Act: The Argument for No-fly Zones and Safe Areas to Protect Civilians in Syria', Professionals in Humanitarian Assistance and Protection, 11 June 2013, 1–7.
- Physicians of Human Rights, 2017, 'Anatomy of a Crisis: A Map of Attacks on Health Care in Syria', Findings as of October 2017.

- Rieff, D., 2002, *A Bed for the Night-Humanitarianism in Crisis* (London: Vintage).
- Shacknove, A., 1993, 'From Asylum to Containment', *International Journal of Refugee Law* 5(4), 516–33.
- Stein, A., Abouzahr, H., and Komar, R., 2017, 'Post Conflict Stabilization: Turkey and the End of Operation Euphrates Shield', Atlantic Council, 13 July 2017. <http://www.atlanticcouncil.org/blogs/syriacouncil/post-conflict-stabilization-turkey-and-the-end-of-operation-euphrates-shield> [τελευταία πρόσβαση 17/01/2018].
- Syrian Network for Human Rights, 2016, '25 Civilians Killed as Government Forces Bomb Al Mayadeen City with Cluster Munition: No Less Than 232 Cluster Attacks by Government Forces Since It Was First Used', 26 December 2016. http://sn4hr.org/wp-content/pdf/english/25_civilians_killed_in_government_shelling_in_the_city_fields_en.pdf [τελευταία πρόσβαση 17/01/2018].
- Syrian Network for Human Rights, 2017a, 'Russian Forces Have Used Incendiary Weapons 78 Times at Least Since They Intervened in Syria: Rain of Fire', Report, 26 January 2017.
- Syrian Network for Human Rights, 2017b, '75 Breaches in the First Month of the De-Escalation Agreement, 108 Civilians Killed: The Lowest Month in Terms of Breaches since March 2011', Report, 17 June 2017.
- Syrian Network for Human Rights, 2017c, 'To Guarantor States of the De-Escalation Agreements, International Donors, Humanitarian Leadership and UN Agencies', Joint Statement, 31 October 2017.
- Syrian Network for Human Rights, 2017d, 'Most Notable Violations in November 2017', Statement, 10 December 2017.
- United Nations (2003). Commission on Human Security. **Human Security Now**. [online] New York: Communications Development Incorporated. Available at: http://www.un.org/humansecurity/sites/www.un.org.humansecurity/files/chs_final_report_-_english.pdf
- UNHCR [UN High Commissioner for Refugees], 1992, *A Comprehensive Response to the Humanitarian Crisis in the Former Yugoslavia*, 24 July 1992, HCR/IMFY/1992/2.
- UNHCR, 1994, *UNHCR's Operational Experience with Internally Displaced Persons*, September 1994.
- UNICEF, n.d., 'Impact of Armed Conflict on Children, Patterns in Conflict: Civilians Are Now the Target'. <https://www.unicef.org/graca/patterns.htm> [τελευταία πρόσβαση 18/01/2018].
- United Nations, 2011, *International Legal Protection of Human Rights in Armed Conflict*, November 2011, HR/PUB/11/01.
- Wessalu, F., 2015, 'Why Is Russia Still Turning Up the Heat on Turkey?' Commentary, European Council on Foreign Relations, 2 December 2015. http://www.ecfr.eu/article/commentary_why_is_russia_still_turning_up_the_heat_on_turkey5040 [τελευταία πρόσβαση 17/01/2018].

Willmot, H., and Sheeran, S., 2013, 'The Protection of Civilians Mandate in UN Peacekeeping Operations: Reconciling Protection Concepts and Practices', *International Review of the Red Cross* 95(891/892), 517–38.

5. Ηλεκτρονικός Τύπος

- Al Jazeera, 2009, 'Sri Lanka Admits Bombing Safe Zone', 2 May 2009. <http://www.aljazeera.com/news/asia/2009/05/20095141557222873.html> [τελευταία πρόσβαση 16/01/2018].
- Al Jazeera, 2016, 'Merkel Calls for Refugee "Safe Zones" in Syria', 24 April 2016. <http://www.aljazeera.com/news/2016/04/merkel-refugee-safe-zones-syria-160424065956162.html> [τελευταία πρόσβαση 17/01/2018].
- Al Jazeera, 2017a, 'Turkey Ends "Euphrates Shield" Operation in Syria', 30 March 2017. <http://www.aljazeera.com/news/2017/03/turkey-ends-euphrates-shield-operation-syria-170329211428970.html> [τελευταία πρόσβαση 17/01/2018].
- Al Jazeera, 2017b, 'Regional Powers Agree on Syria "De-escalation Zones"', 4 May 2017. <http://www.aljazeera.com/news/2017/05/regional-powers-agree-syria-de-escalation-zones-170504121509588.html> [τελευταία πρόσβαση 17/01/2018].
- Al Jazeera, 2017c, 'Syria's "De-escalation Zones" Explained', 4 July 2017. <http://www.aljazeera.com/news/2017/05/syria-de-escalation-zones-explained-170506050208636.html> [τελευταία πρόσβαση 17/01/2018].
- Al Jazeera, 2017d, 'Russia: No Deal on De-escalation Zones in Syria Talks', 6 July 2017. <http://www.aljazeera.com/news/2017/07/russia-deal-de-escalation-zones-syria-talks-170705144000584.html> [τελευταία πρόσβαση 17/01/2018].
- Al Jazeera, 2017e, 'Final De-Escalation Zones Agreed on in Astana', 15 September 2017. <http://www.aljazeera.com/news/2017/09/final-de-escalation-zones-agreed-astana-170915102811730.html> [τελευταία πρόσβαση 17/01/2018].
- Al Jazeera, 2017f, 'Syria's Civil War Explained from the Beginning', 1 October 2017. <http://www.aljazeera.com/news/2016/05/syria-civil-war-explained-160505084119966.html> [τελευταία πρόσβαση 17/01/2018].
- Al Jazeera, 2017g, 'Turkey Forces Clash with Tahrir al-Sham in Syria', 8 October 2017. <http://www.aljazeera.com/news/2017/10/turkey-forces-clash-tahrir-al-sham-syria-border-171008071742937.html> [τελευταία πρόσβαση 17/01/2018].
- Al Jazeera, 2017h, 'Syrian War: All You Need to Know about the Astana', 30 October 2017. <http://www.aljazeera.com/news/2017/10/syrian-war-astana-talks-171029160554816.html> [τελευταία πρόσβαση 17/01/2018].
- Al Jazeera, 2017i, 'Migrants for Sale: Slave Trade in Libya. Counting the Cost', 26 November 2017. <http://www.aljazeera.com/programmes/countingthecost/2017/11/migrants-sale-slave-trade-libya-171126063748575.html> [τελευταία πρόσβαση 17/01/2018].
- Alami, M., 2017, 'Hayat Tahrir al-Shma Plots Its Next Move in Northern Syria', *Al-Monitor*, 7 August 2017. <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2017/08/syria-idlib-hayat-tahrir-al-sham-agreements.html> [τελευταία πρόσβαση 17/01/2018].

- Barnard A., Gordon, M.R., and Schmitt, E., 2015, 'Turkey and U.S. Plan to Create Syria "Safe Zone" Free of ISIS', *The New York Times*, 27 July 2015.
- BBC News, 2009, 'Safe Zone in Sri-Lanka Conflict', 21 January 2009. http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/7842612.stm [τελευταία πρόσβαση 16/01/2018].
- BBC News, 2013, 'Syria Chemical Attack: What We Know', 24 September 2013. <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-23927399> [τελευταία πρόσβαση 17/01/2018].
- BBC News, 2016a, 'Syria Conflict: Life Under Siege in Rebel-held Aleppo', 06 October 2016. <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-37561618> [τελευταία πρόσβαση 17/01/2018].
- BBC News, 2016b, 'Syria Crisis: Where Key Countries Stand', 30 October 2016. <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-23849587> [τελευταία πρόσβαση 17/01/2018].
- BBC News, 2016c, 'What's Happening in Aleppo?' 23 December 2016. <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-38132163> [τελευταία πρόσβαση 17/01/2018].
- BBC News, 2017, 'Syria War: Russia Sends Police to Southern "Safe Zones"', 24 July 2017. <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-40703105> [τελευταία πρόσβαση 17/01/2018].
- Borger, J., 2012, 'Syrian Regime Accused of Massacre of 200 Civilians in Daraya', *The Guardian*, 26 August 2012.
- Buncombe, A., 2009, 'Massacre in the Sri Lanka "Safe Zone"', *Independent*, 28 January 2009.
- Candar, C., 2017, 'Operation Euphrates Shield: A Postmortem', *Al Monitor*, 5 April 2017. <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2017/04/turkey-post-mortem-in-syria.html> [τελευταία πρόσβαση 18/01/2018].
- Carter, C.J., 2014, 'Iraq Developments: ISIS Establishes "Caliphate", Changes Name', *CNN News*, 30 June 2014. <http://edition.cnn.com/2014/06/29/world/meast/iraq-developments-roundup> [τελευταία πρόσβαση 17/01/2018].
- CBC News, 2017a, 'U.S.-led Coalition Aircraft Won't Be Allowed in Syrian Safe Zones, Russia Says', 5 May 2017. <http://www.cbc.ca/news/world/syria-safe-zones-1.4100761> [τελευταία πρόσβαση 17/01/2018].
- CBC News, 2017b, 'Syria Violence Kills 4 Despite Safe Zones', 6 May 2017. <http://www.cbc.ca/news/world/russia-us-air-safety-syria-1.4103018> [τελευταία πρόσβαση 18/01/2018].
- Crosby, A., 2017, 'Explainer: The "Very Bad History" of Safe Zones', *Radio Free Europe Radio Liberty*, 5 May 2017. <https://www.rferl.org/a/syria-safe-zone-explainer-srebrenica/28468420.html> [τελευταία πρόσβαση 16/01/2018].
- Dark, E., 2015, 'The Syrian Exodus: The Worst Is Yet to Come', *Middle East Eye*, 14 September 2015. <http://www.middleeasteye.net/columns/syrian-exodus-520162929> [τελευταία πρόσβαση 17/01/2018].
- Dolan, D., 2016, 'After Sweeping into Northern Syria, Turkey Faces Hard Choices', *Reuters*, 1 September 2016. <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis->

- syria-turkey/after-sweeping-into-northern-syria-turkey-faces-hard-choices-idUSKCN117501 [τελευταία πρόσβαση 17/01/2018].
- Graham-Harrison, E., 2015, 'Still the Refugees Are Coming, But in Europe the Barriers Are Rising', *The Guardian*, 31 October 2015.
- Harding, L., and Borger, J., 2012, 'Houla Killings: UN Blames Syria Troops and Militia', *The Guardian*, 16 August 2012.
- Henningsen, P., 2016, "'Sunnistan': US and Allied 'Safe Zone' Plan to Grab Territorial Booty in Northern Syria", Global Research, 16 January 2016. <https://www.globalresearch.ca/sunnistan-us-and-allied-safe-zone-plan-to-grab-territorial-booty-in-northern-syria/5501719> [τελευταία πρόσβαση 17/01/2018].
- Hürriyet Daily News, 2015, 'U.S Denies Reaching Agreement with Turkey on Syria "Safe Zone"', 12 August 2015. <http://www.hurriyetdailynews.com/us-denies-reaching-agreement-with-turkey-on-syria-safe-zone-86810> [τελευταία πρόσβαση 17/01/2018].
- Jeffris, S., 2015, 'ISIS's Destruction of Palmyra: The Heart Has Been Ripped Out of the City', *The Guardian*, 2 September 2015.
- Kent, M., 2017, 'UN Security Council Wants More Details of Deal Creating Syria Safe Zones', CBC News, 9 May 2017. <http://www.cbc.ca/news/world/united-nations-security-council-syria-safe-zones-1.4107437> [τελευταία πρόσβαση 17/01/2018].
- Kingsley, P., 2015, 'What Caused the Refugee Crisis? You Asked Google — Here's the Answer', *The Guardian*, 9 December 2015.
- Malik, K., 2016, 'The Dark Side of the EU-Turkey Refugee Deal', Al Jazeera, 9 March 2016. <http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2016/03/dark-side-eu-turkey-refugee-deal-160309080433064.html> [τελευταία πρόσβαση 18/01/2018].
- Mardasov, A., 2017, 'Latest Syria Peace Talks Solidify Final De-Escalation Zone', Al-Monitor, 22 September 2017. <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2017/09/syria-peace-astana-zones-opposition-kurds-assad-russia.html> [τελευταία πρόσβαση 17/01/2018].
- Middle East Monitor, 2015, 'Davutoglu Calls for Safe Zones in Syria', 28 July 2015. <https://www.middleeastmonitor.com/20150728-davutoglu-calls-for-safe-zone-in-syria/> [τελευταία πρόσβαση 17/01/2018].
- Middle East Monitor, 2017a, 'Turkish Army surveys Syria's Idlib Before Deployment', 9 October 2017. <https://www.middleeastmonitor.com/20171009-turkish-army-surveys-syrias-idlib-before-deployment/> [τελευταία πρόσβαση 17/01/2018].
- Middle East Monitor, 2017b, 'Syria Demands Immediate Pullout of Turkish Troops from the Country', 15 October 2017. <https://www.middleeastmonitor.com/20171015-syria-demands-immediate-pullout-of-turkish-troops-from-the-country/> [τελευταία πρόσβαση 18/01/2018].
- Middle East Monitor, 2017c, 'Turkey Plans to Establish Eight Army Bases North of Syria', 24 October 2017. <https://www.middleeastmonitor.com/20171024-turkey-plans-to-establish-eight-army-bases-north-of-syria/> [τελευταία πρόσβαση 17/01/2018].

- Middle East Monitor, 2017d, 'Erdogan: Idlib Operation Is Largely Complete', 25 October 2017. <https://www.middleeastmonitor.com/20171025-erdogan-idlib-operation-is-largely-complete/> [τελευταία πρόσβαση 17/01/2018].
- Nichols, M., 2017, 'Russia Casts 10th U.N. Veto on Syria Action, Blocking Inquiry Renewal', Reuters, 16 November 2017. <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-chemicalweapons/russia-casts-10th-u-n-veto-on-syria-action-blocking-inquiry-renewal-idUSKBN1DG31I> [τελευταία πρόσβαση 17/01/2018].
- Pleitgen, F., 2017, 'Inside Syria's Safe Zones, Russia and Assad Hold the Cards', CNN News, 7 August 2017. <http://edition.cnn.com/2017/08/07/middleeast/syria-safe-zones-russia/index.html> [τελευταία πρόσβαση 17/01/2018].
- Radio Free Europe Radio Liberty, 2017a, 'Russia, Turkey, Iran Sign Syria Safe-Zone Deal, As Opposition Cries Foul', 4 May 2017. <https://www.rferl.org/a/syria-opposition-returns-to-peace-talks/28467952.html> [τελευταία πρόσβαση 17/01/2018].
- Radio Free Europe Radio Liberty, 2017b, 'Russia, Turkey, Iran Agree on Borders of Syrian "De-escalation Zones"', 15 September 2017. <https://www.rferl.org/a/astana-kazakhstan-russia-turkey-iran-agree-on-borders-deescalation-zones/28737474.html> [τελευταία πρόσβαση 17/01/2018].
- Reuters, 2016, 'Iraq Militia Fighters Join Battle for Syria's Aleppo', 8 September 2016. <http://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-idUSKCN11D248>, [τελευταία πρόσβαση 17/01/2018].
- RT News, 2017, "'Turning Point": Syrian Peace Process Delegations on De-Escalation Zones', 16 September 2017. <https://www.rt.com/news/403565-syria-deescalation-turning-point/> [τελευταία πρόσβαση 17/01/2018].
- Said-Moorhouse, L., 2016, 'Syria Ceasefire: Who's in, Who's Out and Will This One Hold?' CNN News, 12 September 2016. <http://edition.cnn.com/2016/09/12/middleeast/syria-ceasefire-explained/> [τελευταία πρόσβαση 17/01/2018].
- SouthFront, 2017, 'Result of Astana Talks on Syria October 30-31, 2017', 2 November 2017. <https://southfront.org/reults-astana-talks-syria-october-30-31-2017/> [τελευταία πρόσβαση 17/01/2018].
- Stewart, P., 2017, 'Trump's Hopes for Syria Safe Zones May Force Decision on Assad', Reuters, 27 January 2017. <https://www.reuters.com/article/us-usa-trump-safezones/trumps-hopes-for-syria-safe-zones-may-force-decision-on-assad-idUSKBN15B0E5> [τελευταία πρόσβαση 17/01/2018].
- Syrian Arab News Agency, 2017, 'A Civilian Killed, Three Other Injured in Terrorist Attacks in Damascus and Quneitra', 20 November 2017. <http://sana.sy/en/?p=118702> [τελευταία πρόσβαση 17/01/2018].
- Tahhan, Z., 2017, 'Why Does Israel Keep Attacking Syria?' Al Jazeera, 23 October 2017. <http://www.aljazeera.com/indepth/features/2017/10/israel-attacking-syria-171023081211645.html> [τελευταία πρόσβαση 17/01/2018].
- Tastekin, F., 2015, 'Davutoglu proposes refugee "container city"', Al-Monitor, 30 September 2015. <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2015/09/turkey->

syria-assad-boutique-state-refugees-container-state.html [τελευταία πρόσβαση 17/01/2018].

Tisdall, S., 2015, 'Syrian Safe Zone: US Relents to Turkish Demands After Border Crisis Grows', *The Guardian*, 27 July 2015.

Wolfe, L., 2017, 'There Are No Real "Safe Zones" and There Never Have Been', *Foreign Policy*, 30 March 2017. <http://foreignpolicy.com/2017/03/30/there-are-no-real-safe-zones-and-there-never-have-been-syria-iraq-bosnia-rwanda/> [τελευταία πρόσβαση 17/01/2018].

Wroughton, L., and Bayoumy, Y., 2017, 'Tillerson Pledges Safe Areas for Refugees, More Pressure on Islamic State', *Reuters*, 22 March 2017. <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-usa/tillerson-pledges-safe-areas-for-refugees-more-pressure-on-islamic-state-idUSKBN16T0CQ> [τελευταία πρόσβαση 17/01/2018].

Yeginsu, C., and Cooper, H., 2015, 'U.S. Jets to Use Turkish Bases in War on ISIS', *The New York Times*, 23 July 2015.